

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Ernesta ČUBARIENĖ
Viešojo valdymo studijų programos studentė

GERO VALDYMO PRINCIPŲ RAIŠKA JAUNIMO
VERSLUMO SKATINIMO SISTEMOJE: PLUNGĖS
RAJONO ATVEJIS
Magistro darbas

Šiauliai, 2014

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Ernesta ČUBARIENĖ

**GERO VALDYMO PRINCIPŲ RAIŠKA JAUNIMO
VERSLUMO SKATINIMO SISTEMOJE: PLUNGĖS
RAJONO ATVEJIS**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (N700)

Darbo vadovas:

doc. dr. Rimantas KRANKALIS

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Ernesta Čubarienė. Gero valdymo principų raiška jaunimo verslumo skatinimo sistemoje: Plungės rajono atvejis. Viešojo valdymo programos magistrantūros studijų baigiamasis darbas. Vadovas – doc. dr. Rimantas Krankalis. Šiaulių universitetas, viešojo administravimo katedra. Šiauliai, 2014. 86 p. (102 p.)

SANTRAUKA

Ernesta Čubarienė

Gero valdymo principų raiška jaunimo verslumo skatinimo sistemoje: Plungės rajono atvejis

Magistro darbas

Magistro baigiamajame darbe analizuojama Gero valdymo principų raiška Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje.

Pirmoje magistro darbo dalyje nagrinėjamos Lietuvos ir užsienio autorių įžvalgos apie Gero valdymo koncepciją, pateikiama ir apibūdinama apibrėžties įvairovė, principai. Analizuojami teisės aktai ir strateginiai dokumentai apie jaunimo politiką ir verslumo skatinimą, akcentuojant veiksnius, trukdančius Gero valdymo principų įgyvendinimą jaunimo verslumo skatinimo sistemoje. Jaunimo verslumas aptariamas kaip visuomeninis, socialinis ir ekonominis reiškinys, turintis įtakos darniai ekonomikos plėtrai, regiono konkurencingumui, vietos gyventojų gyvenimo kokybės gerinimui bei užimtumo didinimui.

Empirinėje dalyje, remiantis jaunimo politiką reglamentuojančiais dokumentais, ataskaitomis, sistemiškai analizuojama dabartinė Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo situacija. Naudotas kokybinių duomenų rinkimo metodas – pusiau struktūrizuotas interviu su ekspertais. Remiantis atlikta Gero valdymo koncepcijos ir Plungės rajono jaunimo politikos dokumentų turinio analize, sukonstruotas tyrimo instrumentas – interviu klausimynas. Juo sužinota tiriamųjų nuomonė apie Gero valdymo principų raišką Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje, priežastis, nusakančias apie nepakankamą principų įgyvendinimą bei vertinimo rodiklių sklaidą. Įvertinus tyrimo rezultatus nustatyta, kad vyraujantis formalumas, netaikomos ir neanalizuojamos papildomos verslumo skatinimo priemonės riboja Gero valdymo principų įgyvendinimą Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje.

SUMMARY

Ernesta Čubarienė

Expression of the principles of Good Governance in system of youth entrepreneurship promotion system: The case of Plunge district

Master's work

Master's thesis analyzes the Good governance expression of youth entrepreneurship promotion system in Plunge district.

In the first part of the work I analyzed Lithuanian and foreign authors insights about the concept of Good governance, and described the definition of variety of principles. I'm analyzing legislation and policy documents on youth policy and the promotion of entrepreneurship, focusing on the factors influencing the implementation of Good governance principles, the promotion of youth entrepreneurship in the system. Youth entrepreneurship is discussed as public, social and economic phenomenon that affects the sustainable economic development of the regions competitiveness, local residents, quality of life and employment growth.

In the empirical part, based on the youth policy of regulating documents, reports, systematically analyzed the current Plunge District Youth Entrepreneurship situation. I used qualitative data collection method - semi-structured interviews from experts. Based on Good document content analysis regarding governance concept and plunges district youth policy, the survey instrument was designed which is the questionnaire interview. It is known from exploratory opinion on the expression of the principles of Good governance in Plunge district youth entrepreneurship promotion system causes that determine the lack of implementation of the principles and indicators to measure the diffusion. Evaluated results showed that the prevailing convention do not apply and is not analyzed further entrepreneurial incentives is limited by the implementation of Good governance principles in Plunge district youth entrepreneurship promotion system.

TURINYS

PAGRINDINĖS SĄVOKOS	6
LENTELIŲ SĄRAŠAS	7
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	8
ĮVADAS.....	9
1. GERO VALDYMO KONCEPCIJA VERSLUMO SKATINIMO SISTEMOJE	13
1.1. Gero valdymo koncepcijos teoriniai aspektai.....	13
1.2. Jaunimo verslumo skatinimo sistemos aspektai gero valdymo kontekste.....	23
1.2.1 Jaunimo verslumo sistemos ypatumai.....	23
1.2.2. Gero valdymo principų raiška jaunimo verslumo skatinimo sistemoje.....	41
2. GERO VALDYMO PRINCIPŲ RAIŠKA PLUNGĖS RAJONO JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMO SISTEMOJE METODOLOGINIS PAGRINDIMAS	47
2.1. Tyrimo metodologija.....	47
2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas	48
2.3. Tyrimo imties charakteristika	50
3. GERO VALDYMO PRINCIPŲ RAIŠKA PLUNGĖS RAJONO JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMO SISTEMOJE	51
3.1. Dabartinės jaunimo verslumo skatinimo situacijos Plungės rajone analizė.....	51
3.2 Gero valdymo principų raiška Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje ekspertinio vertinimo rezultatai.....	61
3.3 Jaunimo verslumo skatinimo Plungės rajone tobulinimo galimybės.....	70
IŠVADOS	74
REKOMENDACIJOS.....	76
LITERATŪRA.....	78
PRIEDAI	86

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Geras valdymas – toks, kuriame keičiamasi informacija tiek organizacijos viduje, tiek išorėje tarp organizacijų, bendradarbiaujama derinant ir priimant sprendimus, piliečiai skatinami dalyvauti viešojo valdymo procesuose, o į valdymą žiūrima pirmiausia iš bendros viešojo intereso <...> ir ieškoma naujų sprendimų, kurie skatintų piliečių pasitikėjimą valdžia.¹

Integruota jaunimo politika – kai veikia tarpžinybinio ir tarpsektorinio bendradarbiavimo struktūros, yra kaupiama vieninga duomenų bazė apie jaunus asmenis ir su jais dirbančias institucijas, yra skirtingų institucijų veiklos prioritetų derinimas, žmogiškųjų ir materialųjų išteklių telkimas.²

Jaunimas – asmenys nuo 14 iki 29 metų.³

Jaunimo iniciatyva – jaunimo veikla, skirta jaunimo poreikiams tenkinti.⁴

Jaunimo politika – Jaunimo politika – tai kryptinga veikla, kuria sprendžiamos jaunimo problemos ir siekiama sudaryti palankias sąlygas formuoti jauno žmogaus asmenybei bei jo integravimuisi į visuomenės gyvenimą.⁵

Koncepcija – (lot. conceptio) – pažiūrų į kuriuos nors reiškinius sistema; daikto, reiškinių, proceso samprata.⁶

Konsensusas – ginčo sprendimo būdas, kuriame remiamasi ne geriausio ar teisingiausio sprendimo paieška, bet sprendimo priimtumu ginčo dalyviams.⁷

Paradigma – (gr. paradeigma – pavyzdys) teorinių ir metodologinių prielaidų, kuriomis remiasi konkretus mokslinis tyrimas, visuma.⁸

Subsidiarumas – sprendimų priėmimo principas, nustatantis, kad sprendimai turi būti priimami tuo lygmeniu, kuriuo jie yra veiksmingiausi.⁹

¹ Barcevičius, E. (2008). Viešasis valdymas ir informacinės technologijos. Naujo institucinio modelio link? Politologija, 1, 85-120. [interaktyvus] [žiūrėta: 2013-10-30]. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Politologija/49/85-120p.pdf>>.

² Jaunimo politika Lietuvoje. [interaktyvus] [žiūrėta: 2013-12-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.jrd.lt/uploads/dokumentai/Jaunimo%20re...a%20Lietuvoje.pdf>>

³ Jaunimo politikos pagrindų įstatymas. [interaktyvus] [žiūrėta: 2013-12-18]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=267613>

⁴ Jaunimo politikos pagrindų įstatymas. [interaktyvus] [žiūrėta: 2013-12-18]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=267613>

⁵ LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *Jaunimo politika*. [interaktyvus] [žiūrėta: 2013-12-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.socmin.lt/index.php?131456104>>

⁶ Tarptautinių žodžių žodynas. *Koncepcija*. [interaktyvus] [žiūrėta: 2014-01-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.zodziai.lt/reiksme%26word%3Dkoncepcija%26wid%3D10290>>.

⁷ Tarptautinių žodžių žodynas. *Konsensusas*. [interaktyvus] [žiūrėta: 2011-10-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.tzz.lt/k/konsensusas>>.

⁸ Tarptautinių žodžių žodynas. *Paradigma*. [interaktyvus] [žiūrėta: 2014-01-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.tzz.lt/p/paradigma>>.

Veršumas – tai asmens mąstymo būdas ir asmeninė socialinės, vadybinės ir asmeninės kompetencijos, leidžiančios turimas žinias pritaikyti kasdieniniam gyvenimui.¹⁰

Vietos veiklos grupė – yra savanoriška organizacija, veikianti savivaldybės teritorijoje, sudaryta bendriems narių poreikiams ir tikslams įgyvendinti.¹¹

Pariteto principas - lygaus šalių atstovavimo principas.¹²

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1 lentelė Pagrindiniai NVV struktūriniai elementai	15
1.2 lentelė Gero valdymo apibrėžimai	18
1.3 lentelė Veršumo sampratos raida	28
1.4 lentelė Svarbiausios veršumą skatinančios priemonės	36
1.5 lentelė Gero valdymo principai vietos savivaldoje	41
2.1 lentelė Bendrieji duomenys apie ekspertus	50
3.1 lentelė Gero valdymo principų raiška jaunimo veršumo skatinimo sistemoje ekspertų vertinimų vidurkiai, (N=8)	61
3.2 lentelė Atskaitomybės principo įgyvendinimo problemų priežastys, (N=8)	66
3.3 lentelė Gero valdymo principų raiškos Plungės rajono jaunimo veršumo skatinimo sistemoje veiksmų vertinimas, (N=8)	67
3.4 lentelė Galimybių diegti Gero valdymo principus Plungės rajono jaunimo veršumo skatinimo sistemoje SG analizė	71

⁹ Kondratienė, V. (2012). *Subsidiarumo kaip Europos Sąjungos teisės principo taikymas Lietuvos valstybės valdymo sistemai decentralizuoti*. Viešoji politika ir administravimas, Nr.2.

¹⁰ Ekonominio raštingumo ir veršumo ugdymo strategija 2004 m. [interaktyvus] [žiūrėta: 2013-12-18]. Prieiga per internetą:<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:19Yw8YW9XqAJ:www.suaugusiujusvietimas.lt/modules/document_manager/documents/3/Ekonominio_rastingumo_ir_verslumo_ugdymo_strategija.doc+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>.

¹¹ Plungės rajono savivaldybės vietos veiklos grupė. [interaktyvus] [žiūrėta: 2013-12-18]. Prieiga per internetą:<<http://www.plungesvvg.lt/apie-mus.html>>

¹² Tarptautinių žodžių žodynas. *Paritetas*. [interaktyvus] [žiūrėta: 2014-01-16]. Prieiga per internetą:<<http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Paritetas&wid=14678>>

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.1 pav. Viešojo administravimo paradigų kaitos stadijos	13
1.2 pav. Pagrindiniai Naujosios viešosios vadybos principai	15
1.3 pav. Viešojo valdymo charakteristikos	17
1.4 pav. 1997 m. JT plėtros programoje pateikti Gero valdymo principai.	20
1.5 pav. Politikos formavimo seka	23
1.6 pav. Jaunimo politikos valdymo modelis nacionaliniu lygmeniu	25
1.7 pav. Integruota jaunimo politika vietos lygmeniu	27
1.8 pav. Verslumą sąlygojančių veiksnių sistema	30
1.9 pav. Verslumo skatinimo loginė schema	30
1.10 pav. Jaunimo verslumo problemų medžio rekonstrukcija	34
1.11 pav. Jaunimo verslumo skatinimo ir ugdymo ciklas	35
1.12 pav. Intervencijos logikos rekonstrukcija	38
1.13 pav Nacionalinės jaunimo verslumo skatinimo programos atsiradimo prielaidos	45
3.1 pav. 14-29 metų amžiaus gyventojų skaičius kaita Plungės rajone 2009-2013 metais	51
3.2 pav. Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistema	52
3.3 pav. Plungės rajono savivaldybės jaunimo politikos koncepcijoje apibrėžti principai	54
3.4 pav. Jaunimo politikos rezultatų pasiekimo vertinimas (1 – visiškai nesutinkate, o 5 – sutinkate, kad buvo pasiekti ženklūs rezultatai) „Pusiau kaimo“ savivaldybėse	59
3.5 pav. Jaunimo verslumo skatinimo Plungės rajone tobulinimo modelis	73

IVADAS

Temos aktualumas, naujumas. Vis labiau pripažįstama (Adamonienė, 2008; Gartner, 2001; Henrekson, 2002; Malechi, 2004), kad vietos gyventojų verslumo plėtojimas yra vienas iš veiksnių, įtakančių ekonominio konkurencingumo vietovėse stiprinimą. Vienas didžiausių iššūkių, su kuriuo šiuo metu susiduria Europos šalys – siekis skatinti verslininkystę (Stripeikis, 2008). Verslumas laikomas vienu pagrindinių šalies inovatyvumo, konkurencingumo ir ekonominio augimo užtikrinimo veiksnių – tai ne tik ekonominės, bet ir socialinės pridėtinės vertės kūrimas, tai galimybė realizuoti save, greitai ir efektyviai prisitaikyti prie aplinkos pokyčių (Židonis, 2012). Verslumo skatinimo kontekste ypač didelis dėmesys turi būti skiriamas jaunimui, nes ši tikslinė grupė – svarbi pilietinės visuomenės dalis: nuo jaunimo sąmoningumo ir aktyvumo priklauso valstybės išsikeltų tikslų įgyvendinimas, todėl jaunimo verslumo tyrimai tampa vis aktualesni. Jaunimo verslumo skatinimo svarba Lietuvoje akcentuojama nuo 2000 metų. Visuomenė reikalauja iš viešojo sektoriaus institucijų efektyvumo, naujų veiklos formų, nuolat gerėjančių kokybinių veiklos rodiklių. Todėl vis svarbesni tampa viešųjų paslaugų teikėjų ir vartotojų santykiai, viešojo sektoriaus struktūrų organizaciniai pokyčiai, viešųjų programų ir projektų bei visų veiklos rūšių – informacinių, technologinių, finansinių ir žmogiškųjų išteklių valdymo – inovacijos (Puškorius, Raipa, 2002). Pilietinės visuomenės kūrimas didina ekonominį ir socialinį vystymąsi, kuria tvirtas bendruomenės, siekiančias spręsti savo problemas, dirbti bendruomenės ateities labui (Šaparnienė, 2010). Taip itin pabrėžiamas piliečių įtraukimas į viešojo valdymo procesus tam, kad valdymas taptų kuo efektyvesnis. Tai keletas iš Gero valdymo aspektų, kurie remiasi orientacija į žmogų. Geras valdymas turi sudaryti prielaidas racionaliai tvarkyti viešuosius reikalus, efektyviai naudojant išteklius ir siekiant visuomenės gerovės, garantuojant žmogaus teises (Šaparnienė, Valukonytė, 2012). Jaunimo verslumo skatinimas – horizontalioji sritis, tad labai svarbus tampa visų dalyvaujančių institucijų bei visų taikomų priemonių derinimas, veiksmų koordinavimas, įtraukiant ir priemonių tęstinumo užtikrinimą bei tikslinių grupių dalyvavimą.

Problemos iširtumas: Verslumo problemos plačiai analizuojamos užsienio ir Lietuvos mokslinėje literatūroje (Siropolis, 1994; Jasinavičius, 2006; Kriščiūnas 2007; Garuckas 2007; Martinkus, Stoškus, Beržinskienė, 2009 ir kt.), verslumo proceso modelius aprašė Wickham, 2001 bei Brazeal ir Herbert 1999, tačiau jaunimo verslumas plačiau nagrinėti pradėtas tik neseniai: Ulvidienė, Bučienė, 2009; Čiburienė, Guščinskienė, 2009 ir kt.

Lietuvos ir užsienio mokslininkų publikacijose Gero valdymo (angl. Good governance) koncepciją nagrinėja šie autoriai: Raipa, 2009; Smalskys ir Skietrys, 2008. Kiti autoriai minėtą koncepciją analizuoja išskirdami jai būdingus principus: Negrut, Costache, Maftai ir kt., 2010; Šaparnienė, 2010; Domarkas, 2005. Gero valdymo ypatumus ir skirtumus akcentuoja Pettai, Illing, 2004; Drechsler, 2004. Moksliniuose straipsniuose nenagrinėjama gero valdymo koncepcijos svarba jaunimo verslumo skatinimui.

Tyrimo problema: Jaunimo verslumo skatinimo sistema turi būti aiški ir subalansuota. Tačiau daugelis autorių pažymi, kad Lietuvoje nėra bendro sisteminio požiūrio į jaunimo verslumo skatinimą – švietimo, darbo rinkos, profesinio orientavimo, smulkaus ir vidutinio verslo skatinimo priemonės nėra tarpusavyje subalansuotos. Būtina užtikrinti, kad visos numatytos programos ir strateginės kryptys būtų įgyvendinamos efektyviai ir veiksmingai. Čia svarbiausiais aspektais tampa Gero valdymo principai, tokie kaip informacijos sklaida, dalyvaujančių šiame procese gebėjimai, reagavimas į pokyčius, visuomenės dalyvavimas programų įgyvendinime. Daugelio autorių nuomone, geram valdymui būtinas apibūtinantis pasitikėjimas tarp valdymo organų ir visuomenės. Naujasis viešasis valdymas turi tapti svarbiausia visuomenės veikla, kur būtų sutelktos visuomenės grupių, valstybės institucijų pastangos, turi susiklostyti nauji kokybiniai piliečių ir kitų suinteresuotųjų santykiai (Raipa, 2009). Atsižvelgiant į tai, šio magistro darbo problemą galima išreikšti tokiais probleminiais klausimais:

1. Kokie veiksniai sąlygoja jaunimo verslumo skatinimą Gero valdymo kontekste?
2. Kokiu lygiu įgyvendinami Gero valdymo principai jaunimo verslumo skatinimo sistemoje?
3. Kokios jaunimo verslumo skatinimo tobulinimo Gero valdymo kontekste Plungės rajone galimybės?

Tyrimo objektas – Gero valdymo principų raiška jaunimo verslumo skatinimo sistemoje.

Tyrimo dalykas —Gero valdymo principų raiška Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje.

Tyrimo tikslas —išanalizuoti Gero valdymo (angl. Good Governance) principų raišką Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje ir apibrėžti tobulinimo galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti Gero valdymo koncepcijos verslumo skatinimo sistemoje teorinius aspektus.

2. Išanalizuoti Gero valdymo principų raišką jaunimo verslumo skatinimo sistemoje.
3. Išnagrinėti Gero valdymo principų įgyvendinimo ypatumus jaunimo verslumo skatinimo sistemoje Plungės rajone.
4. Apibrėžti Gero valdymo principų įgyvendinimo jaunimo verslumo skatinimo sistemoje Plungės rajone tobulinimo galimybes, parengiant modelį.

Pagrindinis ginamas teiginys: Gero valdymo principų raiška Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje yra **nepakankama**, nes vyrauja šią sistemą koordinuojančių (centrinės, vietos valdžios) institucijų formalumas, dėmesio parengtoms jaunimo verslumo skatinimo strategijoms, jose numatytų rezultatų siekimui vertinimui bei tęstinumui, jaunimo verslumo motyvacijos stoka, atotrūkis tarp piliečių (jaunimo) poreikių ir aktyvaus dalyvavimo, sprendžiant aktualias problemas.

Tyrimo metodologija. Siekiant ištirti Gero valdymo principų raišką Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje buvo atlikta Lietuvos bei užsienio autorių mokslinių publikacijų, strategijų, jaunimo verslumą koordinuojančių institucijų veiklos ataskaitų, jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės 53 Lietuvos savivaldybėse lyginamosios analizės ataskaitos, statistinių duomenų analizė, sisteminimas ir lyginimas. Taip pat išanalizuotas Plungės rajono savivaldybės strateginis veiklos planas, rajono jaunimo reikalų tarybos nuostatai ir funkcijos, rajono savivaldybės jaunimo politikos koncepcija, Plungės rajono savivaldybės Tarybos 2012-2013 metų posėdžių darbotvarkių klausimai, VšĮ „Verslios Lietuvos“ veikla, Plungės Teritorinės darbo biržos įgyvendinamos programos. Empiriniame tyrime naudoti kokybiniai duomenų rinkimo metodai:

Tyrime taikyti šie metodai:

- Mokslinės literatūros ir šaltinių analizė.
- Dokumentų turinio analizė.
- Statistinių duomenų analizė.
- Pusiau struktūruotas interviu su ekspertais, taikant giluminio interviu principus.
- Interviu medžiagos turinio analizė (angl. Content), grafinis vaizdavimas.

Teorinis ir praktinis darbo naujumas. Mokslinės literatūros ir šaltinių analizė padėjo atskleisti Gero valdymo teorinius aspektus, identifikuoti Gero valdymo principus bei remiantis šiais principais, apibūdinti viešojo valdymo srities – jaunimo verslumo skatinimo sistemos tobulinimo perspektyvas. **Kokybinis tyrimas** padėjo atskleisti Gero valdymo principų raiškos ir plėtros galimybes Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje. **Darbo praktinis reikšmingumas** siejamas su gero valdymo principų įgyvendinimo jaunimo verslumo skatinimo

sistemoje Plungės rajone tobulinimo galimybėmis, parengiant modelį, kuris akcentuoja pagrindinių, šią sistemą koordinuojančių, grupių integraciją: centrinės valdžios, vietos savivaldos institucijų ir jaunimą bei jų poreikius. Remiantis modeliu, akcentuojamas jaunimo verslumo sistemos valdymas, kuriam labai svarbu stebėseną ir kontrolę. Šiame procese skiriant dėmesį trukdžių šalinimui, Gero valdymo principų įgyvendinimui, gali būti pasiekta vieninga, subalansuota ir efektyvi jaunimo verslumo skatinimo sistema, panaudojant turimus išteklius.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro trys pagrindinės dalys, sudarytos iš skyrių ir poskyrių. Darbas susideda iš įvado, trijų dalių (teorinio, metodologinio pagrindimo, bei praktinio tyrimo rezultatų), išvadų, rekomendacijų, literatūros sąrašo bei priedų. Rašant baigiamąjį darbą, buvo parengtas magistro darbo žemėlapis (žr. 3 priedas).

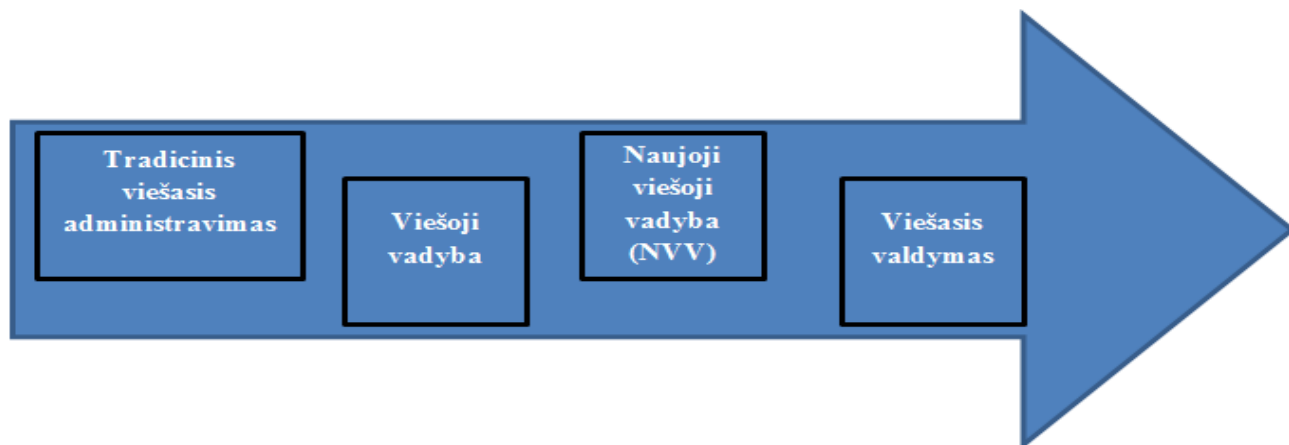
Darbo sklaida. Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto organizuotoje 5-oje Jono Prano Aleksos tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Šiuolaikinė kaimo vizija“ (2012 m. rugsėjo 22 d.) skaitytas pranešimas tema „*Vietos bendruomenių ir gyventojų verslumo skatinimas: Plungės rajono atvejis*“. Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto organizuotoje 13-oje tarptautinėje studentų mokslo darbų konferencijoje „*Ekonomikos ir vadybos aktualijos*“ (2013 m. balandžio 29 d.) pristatytas pranešimas tema „*Bendruomeninio verslumo socioekonominiai aspektai: Plungės rajono atvejis*“ užėmė I-ąją vietą Viešojo sektoriaus paslaugų valdymas sekcijoje (5, 6 priedus).

1. GERO VALDYMO KONCEPCIJA VERSLUMO SKATINIMO SISTEMOJE

1.1. Gero valdymo koncepcijos teoriniai aspektai

Gero valdymo atsiradimo prielaidos. Naujos teorinės nuostatos istoriniuose XX–XXI a. sandūros etapuose reikalauja tobulinti vadinamąją „gerąją“ viešojo valdymo praktiką, reformuoti viešojo valdymo struktūrines dalis – viešąją politiką ir viešąjį administravimą (Raipa, 2009, p. 23). Tobulinant, modernizuojant valdymą formuojasi nauji viešojo administravimo principai, kuriuos daugelis tyrinėtojų įvardija Naujosios viešosios tarnybos terminu (angl. New Public Service) (Smalskys, Skietrys, 2008). Naujoji viešoji tarnyba, kuri literatūroje dažnai vadinama Naujojo viešojo valdymo terminu (angl. New Governance), tampa naujuoju XXI a. pradžios viešojo administravimo modeliu. Kai kas dėl to kalba ir apie paradigmą viešojo administravimo teorijos ir praktikos lūžį. Kaip teigiama Jungtinių Tautų vystymo programoje (angl. United Nations Development Programme) (1997), apskritai valdymas gali būti suprantamas kaip ekonominių, politinių ir administracinių įgaliavimų vykdymas siekiant tvarkyti šalies reikalus įvairiuose lygmenyse. Jis apima mechanizmus, procesus ir institucijas, per kurias piliečiai ar jų grupės aiškiai išreiškia savo interesus, įgyvendina savo teises, vykdo įsipareigojimus.

V. Domarko (2011) teigimu, pastarieji dešimtmečiai buvo daugelio valstybių viešojo administravimo ryškių pasikeitimų metai. Vyko viešojo administravimo paradigmų kaita, kurioje, gali būti skiriamos keturios stadijos (žr. 1.1 pav.).

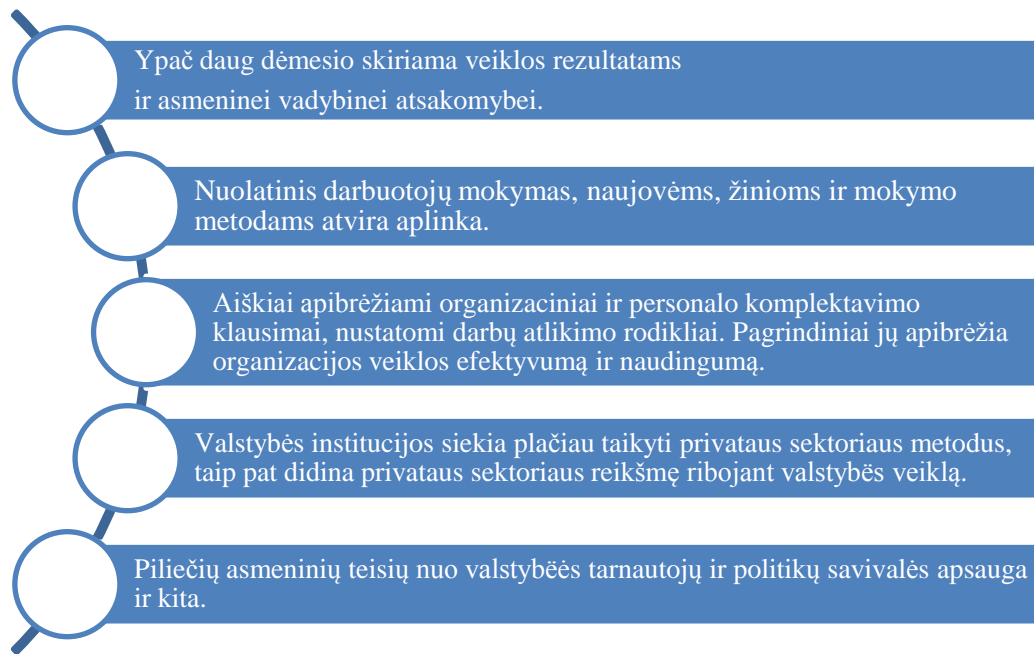
1.1 pav. Viešojo administravimo paradigmų kaitos stadijos
Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal Domarką (2005).

Pirmajai stadijai buvo būdingas tradicinis viešojo administravimo modelis, kurio pagrindiniai bruožai – hierarchija, nešališkumas, standartizacija, teisėtumas, racionalumas ir profesionalumas. Tradicinės viešojo administravimo teorinės koncepcijos suprantamos kaip tam tikrų nuostatų visuma, tačiau labai tiksliai išgrynintų principų ir konceptų nėra (Raipa, 2010).

Raipos (2010) teigimu, viešojo administravimo, valdymo pokyčius, naujas kryptis ir tendencijas, atsirandančias viešajame sektoriuje, lemias viešajame ir privačiajame sektoriuje vykstantys procesai, didėjančios visuomenės ekonominės galimybės. Minėtos priežastys lemia bendrą tendenciją – visuomenė labiau tiki, kad valdžia gali geriau tvarkyti viešąjį sektorių ir jo valdymo reikalus, spręsti globalizacijos problemas bei užtikrinti aukštesnį pragyvenimo lygį. Todėl apie 1970-uosius metus pradėta įrodinėti, kad tame modelyje per daug orientuojamasi į procesus ir procedūras, o ne į rezultatus, kad šiuo modeliu besivadovaujanti valdžia per lėtai reaguoja į pokyčius, ir pan. Tai sudarė prielaidas antrajai – viešosios vadybos - stadijai, kurioje daugiau dėmesio buvo kreipiama į veiklos efektyvumą, vadybos principų taikymą, resursų efektyvesnį naudojimą, orientaciją į klientus bei didesnę jautrumą visuomenės poreikiams.

Atsižvelgiant į tradicinio viešojo administravimo krizę ir nesugebėjimą prisitaikyti prie šiuolaikinių ekonominių ir socialinių transformacijų viešajame sektoriuje, buvo pradėtos reformos, paremtos nauju vadybiniu (neteisiniu) požiūriu (Smalskys, Skietrys, 2008). Nakrošiaus (2011) teigimu, pagrindinės tradicinio administravimo problemos, kurias buvo siekiama spręsti viešojo valdymo reformų metu, buvo biurokratinė inercija, prastas politikos ir valdymo efektyvumas bei mažas piliečių pasitikėjimas. Viešojo valdymo reformai, kurios metu turėtų būti siekiama efektyviau naudoti valdžios išlaidas (ypač atsižvelgiant į ekonominio nuosmukio metu sumažėjusias valdžios pajamas) ir greičiau reaguoti į vartotojų poreikius, pagrįsti buvo sukurta NVV (Naujoji Viešoji Vadyba) doktrina.

Smalskys ir Skietrys (2008) cituodami žymius viešojo administravimo tyrinėtojus, pateikia pagrindinius Naujosios viešosios vadybos principus.

1.2 pav. Pagrindiniai Naujosios viešosios vadybos principai
Šaltinis: Sudaryta darbo aurotės pagal Smalskį, Skietrį (2008).

Naujosios viešosios vadybos reformų esmę sudaro visų privataus sektoriaus vadybos metodų taikymas viešajame sektoriuje, iškyrus pelno naudojimą asmeniniams poreikiams tenkinti (Guogis, Gudelis, 2003). Naujosios viešosios vadybos pagrindinė idėja – viešajame sektoriuje taikyti privataus verslo nuostatas, laikant kad valdžios įstaigos turėtų perimti ne tik verslo techniką, bet ir verslo vertybes (Domarkas, 2004).

1.1 lentelė

Pagrindiniai NVV struktūriniai elementai

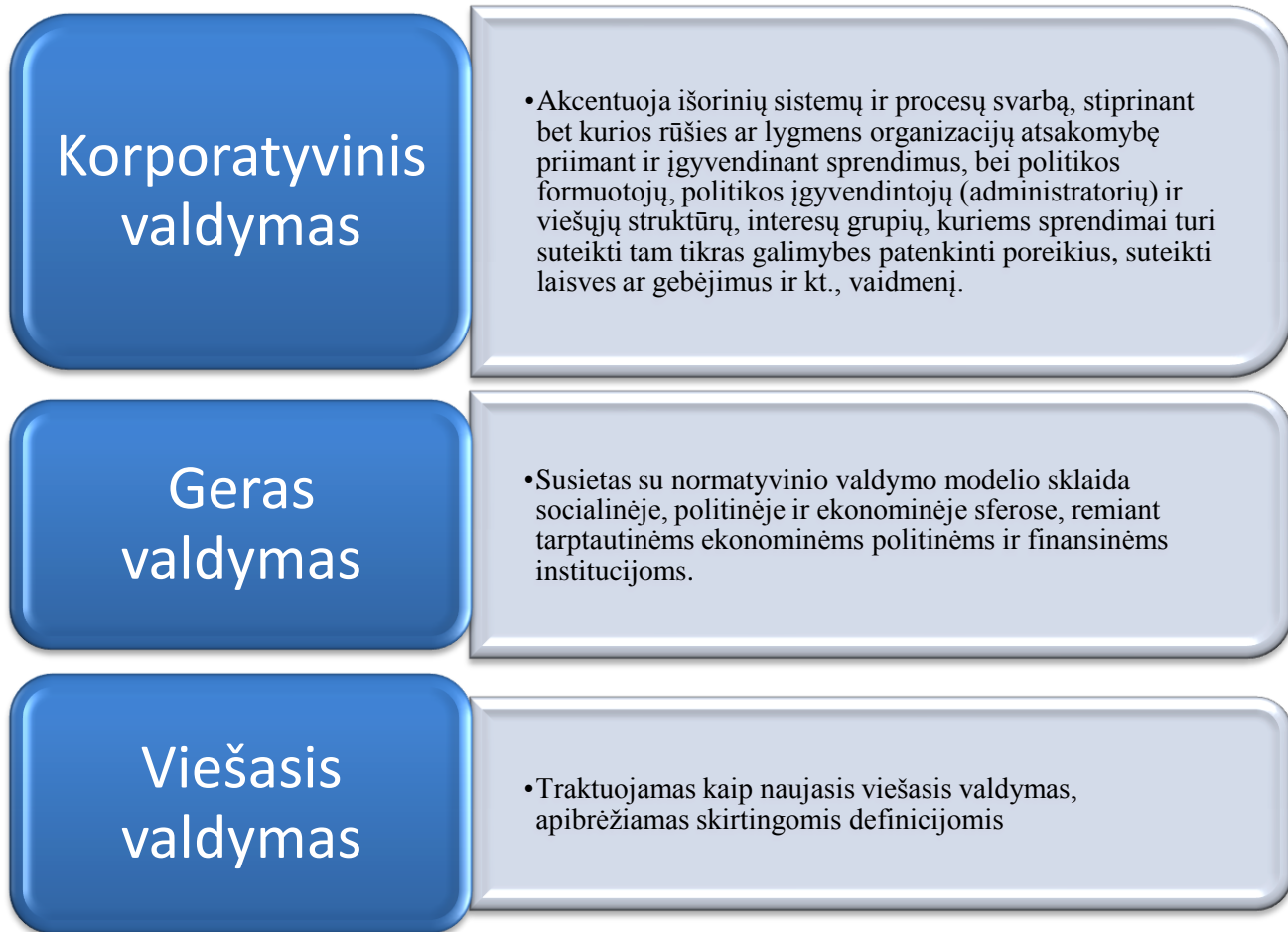
Elementai	Charakteristikos
Decentralizacija	Viešųjų organizacijų skaidymas į atskiras, savarankiškas agentūras, valdymo funkcijų decentralizacija organizacijose, atsakomybės delegavimas, hierarchijos mažinimas, balansas tarp centrinių nurodymų bei vietos politikos.
Privatizacija	Viešojo sektoriaus mažinimas, išlaidų viešajame sektoriuje optimizavimas, funkcijų perdavimas.
Rinkos sąlygų formavimas viešajame sektoriuje (angl. <i>marketization</i>)	Konkurencijos tarp paslaugų tiekėjų skatinimas, efektyvumo siekimas per kontraktų valdymą, orientacija į klientų poreikių tenkinimą.
Dalyvavimas	Gyventojų įtraukimas priimant sprendimus įvairiose šalies valdymo lygmenyse, personalo įtraukimas į viešųjų organizacijų valdymą.
Privataus sektoriaus valdymo metodai	Optimalus išteklių valdymas, privataus sektoriaus apskaitos sistemų plėtojimas, kokybės vadybos metodų diegimas, naujų vadovavimo stilių taikymas, viešojo sektoriaus veiklos rezultatų matavimo rodiklių įvedimas, „atlygio pagal rezultatus“ sistemos formavimo skatinimas, personalo ugdymas bei mobilumas.

Šaltinis: Staponkienė, (2005)

Raipa ir Buškevičiūtė (2012), cituodami Ch. Hood, naująją viešąją vadybą akcentuoja kaip būdą valstybės reikalams tvarkyti, evoliucionavusį iš tradicinio vėberinio administravimo ir įtvirtinantį naują požiūrį bei akcentus į politikos ir administravimo sąveiką, sprendimų priėmimą, viešojo ir privataus sektorių santykius, demokratinių valdymo procesų plėtrą. Būtina akcentuoti, kad Naujosios viešosios vadybos atsiradimą sąlygojo globalizacijos pokyčiai, socialiniai konfliktai, nes nuo viešųjų struktūrų personalo gebėjimų planuoti, formuoti ir įgyvendinti viešosios politikos sprendimus, sutelkti įvairius išteklius priklauso visuomenės poreikių tenkinimas, regionų įvaidžio formavimas, galimybės naudotis politinių ir finansinių institucijų parama.

NVV skiriasi nuo tradicinio viešojo administravimo. Tradicinis viešasis administravimas rėmėsi politiniais, teisiniais ir vadybiniais racionalumais. „Naujoji viešoji vadyba“ daug labiau remiasi vadybiniais veiklos metodais, orientuojasi į veiklos rezultatus. Pagrindiniai tikslai yra kiekybinių ir kokybinių tyrimo metodų plėtimas, kontraktų valdymas, decentralizavimas, privatizacijos procesai (Raipa, 2004). Bene svarbiausi NVV teorijos principai yra efektyvesnis valdymas, dėmesys bendruomenei, jos poreikiams, racionalus resursų panaudojimas siekiant užsibrėžtų tikslų, profesionalios tarnybos sukūrimas, remiantis antreprenerizmo koncepcija.

Šiuolaikinėje viešojo valdymo literatūroje dažniausiai išskiriamos trys viešojo valdymo charakteristikos: korporatyvinis valdymas, geras valdymas ir naujasis viešasis valdymas (žr. 1.3 pav.)

1.3 pav. Viešojo valdymo charakteristikos

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal Raipą, Buškevičiūtę (2011).

Domarko (2012) teigimu, kintant šiuolaikinio viešojo valdymo sampratai iš naujosios viešosios vadybos į naująjį viešąjį valdymą, kinta ir svarbiausi institucijų, veikiančių darnaus vystymosi srityje, siekiai, prioritetai bei veiklos principai. Viešojo valdymo procese dėmesys pirmiausia skiriamas pačiam procesui, o ne tik institucijoms, struktūroms ar viešojo administravimo veikėjams. Valdymo procesas daugiausiai yra saviorganizacinis, t. y. neorganizuojamas ir nekontroliuojamas vieno centro (Pivoras, Visockytė, 2011). Krupavičius (2013) cituodamas L.Salamon pabrėžia, kad naujasis viešasis valdymas labiau grindžiamas tokiomis nuotatomis, kad hierarchinį valdymo metodą pakeičia tinklaveika, įsakymai ir kontrolė pakeičiami derybomis ir įtikinėjimu, akcentuojamas viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas.

Gero valdymo samprata ir principai. Sąvoka geras viešasis valdymas yra vis dažniau naudojama mokslinėje literatūroje. Laikoma, kad blogas valdymas yra viena iš pagrindinių

priežasčių, kurios lemia visuomenės nesivystymą, netobulėjimą. Valdymas reiškia sprendimų priėmimo procesą, kai priimti sprendimai yra arba nėra įgyvendinami. (What is a good governance?). Geras valdymas, kaip vis labiau populiarėjanti mokslinių tyrimų tema, neabejotinai yra ir kritinė dinaminio požiūrio į valstybės valdymą ir administravimą dimensija. Šiuolaikinė visuomenė, susidurianti su įvairiais globalizacijos, ekonominės konkurencijos, socialinių ir politinių neramumų, technologinių pokyčių, klimato atšilimo, išsenkančių gamtos išteklių ir pan. sąlygotais iššūkiais, vis daugiau dėmesio skiria valstybės politikos įgyvendinimui viešojo administravimo aspektu.

Viešojo valdymo reformų atsiradimas bei jų turinys yra tarpusavyje konfliktuojančių ir konkuruojančių vertybių, nuomonių, požiūrių, kas yra „geras viešasis valdymas“, rezultatas (Backūnaitė, 2006). Gero valdymo idėja 1989–90 – aisiais metais tapo aiškiai pastebina tarptautinėse finansinėse organizacijose (Doornbos, 2004), tokiose kaip Pasaulio Bankas, Tarptautinis Valiutos Fondas, Jungtinės Tautos. Būtent Pasaulio bankas 1992 m. pirmą kartą suformulavo savo Gero valdymo sampratą ir išskyrė 4 aspektus: atskaitomybę, teisės viršenybę, informacijos apie valdžios veiksmus prieinamumą ir skaidrumą. Remiantis šiais Pasaulio banko išskirtais principais, daugelis kitų tarptautinių organizacijų ir pagalbą teikiančių institucijų sukūrė labai panašius Gero valdymo apibrėžimus, į kuriuos įtraukė keletą ar netgi visus šiuos principus. Geras valdymas iš pat pradžių buvo siejamas su liberaliomis institucijomis ir vertybėmis, įskaitant teisės viršenybės principą, nepriklausomą teismų sistemą, vykdomosios valdžios kontrolę, atskaitomybę, rečiau pliuralizmą, žmogaus teises bei tvirtą pilietinę visuomenę (Pivoras, Visockytė, 2011)

Krupavičiaus (2013) teigimu, geras valdymas, kaip ir viešasis valdymas, neturi vieno ir nediskutuojamo apibrėžimo. Analizuojant įvairių autorių nuomones pastebėta, kad suformuluoti gero valdymo apibrėžimai turi nemažai panašumų, tačiau yra specifiski ir kiekvienas jų akcentuoja skirtingus gero valdymo sampratos elementus (žr. 1.2 lentelė). Būtina pažymėti ir tai, kad nėra vienareikšmiško gero valdymo apibrėžimo, o kai kada geras valdymas bandomas apibrėžti itin supaprastintai.

1.2 lentelė

Gero valdymo apibrėžimai

Šaltinis	Apibrėžimas
Drechsler, 2004	Geras valdymas apėmė tokias sąvokas ir buvo suprastas kaip skaidrumas, efektyvumas, dalyvavimas, atsakomybė, rinkos ekonomika, teisinė valstybė, demokratija ir teisingumas.
Domarkas, 2005	Geras valdymas turi šias charakteristikas: didesnis piliečių dalyvavimo, pliuralizmas, subsidiarumą, skaidrumą, atskaitomybę,

	nešališkumą, prieinamumas, bendradarbiavimas ir veiksmingumas.
Commitment to good governance, 2004	Gerą valdymą galima prilyginti efektyviam valdymui, kuriam būdingas piliečių įtraukimas, skaidrumas ir atskaitingumas. Jis remiasi sąveika tarp valstybinio lygmens, pilietinės visuomenės ir privataus sektoriaus. Šis bendradarbiavimas padeda skatinti gerą viešąjį valdymą.
Barcevičius, 2008	Geras valdymas – toks, kuriame keičiamasi informacija tiek organizacijos viduje, tiek išorėje tarp organizacijų, bendradarbiaujama derinant ir priimant sprendimus, piliečiai skatinami dalyvauti viešojo valdymo procesuose, o į valdymą žiūrima pirmiausia iš bendros viešojo intereso <...> ir ieškoma naujų sprendimų, kurie skatintų piliečių pasitikėjimą valdžia.
Šaparnienė (2010)	Geras valdymas apibūdinamas penkiais aspektais – piliečių dalyvavimu, teisingumu, veiksmingumu, atskaitingumu ir skaidrumu – šešiose srityse – piliečių visuomenėje, politinėje visuomenėje, valdžioje, biurokratijoje, ekonominėje visuomenėje ir teisminėje valdžioje.
Krupavičius (2013) cit. Pasaulio banką (angl. World bank)	Geras valdymas reiškia patikimą viešojo sektoriaus valdymą (pagal veiksmingumo, efektyvumo ir ekonomiškumo kriterijus), atskaitomybę, laisvą informacijos skalidą (skaidrumą) ir teisinius rėmus vystymuisi kaip teisingumas, pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms.

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės.

Geras valdymas suvokiamas kaip tikslingas ir būtinas darnios plėtros įgyvendinimo aspektas. Jo realizavimas remiasi institucijomis, kurios savo veikloje taiko tinkamus viešojo valdymo principus, formuoja lygiomis teisėmis pagrįstą prieigą prie viešųjų gėrybių ir valstybės išteklių. D. Šaparnienės (2010, p. 120) teigimu, Geras valdymas nėra absoliuti sąvoka, nes čia atsiranda ryšys tarp „blogo“ ir „gero“ valdymo. Autorė įvardina tokius blogo valdymo aspektus: valdžios objektas visuose valdžios lygmenyse tampa suasmenintas; užuot nustatytos hierarchijos ir teisės aktų numatytos sekos, aukštesnio lygmens valdžios atstovai gali daryti įtaką priimant bet kokią sprendimą žemesniuose valdžios lygmenyse; užuot rodę dėmesį paprastiems piliečiams, biurokratai labiau stengiasi įtikti aukšto rango pareigūnams, kurie gali juos apdovanoti/ skatinti; užuot vykde programas, teikiančias pagalbą visiems piliečiams, jos yra vykdomos tik siaurame rėmėjų rate. Retas pilietis pripažins, kad yra patenkintas tokiais valdymo aspektais, todėl viešąjį valdymą jis įvardins tiesiog blogu. (Valukonytė, 2012). Taigi blogas valdymas gali atsirasti dėl netinkamo politinio režimo, netinkamo valdžios panaudojimo valdant šalį, žemų vyriausybės valdymo kompetencijų (Pivoras, Visockytė, 2011).

Svarbu paminėti, kad ši koncepcija apima Gero valdymo apibrėžimus bei principus, kuriais turėtų vadovautis valdžios struktūros ir atskiros institucijos siekdamos efektyvaus valdymo. Kaip teigia Raipa (2007) efektyvios viešųjų institucijų veiklos tikisi mokesčių mokėtojai, finansuojantys viešąsias programas ir projektus. Nepaisant finansinių galimybių ribotumo, piliečių, jų grupių poreikiai ir reikalavimai viešosioms institucijoms auga. Ryškėja

nusivylimas valdžios veiksmais, vyriausybės politika, nepasitikėjimas svarbiausiomis valstybės institucijomis bei jų teikiamomis paslaugomis, viešojo administravimo struktūrų ir personalo dažnu nesugebėjimu įveikti netvarkos, finansinių problemų, paplitusio teisinio nihilizmo bei visuomenės nepasitikėjimo „biurokratija“.

1996 m. Tarptautinis valiutos fondas paskelbė, kad gero valdymo skatinimas visais jo aspektais yra esminiai sistemos elementai, kurioje šalis gali klestėti (Krupavičius, 2013). Atsižvelgiant į tai, 1997 m. JT plėtros programa pateikė 9 gero valdymo principus (žr. 1.4 pav.)

1.4 pav. 1997 m. JT plėtros programoje pateikti Gero valdymo principai.

Šaltinis: Krupavičius, 2013

2001 m. Europos Komisijos paskelbtoje baltojoje knygoje „Europos valdymas“ pateikiami penki gero valdymo principai: dalyvavimas, atskaitomybė, veiksmingumas ir darna. Pastaruoju metu „viešojo valdymo“ ir „gero valdymo“ sampratose pirmiausia akcentuojamas dalyvavimo elementas. Geras viešasis valdymas suprantamas pirmiausia kaip dalyvavimu grįstas valdymas (dalyvaujамasis valdymas) (Pivoras, Visockytė, 2011). Remiantis Kiurienė (2012), dalyvavimas – vienas pagrindinių gero valdymo principų, kuriuo siekiama piliečius padaryti aktyviais visuomenės nariais. Dalyvavimu grįstas valdymas remiasi vietos gyventojų ir savivaldybės institucijų atviru bendradarbiavimu, aktyviu dalyvavimu viešojo valdymo procesuose, informacijos apie savivaldybės veiklą ir priimtus sprendimus skleidimą. Pilietinės visuomenės vaidmuo valstybės valdymo vietos valdžios procesuose yra labai reikšmingas. Stiprinant šalies demokratinį, socialinį bei politinį potencialą būtina skatinti valdžios ir visuomenės bendravimą. Valdžia negali nurodyti, kaip reikia gyventi, patys žmonės turi sakyti valdžiai, ko jiems reikia. Piliečių iniciatyva padeda valdžiai suvokti realius visuomenės poreikius. Besiformuojančiai demokratiškai Lietuvos valstybei tokios problemos, kaip aktyvus dalyvavimas valstybės valdyme, piliečių iniciatyva, valdžios atstovų atskaitomybė bei atsakomybė yra ypač aktualios. Tik esant abipusėms diskusijoms galėtų būti įveiktos šios problemos (Marcinkevičiūtė, L., Petrauskienė, R., 2008). Krupavičius (2013) pažymi, kad geresnis dalyvavimas gali sukurti daugiau pasitikėjimo galutiniais politikos rezultatais ir institucijomis, kurios įgyvendina politiką. Dalyvavimas ypač priklauso nuo nacionalinių vyriausybių įtraukiančio požiūrio, kai kuriama ir įgyvendinama ES politika.

Atskaitomybės principas teigia, kad vaidmenys įstatymų leidybos ir vykdomuosiuose procesuose turi būti aiškesni, o kiekviena Europos Sąjungos institucija turi paaiškinti ir prisiimti atsakomybę už tai, ką ji daro Europoje (Krupavičius, 2013). Daugelis autorių pažymi, kad atskaitomybės sąvoka yra labai plati. Raipa ir Backūnaitė (2004) pažymi, kad valstybės institucijos ne tik atsiskaityti piliečiams, bet ir vadovautis vidinėmis gairėmis, grindžiamomis etiniais standartais ir suformuotais įgūdžiais. Autorius akcentuoja ir tai, kad atskaitomybę sudaro 3 elementai:

- skaidrumas, kuris reiškia organizacijos pareigą atsiskaityti ją prižiūrinčiai institucijai;
- jautrumas, kuris reiškia reagavimą į aplinką. Šis elementas nusako, kad valdžia privalo reaguoti į visuomenės poreikius ir keliamus reikalavimus.

- paklusnumas, kuris reiškia pareigą laikytis standartų, taisyklių ir nurodymų, kuriuos nustato įstatymai.

Gero valdymo ir Inovacijų vietos lygmeniu strategijoje (2008, p. 5) nurodoma, kad siekiant įgyvendinti atskaitomybės principą, reikia skelbti priimamus bei priimtus sprendimus, gebėti juos paaiškinti, o, jei jiems nėra pritariama, sudaromos galimybės apskųsti atitinkamoms institucijoms. Taip pat principo įgyvendinimas reikalauja, jog veiktų efektyvios priemonės prieš nekompetentingą valdymą bei prieš vietinių valdžių veiksmus, kurie pažeidžia žmonių teises.

Veiksmingumo principas įpareigoja, kad politika turi būti veiksminga ir vykdoma laiku. Krupavičius (2013) pažymi, kad veiksmingumas ypač priklauso nuo ES politikų įgyvendinimo tinkamu būdu ir sprendimų priėmimo tinkamiausiu lygmeniu.

Darnos principas numato, kad politikos veiksmai turi būti nuoseklūs, reikalaujama politinio vadovavimo ir didelės atsakomybės iš institucijų, tam, kad užtikrinti nuoseklius sprendimus. Šis principas taip pat reikalauja vykdant dabartinę politiką atsižvelgti į ateities kartų poreikius. Priimami sprendimai turi būti tokie, kad turimi išteklių būtų panaudojami kuo efektyviau taip nesukeliant įtampos (aplinkos, ekonomikos, socialinių ir kt. klausimai) ateities kartoms.

Geras valdymas (angl. Good governance) yra vykdomas kartu dalyvaujant visiems sektoriams, yra skaidrus ir atskaitingas. Taip pat jis yra efektyvus ir teisingas, skatina įstatymų viršenybės principo laikymąsi. Geras valdymas užtikrina, kad politiniai, socialiniai ir ekonominiai prioritetai būtų plačiai paremti bendru sutarimu (konsensusu) visuomenėje ir tai, kad skurdžiausių bei labiausiai pažeidžiamų visuomenės narių balsai būtų išgirsti, priimant sprendimus dėl vystymui skirtų išteklių paskirstymo. (Valukonytė, 2012).

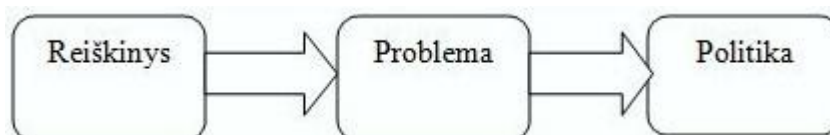
Remiantis Juknevičiene ir Kareivaite (2012), Geras valdymas turi būti suvokiamas kaip tikslingas ir būtinas darnios plėtros įgyvendinimo aspektas (kiekviena iš keturių darnaus vystymosi koncepcijos dimensijų pasižymi net keletu svarbių sąlyčio taškų su gero valdymo bruožais). Jo realizavimas remiasi institucijomis, kurios savo veikloje taiko tinkamus viešojo valdymo principus, formuoja lygiomis teisėmis grįstą prieigą prie viešųjų gėrybių ir valstybės išteklių. Laviruodamos tarp įvairių socialinių grupių ir jų interesų, institucijos padeda siekti darnaus vystymosi tikslų, sudaro prielaidas perspektyviniam visuomenės siekių ir poreikių darnumui (ateities kartų atžvilgiu). Kiekviena iš keturių darnaus vystymosi dimensijų turi būti grindžiama gero valdymo principų įgyvendinimu, siejant tai su įvairiomis funkcijomis ir jų realizavimo taktikomis, nes būtent tinkamos institucinės veiklos pagrindu vertinami valstybės

pasiekimai darnaus vystymosi srityje, identifikuojant įvairių institucinių rodiklių dinamikas ir jų kitimo priežastis.

1.2. Jaunimo verslumo skatinimo sistemos aspektai gero valdymo kontekste

1.2.1 Jaunimo verslumo sistemos ypatumai

Naujojo viešojo valdymo ideologija siekiama įtvirtinti daug aukštesnius organizacijų, valdžios institucijų socialinės atsakomybės standartus, kriterijus, padedančius įtvirtinti piliečių, socialinių grupių dalyvavimą, rengiant ir įgyvendinant viešuosius sprendimus įvairiu valdymo lygiu. (Raipa, 2011). Viešojo valdymo koncepcija neatsiejama nuo viešosios politikos formavimo. Šalyje formuojama viešoji politika daro tiesioginę įtaką viešojo valdymo kokybei (Šerikova, 2013). Autorė cituodama J.A.Jones (1971) pateikia tokią įvykių seką:

1.5 pav. Politikos formavimo seka

Šaltinis: Šerikova, (2013).

Šerikova (2013) teigia, kad problemų daugiamatiškumas leidžia politikams ir kitiems suinteresuotiems asmenims išskirti skirtingas tam tikros problemos dimensijas, siekiant nukreipti dėmesį jiems palankia linkme, ir daryti įtaką politikos pokyčiams.

Remiantis Jaunimo reikalų departamento informacija, jaunimo politiką galima apibūdinti kaip sistemų ir priemonių visumą, siekiančią kuo palankesnių sąlygų asmeninei jauno žmogaus brandai ir sėkmingai integracijai į visuomenę. Priimta kalbėti apie paramos struktūras (socializacijos laukus), subsidiariai papildančias paties asmens ir ypač šeimos pastangas, padedant parengti jauną asmenį savarankiškam gyvenimui. Šias struktūras galima skirstyti į informalias (draugai, bendraamžiai), neformalias (bendruomenės, nevyriausybinės organizacijos, jaunimo veiklos sistema), formalias (mokyklos, universitetai) ir komercines (telekomunikacijos, bankai, pramogų ir laisvalaikio industrija). Būtina pažymėti, kad jaunimo politika plėtojama dviem kryptimis:

- jaunimo interesų užtikrinimas atskirose viešosios politikos srityse - švietimas ir mokslas, kultūra, sportas, darbas ir užimtumas, būstas, sveikata ir kt.;

- jaunimo veiklos plėtra – neformalus jaunimo ugdymas, kuriuo siekiama sudaryti sąlygas jauniems asmenims mokytis iš patirties ir eksperimentuoti (Jaunimo politika, 2010).

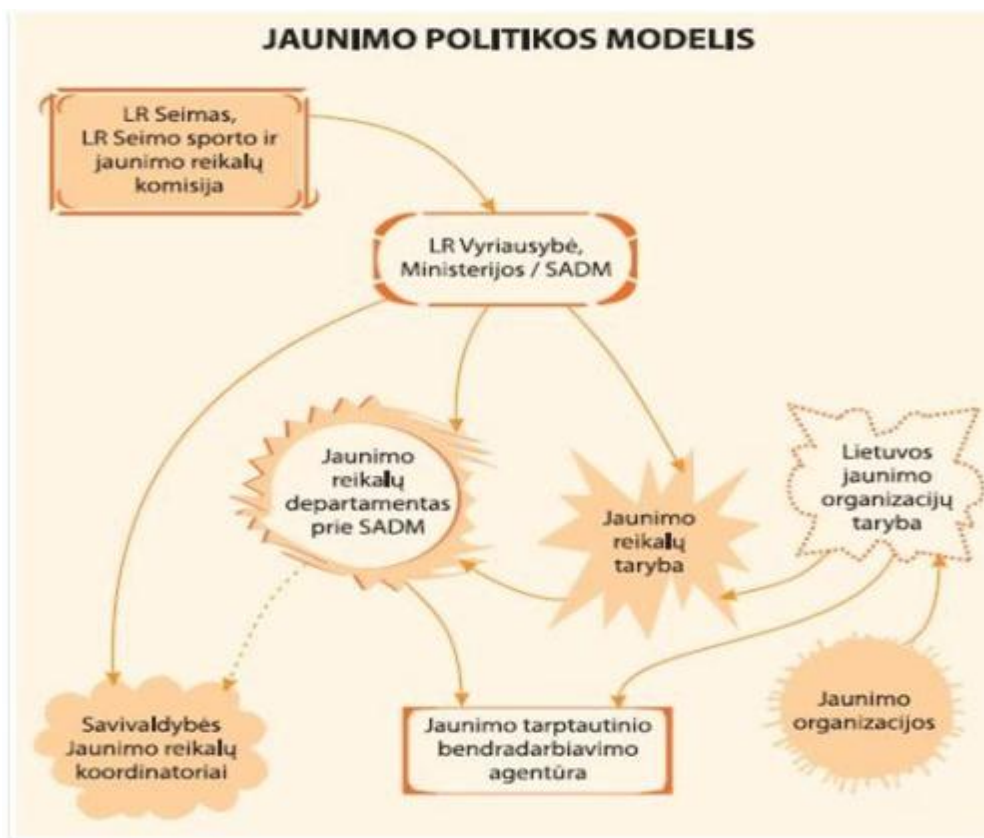
Pagal Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymo (Žin., 2003, Nr. 119-5406; 2005, Nr. 144-5238) 4 straipsnį, jaunimo politika – kryptinga veikla, kuria sprendžiamos jaunimo problemos ir siekiama sudaryti palankias sąlygas formuoti jauno žmogaus asmenybei bei jo integravimuisi į visuomenės gyvenimą, taip pat veikla, kuria siekiama visuomenės ir atskirų jos grupių supratimo bei tolerancijos jauniems žmonėms.

Jaunimo politika Lietuvoje įgyvendinama, vadovaujantis šiais principais:

- pariteto ir subsidiarumo – tai reiškia, jog valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos bei jaunimo organizacijos yra atstovaujamos po lygiai, o sprendimai priimami tuo lygmeniu, kuriame jie efektyviausi;
- dalyvavimo ir informavimo – tai reiškia, jog valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos informuoja jaunimą jam aktualiais klausimais priimtina ir prieinama forma, o su jaunimu susiję klausimai sprendžiami jaunimui dalyvaujant;
- savivaldos, savarankiškumo ir savanoriškumo – tai reiškia, jog jaunimas pats savo noru renkasi veiklos sritį, formuoja jos tikslus, aktyviai joje dalyvauja ir atsako už tikslų įvykdymą; nustato veiklos tikslų įgyvendinimo būdus, formą, atsakomybę ir įvertinimą;
- tarpžinybinio koordinavimo, bendravimo ir bendradarbiavimo – tai reiškia, jog sprendamos su jaunimu susijusius klausimus, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos bendrauja ir bendradarbiauja tarpusavyje, o Lietuvos jaunimo organizacijos bendrauja ir bendradarbiauja su Lietuvos ir užsienio jaunimo organizacijomis, kitais fiziniiais ir juridiniais asmenimis (Jaunimo politika).

Frolenko (2008) pabrėžia, kad jaunimo politikos plėtrai didelę įtaką ėmė daryti efektyvus ir nepertraukiamas šalies ir savivaldybių institucijų bendradarbiavimas bei konsultavimasis su jaunimu ir jį atstovaujančiomis struktūromis. Į jaunus žmones pradėta žiūrėti kaip į atskirą vieną aktyviausių visuomenės dalių, kuri prisiima įsipareigojimus ir atsakomybę dėl savo ir pačios valstybės ateities. Itin svarbus aspektas jaunimo politikos srityje yra institucinė sistema, kuri įtvirtinta įstatymuose ir kituose teisės aktuose. Jaunimo politiką

organizuojančių ir valdančių institucijų sistema Lietuvoje yra įtvirtinta nacionaliniame ir vietos lygmenyje.

1.6 pav. Jaunimo politikos valdymo modelis nacionaliniu lygmeniu

Šaltinis: Jaunimo reikalų departamentas prie SADM

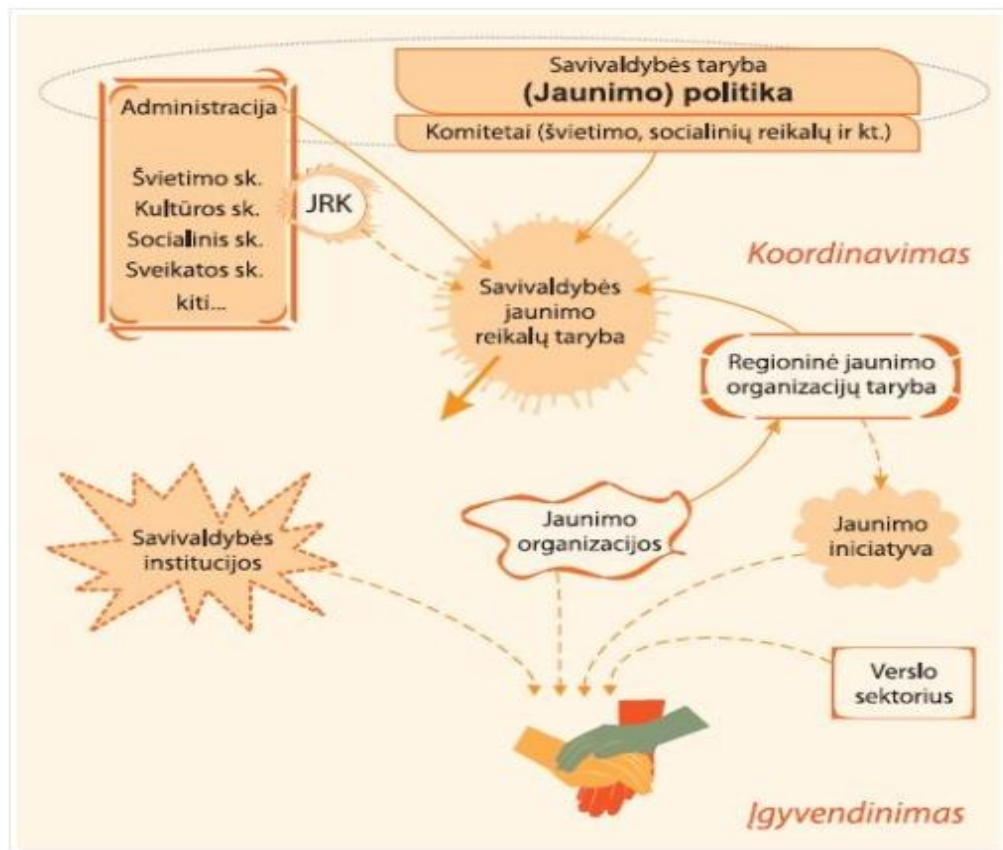
Pagrindinės institucijos nacionaliniame lygmenyje veikia ir įstatymų leidžiamojame, ir vykdomojame valdžioje. Lietuvos Respublikos Seime veikiančios Jaunimo ir sporto reikalų komisijos pagrindinės funkcijos yra rūpintis jaunimo teisėmis, valstybinės jaunimo politikos formavimu, vykdyti jaunimo politiką įgyvendinančių institucijų bei įstaigų parlamentinę kontrolę. Vyriausybė jaunimo politikos koordinavimą yra pavedusi vienai iš ministerijų – t.y. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, įgyvendindama jai pavestus uždavinius jaunimo srityje: atlieka Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymo vykdymo kontrolę ir priežiūrą; organizuoja ir koordinuoja Europos Komisijos nustatytų prioritetinių jaunimo politikos priemonių įgyvendinimą Lietuvoje;

formuoja, koordinuoja ir įgyvendina jaunimo politiką Lietuvoje. Nustatytas valstybės jaunimo politikos priemonės, stiprinančias jaunimo motyvaciją įsitraukti į aktyvų visuomenės gyvenimą, dalyvauti sprendžiant jaunimo problemas, įgyvendina Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Pagrindiniai departamento uždaviniai yra koordinuoti valstybės institucijų bei įstaigų veiklą jaunimo politikos srityje, rengti bei įgyvendinti valstybės jaunimo politikos programas ir priemones bei analizuoti jaunimo, jaunimo organizacijų ir su jaunimu dirbančių organizacijų būklę Lietuvoje.

Realizuoti jaunų žmonių galimybes padeda jų dalyvavimas visuomeninių organizacijų veikloje. Dalyvaudamas jaunimo organizacijų veikloje jaunas žmogus tampa komunikabiliu, labiau pasitikinčiu savimi, sugebančiu planuoti bei įgyvendinti planus, vertinti jų efektyvumą ir kokybę, bendradarbiauti su kitais asmenimis ir organizacijomis, derinti skirtingus interesus. Jaunimo organizacijos per regionines jaunimo organizacijų sąjungas bei nacionalinės jaunimo organizacijos per Lietuvos jaunimo organizacijų tarybą atstovauja jaunimo interesus bei dalyvauja formuojant jaunimo politiką.

Siekiant užtikrinti jaunimo nevyriausybinių organizacijų įtraukimą ir atstovavimą, formuojant ir įgyvendinant jaunimo politiką, iš valstybės institucijų ir Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos deleguotų atstovų lygiateisės partnerystės principu sudaroma Jaunimo reikalų taryba. Taryba nagrinėja svarbiausius jaunimo politikos klausimus ir teikia siūlymus dėl jaunimo ir jaunimo organizacijų reikmes atitinkančios jaunimo politikos įgyvendinimo. Savivaldybėse pariteto principu iš savivaldybės institucijų bei jaunimo organizacijų atstovų gali būti sudaroma savivaldybės jaunimo reikalų taryba. Tai patariamoji institucija, kurios ilgalaikis tikslas yra užtikrinti jaunimo dalyvavimą, sprendžiant jiems svarbius klausimus vietos lygmeniu. Taryboje bendradarbiauja politikai, savivaldybių administracijos darbuotojai ir jaunimo organizacijų atstovai. (Jaunimo politika, 2010). Būtina pabrėžti, kad tik sistemingas visų šių organizacijų darbas gali užtikrinti sklandžią jaunimo politikos formavimą.

Sprendimai, susiję su jaunimu, turi būti priimami tuo lygmeniu, kuriame jie yra efektyviausi. Todėl yra svarbi savivaldybių jaunimo politika, kurią formuoja ir įgyvendina savivaldybės institucijos. Vietos lygmeniu jaunimo situacija gali būti gerai matoma, nes jauni žmonės gyvena, dirba, mokosi ir leidžia didžiąją dalį savo laiko būtent čia. Štai kodėl vietinės bendruomenės bendradarbiaudamos su vietine valdžia gali formuoti ir įgyvendinti efektyvias į jaunimą orientuotas programas. Jaunimo klausimai turėtų būti sprendžiami įgalinant vietinę valdžią, viešojo sektoriaus atstovus, nevyriausybinės organizacijas ir patį jaunimą (Jaunimo politika savivaldybėse..., 2011).

1.7 pav. Integruota jaunimo politika vietos lygmeniu
Šaltinis: Jaunimo reikalų departamentas prie SAM

Jaunimo politikos formavimą ir įgyvendinimą savivaldybėse reglamentuoja Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymo (Žin., 2003, Nr. 119-5406; 2005, Nr. 144-5238) 8 straipsnis. Pagal šį straipsnį, *savivaldybės taryba* formuoja ir įgyvendina jaunimo politiką. Kadangi jaunimo politika apima tokias sritis kaip švietimas, pilietiškumas, darbas ir užimtumas, mokslas ir kt., už jos įgyvendinimą vienaip ar kitaip yra atsakingi skirtingi savivaldybės tarybos komitetai, savivaldybės administracijos skyriai ir institucijos. Savivaldybės tarybos sprendimu gali būti sudaroma nuolatinė (tarybos kadencijos laikotarpiui) ar laikinoji (atskiriems klausimams nagrinėti) savivaldybės jaunimo reikalų taryba. Savivaldybės jaunimo reikalų taryba - patariamąjį balsą turinti institucija, kurios ilgalaikis tikslas yra užtikrinti jaunimo dalyvavimą sprendžiant jiems svarbius klausimus. Taryboje bendradarbiauja politikai, administracijos darbuotojai ir jaunimo organizacijų atstovai. Dalyvaudamas jaunimo organizacijų veikloje jaunas žmogus tampa komunikabiliu, labiau pasitikinčiu savimi, sugebančiu planuoti bei įgyvendinti planus, vertinti jų efektyvumą ir

kokybę, bendradarbiauti su kitais asmenimis ir organizacijomis, derinti skirtingus interesus (Jaunimo politika Lietuvoje, 2010). Svarbu akcentuoti, kad savivaldybės jaunimo reikalų taryba sudaroma *pariteto* principu iš savivaldybės institucijų ir įstaigų bei jaunimo organizacijų atstovų.

Daug dėmesio jaunimui skiriama ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje. Programoje įtvirtintas siekis formuoti jaunimo pasaulėžiūrą, poreikius atitinkančią, valstybės ir visuomenės interesus tenkinančią jaunimo politiką. Vienas iš pagrindinių programoje įtvirtintų siekių - spręsti jaunimo užimtumo ir integracijos į darbo rinką klausimus, skatinti jaunimo verslumą, pertvarkyti veikiančius ir kurti naujus jaunimo darbo centrus.

Nacionalinės jaunimo politikos 2011-2019 metų plėtros programoje, kuri orientuota į jaunimo poreikius atitinkančių palankių sąlygų kūrimą aktyviam jaunam piliečiui, kaip vienas iš pagrindinių tikslų numatomas įvairaus jaunimo poreikius atitinkančios socialinės apsaugos, švietimo ir sveikatos sistemų plėtros užtikrinimas. Įgyvendinant šį tikslą, numatoma užtikrinti geresnes jaunimo užimtumo galimybes, sudarant palankias sąlygas jaunimui dalyvauti darbo rinkoje, skatinamas ekonominis ir socialinis verslumas. (Nacionalinė jaunimo politikos.....2011-2019).

Siekiant giliai jaunimo verslumo skatinimo sistemos analizės būtina apibrėžti verslumo sampratą bei įtakos turinčius veiksniai. Mokslinėje literatūroje autoriai verslumo sąvoka apibūdina labai įvairiai. Tiek lietuvių, tiek užsienio literatūroje nėra pripažintos vienareikšmės verslumo sąvokos. Įprastai verslumas suprantamas kaip gebėjimai pradėti ir vystyti verslą, tačiau verslumo samprata nėra visapusiškai suprantama. Pati verslumo sąvoka kildinama iš seno anglų kalbos žodžio „Entrepreneurship“ ir siejama su mokėjimu iš naujo atrasti galimybes ar galimybę realizuoti save ir kurti ekonominę arba socialinę vertę (Gegieckienė L., Graikšienė A., 2009). Židonis (2012) jaunimo verslumą traktuoja kaip asmens savirealizacijos ekonominėje, socialinėje ir kultūrinėje srityse gebėjimų visumą.

1.3 lentelė

Verslumo sampratos raida

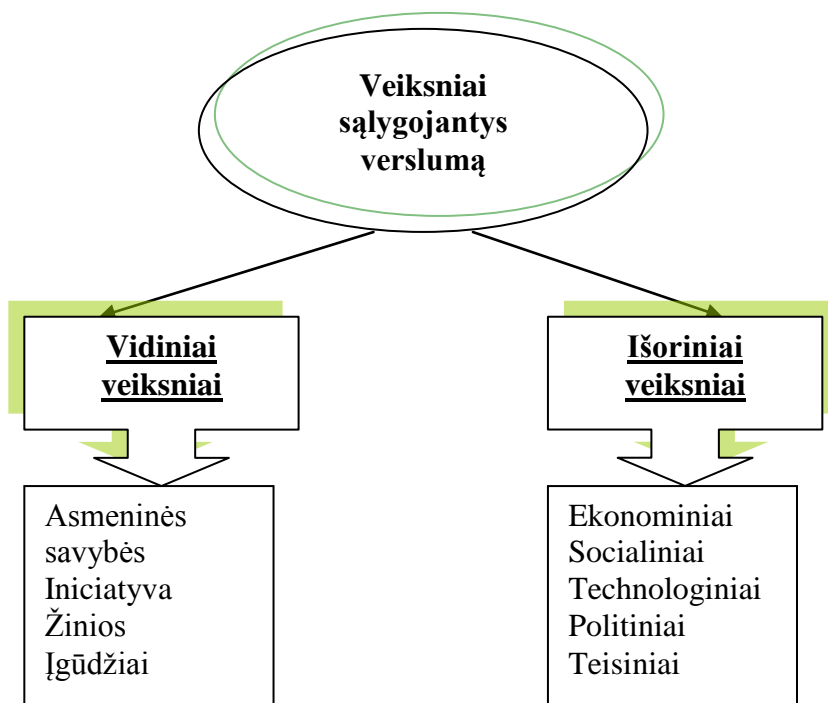
<i>Samprata</i>	<i>Autorius</i>
<i>Verslumas</i> – spontaniška, impulsyvi individo veikla, nebūtinai orientuota į naujo verslumo atsiradimą.	Schumpeter (1934)
<i>Verslumas</i> – nuolatinis pokyčių ieškojimas, reagavimas į juos ir atsiradusių galimybių išnaudojimas.	Drucker (1985)
<i>Verslumas</i> traktuojamas kaip elgesys, o ne kaip asmeninė savybė. Verslumo pagrindas – idėja ir teorija, o ne intuicija.	Stevenson ir kt. (1989)
<i>Verslumas</i> – tai individų gebėjimas ir noras: kurti naujas ekonomines galimybes, pristatyti savo idėjas rinkoje, konkuruoti su likusia rinkos dalimi.	Henrekson (2005)

<i>Veršlumas</i> yra optimizmas ir tikėjimas galimybėmis, tai nepaprastai stiprus kūrimo šaltinis.	Smilor (1996)
<i>Veršlumas</i> – tai įgimtos ir įgytos žmogaus savybės, leidžiančios jam novatoriškai mąstyti ir aktyviai bei rizikingai veikti.	Lydeka (1998)
<i>Veršlumas</i> – užsiėmimas nauja veikla, pasinaudojant anksčiau nepastebėtomis naudos (vertės) gavimo galimybėmis.	Bygrave ir Mininti (2000)
<i>Veršlumas</i> – naujų galimybių ieškojimas ir įgyvendinimas.	Shane ir Venkataraman (2000)
<i>Veršlumas</i> – tai praktinis tam tikrų savybių taikymas (tokių kaip iniciatyvumas, inovatyvumas, kūrybiškumas, rizikos prisiėmimas), kartu pasitelkiant atitinkamus įgūdžius, reikalingus sėkmei tam tikroje aplinkoje užtikrinti.	Chigunta (2002)
<i>Veršlumas</i> – tai asmens mąstymo būdas ir asmeninė socialinės, vadybinės ir asmeninės kompetencijos, leidžiančios turimas žinias pritaikyti kasdieniniam gyvenimui.	(Ekonominio raštingumo ir veršlumo ugdymo strategija, 2004)
<i>Veršlumas</i> – tai žmogaus gebėjimai daryti įtaką visuomenės poreikių tenkinimo kokybei ir plėtrai.	Jasinavičius (2006)
<i>Veršlumas</i> – tai paslaptiškiausias gamybos veiksnys (greita tokių veiksmų, kaip žemė, darbas ir kapitalas).	Šilėnas (2009)
<i>Veršlumas</i> – tai asmens mąstymo būdas ir socialinė, vadybinė ir kitokia kompetencija, leidžianti turimas žinias pritaikyti kasdieniam savo gyvenimui.	Lietuvos inovacijų 2010 – 2020 metų strategija (2009)

Šaltinis. Sudaryta darbo autorės pagal Atkočiūniene, Slavickienę, Zinkevičienę, Petruliene, Gelačiūtę, Subačiūtę, Juodenytę, (2011).

ES oficialiajame leidinyje „Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Veršlumo ugdymo ir Lisabonos darbotvarkės, (2008/C 44/20)“ veršlumas apibrėžiamas kaip visuomeninis reiškinys, atsispindintis visose žmogaus gyvenimo srityse. Tai yra visa apimanti kultūrinė koncepcija, susijusi su socialiniais procesais ir veiksmais, kuriuos žmogus vykdo siekdamas asmeninių, visuomeninių ir ekonominių tikslų. Toks veršlumo vertinimas padeda vystyti žmoniškąjį ir socialinį kapitalą, kuris yra ypač svarbus novatoriškai visuomenei, ekonomikos konkurencingumui ir didesnei atskirų grupių integracijai. Plečiantis veršlumo sampratos apibrėžčiai ir suvokimui, pastebima, jog neretai veršlumo sąvoka painiojama su verslo sąvoka, kuri apibrėžia verslininko darbo specifiką. Anot V. Židonytės (2008), veršlumas nors ir gimininga sąvoka verslui, bet apima individualią žmogaus galią sukurti idėją ir praktiškai ją įgyvendinti, suburti darbo komandą, organizuoti veiklą bei siekti užsibrėžto tikslo. Veršlumas didele dalimi priklauso ir nuo to, kaip žmonės skatinami imtis verslo. P. Žukauskas ir O. Stripeikis (2011) išskiria dvi veiksmų grupes, įtakančias asmens veršlumą. Pirmoji – vidiniai veiksniai, glūdinčios asmenybėje, kita - išoriniai veiksniai, esantys mus supančioje aplinkoje. Šiame kontekste prieinama išvada, kad veršlumui didesnę reikšmę turi asmenybės prigimtis, savybės ir kompetencijos. Kiekvienas verslininkas su verslinės veiklos plėtojimu susijusius sprendimus priima vadovaudamasis asmenine patirtimi, žiniomis, gebėjimais bei vertybinėmis nuostatomis. Sprendimų mastą ir lygmenį nulemia kiekvieno verslininko

suvokiami ir keliama veiklos tikslai, kuriuos galima vertinti kaip jo asmenybės individualių sugebėjimų išraišką (Astromskienė, Gargasas, 2012). Neatmestina ir išorinių veiksnių svarba. Šių dviejų grupių kombinacija įtakoja bendrą šalies verslumo lygį (žr. 1.2.3 pav.).

1.8 pav. Verslumą sąlygojančių veiksnių sistema
Šaltinis: Adamonienė ir Šilingienė (2008)

Jaunimo verslumo skatinimas remiasi nuostata, kad verslumą, visų pirma, lemia gebėjimai (kuriuos svarbu ugdyti), iniciatyvumas (kurį svarbu skatinti) ir sąlygos/galimybės iniciatyvoms realizuoti (kurias svarbu kurti ir nuolat tobulinti). Verslumo skatinimo seka pavaizduota 1.9 paveiksle.

1.9 pav. Verslumo skatinimo loginė schema
Šaltinis: Atkočiūnienė, Navasaitienė (2013)

Jaunimo iniciatyvoms įgyvendinti svarbu sudaryti efektyvią verslumo skatinimo aplinką. Jaunimo verslumą skatinančių priemonių vertinimo galutinėje ataskaitoje (2012) pažymima,

kad verslumo skatinimo sistemoje išoriniams dalyviams, tokiems kaip nevyriausybinėms jaunimo organizacijoms, nėra skiriama pakankamai dėmesio, be to, jie vertinami labai apibendrintai (atskirose vietose įvardijami, kaip socialiniai partneriai), nors būtent dėl socialinių partnerių glaudaus ryšio su tiksline poveikio grupe ir jos interesų žinojimas, verslumo skatinimo tikslų įgyvendinimo srityje jų vaidmuo gali būti itin reikšmingas ar net lemiamas. Kaip vieną svarbiausių suinteresuotųjų organizacijų galima įvardyti nevyriausybines jaunimo organizacijas, ypač tiesiogiai susijusias su verslumu ir jaunimo verslumo skatinimu. Reikšmingiausias vaidmuo tarp šių organizacijų tenka nacionalines jaunimo organizacijas ir regioninių jaunimo organizacijų sąjungas vienijančiai Lietuvos jaunimo organizacijų tarybai (toliau – LiJOT), taip pat didžiausioms „nišinėms“ organizacijoms, veikiančioms tarptautinių organizacijų padalinių pagrindu (pvz., AISEC, JCI). Remiantis šia ataskaita galima teigti, jog nėra užtikrinamas pakankamas jaunimo organizacijų įtraukimas į su jaunimo verslumo skatinimu susijusius procesus, ypač planavimo (strateginių planų ir programų) etapuose, įskaitant ES finansinės paramos planavimą ir administravimą.

Politiniu lygmeniu, jaunimo verslumo skatinimas ir plėtojimas Lietuvoje didžiaja dalimi grindžiamas Europos Sąjungos formuluojamomis kryptimis ir gairėmis. Asmens verslumas kaip savybė priskiriamas prie aštuonių pagrindinių asmeninių kompetencijų, kurias siekiama vystyti ES. Pagrindiniai Europos Sąjungos dokumentai, kuriais apibrėžiamas jaunimo, jaunimo verslumo ir su juo susijusios politikos įgyvendinimo ir vystymo kryptys yra:

- Europos Sąjungos jaunimo politikos strategija;
- Europos jaunimo paktas;
- Lisabonos strategija;
- 2020 metų Europos strategija;
- Europos užimtumo strategija;
- Europos Komisijos Jaunimo politikos baltoji knyga;
- Veiksmų planas: Europos programa verslumui;
- Smulkiojo verslo paktas Europai. (LR Finansų ministerijos jaunimo verslumą skatinančių priemonių vertinimo galutinė ataskaita, 2012).

Remiantis Europos Sąjungos strateginiais dokumentais Lietuvoje įgyvendinamos kelios pagrindinės strategijos, nukreiptos į jaunimo verslumo skatinimą. Tarp svarbiausių strateginių

dokumentų – Nacionalinė jaunimo politikos 2011-2019 metų plėtros programa, kurioje nurodoma, kad nepakankamai ugdomas jaunimo profesinis orientavimas bei verslumo ir profesiniai įgūdžiai. Dėl šios priežasties būtina skatinti ekonominį ir socialinį verslumą, sudaryti palankias sąlygas jauniems žmonėms aktyviai dalyvauti darbo rinkoje ir derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus. Galima pastebėti, kad kuriant jaunimo verslumo skatinimo sistemą nacionaliniu lygmeniu, orientuojamasi į gero valdymo principų įgyvendinimą.

Vienas svarbiausių tiesiogiai į jaunimo verslumo skatinimą orientuotų strateginių dokumentų - Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008-2012 metų programa. Remiantis Lietuvoje atliktais tyrimais ir faktiniais duomenimis, užsienio šalių (ypač Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų Europos ekonominės komisijos) rekomendacijomis ir valstybių, turinčių didelę jaunimo verslumo skatinimo praktiką, patirtimi, skiriamos trys problemų grupės:

- nepakankamas jaunimo ir visuomenės supratimas apie verslą, jo galimybes, žinių ir įgūdžių jį pradėti stoka;
- tinkamos pagalbos jaunimo verslo pradžiai ir plėtrai stoka;
- veiksmų, skatinančių verslumą, koordinavimo ir priežiūros nebuvimas (Nacionalinė jaunimo verslumo....., 2008-2012) .

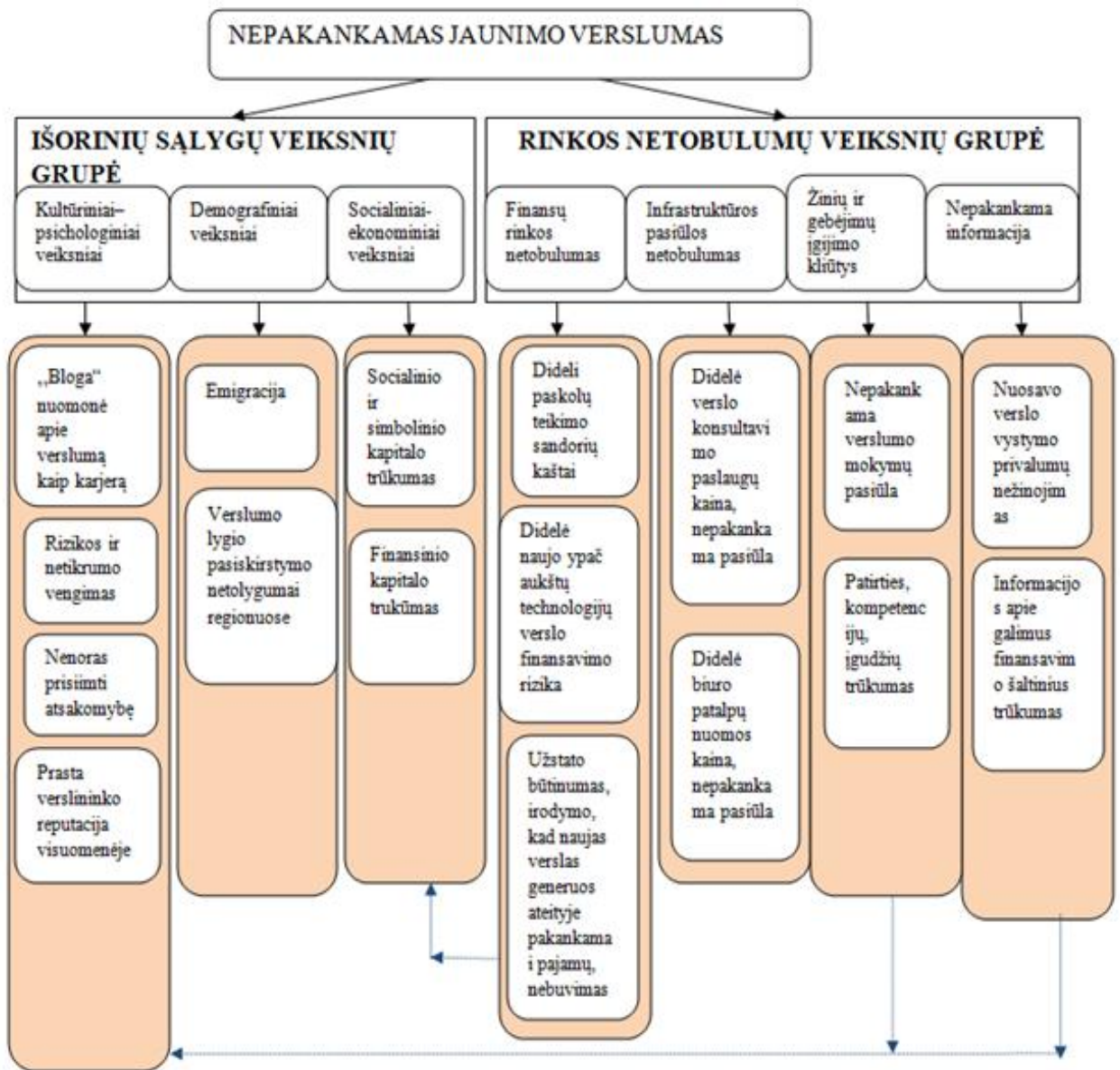
Naujoji ES ekonomikos augimo strategija „Europa 2020“ kelia tokius tikslus – užimtumo didinimas, moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra, klimato kaita ir energetika, švietimas, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas. Atsižvelgiant į naują ekonomikos augimo strategiją, jaunimo verslumo skatinimo politika traktuojama kaip priemonių kompleksas, siekiant plačių socialinių-ekonominių tikslų – jaunimo nedarbo mažinimas, formalaus ir neformalaus švietimo kokybės gerinimas, jaunimo integracijos į visuomenę didinimas (Židonis, 2012).

Analizuojant verslumą, kaip naujos ekonominės, socialinės ir kultūrinės vertės kūrimo procesą bei į ŽIPVP (Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos) ir EAVP (ekonomikos augimo veiksmų programos) priemonių logiką, galima skirti tris pagrindines viešosios politikos sritis, kuriose siekiama poveikio:

- Naujų darbo vietų kūrimas. Poveikis dėl jaunimo savarankiško užimtumo lygio kilimo bei dėl jaunimo sukurtų naujų įmonių.
- Šalies ūkio augimas. Poveikis dėl įmonių produktyvumo augimo diegiant inovacijas ir pažangias technologijas.

- Visuomenės gerovės lygio kėlimas. Poveikis dėl jaunimo savirealizacijos ir geresnės integracijos į visuomenę. (Židonis, 2012).

Židonio (2012) teigimu, vienas iš pagrindinių jaunimo užimtumo didinimo rezervų yra jaunimo verslumo (naujų verslų kūrimas, savęs įdarbinimas, intraprenerystė) lygio kėlimas. Tai ypač aktualu Lietuvai, kur darbo neturinčio jaunimo rodikliai yra vieni iš didžiausių tarp ES šalių. Remiantis Europos Komisijos komunitatu (2013), poreikis investuoti į žmogiškąjį kapitalą atsiranda labai ankstyvame gyvenimo etape ir išlieka visą gyvenimą. Verslumo kaip asmens žinių gausinimo ir gebėjimų ugdymo rėmimas yra vykdomas per Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos (ŽIPVP) priemones, o verslumo kaip naujo verslo kūrimas ir valdymas – per Ekonomikos augimo veiksmų programos (EAVP) priemones. Autorius viešosios politikos intervencijos logiką grindžia prielaida, kad jaunimo tikslinė grupė dėl finansinio, socialinio ir simbolinio kapitalo bei informacijos, žinių, gebėjimų ir patirties trūkumo, kuris atsiranda dėl to, kad rinkos mechanizmas nesugeba užtikrinti šių gėrybių tolygaus paskirstymo visuomenėje, dažnai turi blogesnes verslumo „starto pozicijas“ (žr. 1.10 pav.)

1.10 pav. Jaunimo verslumo problemų medžio rekonstrukcija

Šaltinis: Židonis (2012).

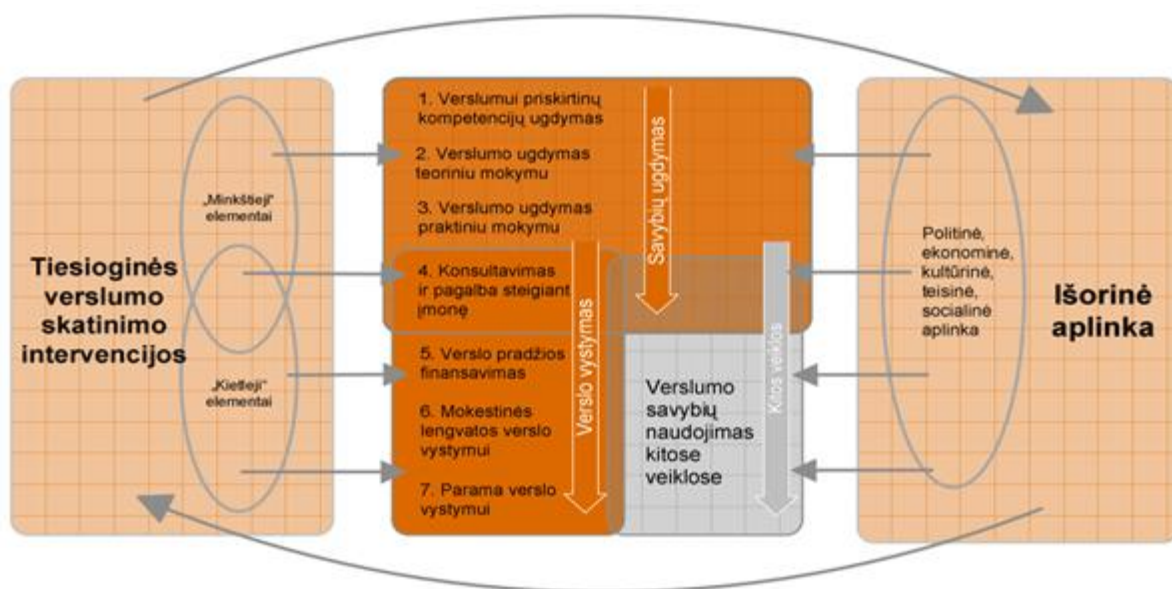
Apibendrinant jaunimo verslumo problemų medžio ir valstybės intervencijos logikos modelius galima teigti, kad ES struktūrinių fondų paramos veiklos apima gana platų verslumo ugdymo priemonių spektrą, tačiau pasigendama integralumo ir sistemiškumo. Židonis (2012), teigia, kad pavyzdžiui, taikant finansų inžinerijos instrumentus iš dalies švelninamas ir jaunų žmonių finansinio kapitalo trūkumas, o vykdant verslumo mokymus gerinama verslininko reputacija visuomenėje ir propaguojamas verslo kūrimas kaip jauno žmogaus karjeros galimybė. Būtent tai įrodo, kad siekiant efektyvaus jaunimo verslumo skatinimo turi būti orientuojamasi į sisteminį požiūrį ir strateginį planavimą. Arimavičiūtės teigimu, strateginis planavimas

apibrėžiamas kaip procesas, kuriam vykstant priimti sprendimai įgyvendinami ir kontroliuojami. Autorė cituodama P.Lorange'o pabrėžia, kad strateginis planavimas turi atsakyti į keturis klausimus: ko siekiame? (misija); kaip tai atliksime? (strategijos); kokios mūsų veiksmų ribos? (biudžetai); kaip suprasti, ar nenukrypome nuo kelio? (kontrolė). Sprendimų inicijavimo problematikos akcentas susijęs su ekonominių ir socialinių partnerių (visuomenės atstovų, interesų grupių) dalyvavimu rengiant strateginius bei bendruomenėms reikšmingus vietos savivaldos institucijų sprendimus.

U. Schoof (2006) akcentuoja penkis svarbiausius veiksnius, į kuriuos, turėtų būti atsižvelgta, rengiant atitinkamas jaunimo verslumo skatinimo programas:

- socialinis kultūrinis teisėtumas ir pripažinimas;
- verslumo ugdymas ir mokymas;
- administravimo ir reguliavimo sistema;
- parama verslui;
- galimybė pasinaudoti finansiniais instrumentais (Atkočiūnienė, Navasaitienė, 2013).

Remiantis analizės metu atlikta verslumo ugdymo sistemų apžvalga ir Europos jaunimo įdarbinimo tinklo (European Network On Youth Employment) parengta apibendrinta verslumo skatinimo sistema, parengtas verslumo ugdymosi ir skatinimo modelis, apimantis svarbiausius jaunimo poreikius ir verslumo skatinimo priemonių visumą pagal verslo vystymo etapus (Finansų ministerijos..., 2012).

1.11 pav. Jaunimo verslumo skatinimo ir ugdymo ciklas

Šaltinis: LR Finansų ministerijos jaunimo verslumą skatinančių priemonių vertinimo galutinė ataskaita, (2012).

Taikomas verslumo skatinimo priemonės galima skirstyti pagal tipą, atsižvelgiant į verslumo ugdymo požiūrius:

- „minkštieji“ elementai – mokymas, švietimas, motyvavimas, konsultavimas ir panašaus pobūdžio veiklos;
- „kietieji“ elementai – tai visos priemonės, kuriomis tiesiogiai ar netiesiogiai subsidijuojamas verslas (dotacijos, verslo krepšeliai, kreditai, įranga, mokestinės lengvatos).

Pateiktame paveiksle aiškiai matoma, kad išorinė aplinka (ekonominė, socialinė, politinė, kultūrinė, teisinė) turi didžiulę įtaką ne tik jaunimo verslumo vytymui, bet ir verslumo savybių naudojimui kitose srityse. Šioje aplinkoje atsispindi ir gero valdymo principai: informavimas konsultavimas, o atsižvelgiant į priemonės, kuriomis subsidijuojamas verslumo skatinimas – efektyvumo ir veiksmingumo. Todėl galima teigti, kad įgyvendinant gero valdymo principus, verslumo skatinimo sistema yra efektyvesnė.

Jaunimo verslumo skatinimo priemonių sistema yra labai plati, o joje veikiančių subjektų įvairovė apima beveik visus galinčius turėti poveikį visuomenės dalyvius. Vis aiškiau įvardijama verslaus žmogaus galimybė kurti didesnę pridėtinę vertę. Ši itin aiški nauda išskiria verslumą iš kitų sėkmingam individo veikimui visuomenėje būtinų pamatinių savybių, tokių kaip kūrybiškumas ar pilietiškumas. Dėl to itin svarbios tampa ir verslumo skatinimo priemonės (žr. 1.4 lentelę).

1.4 lentelė

Svarbiausios verslumą skatinančios priemonės

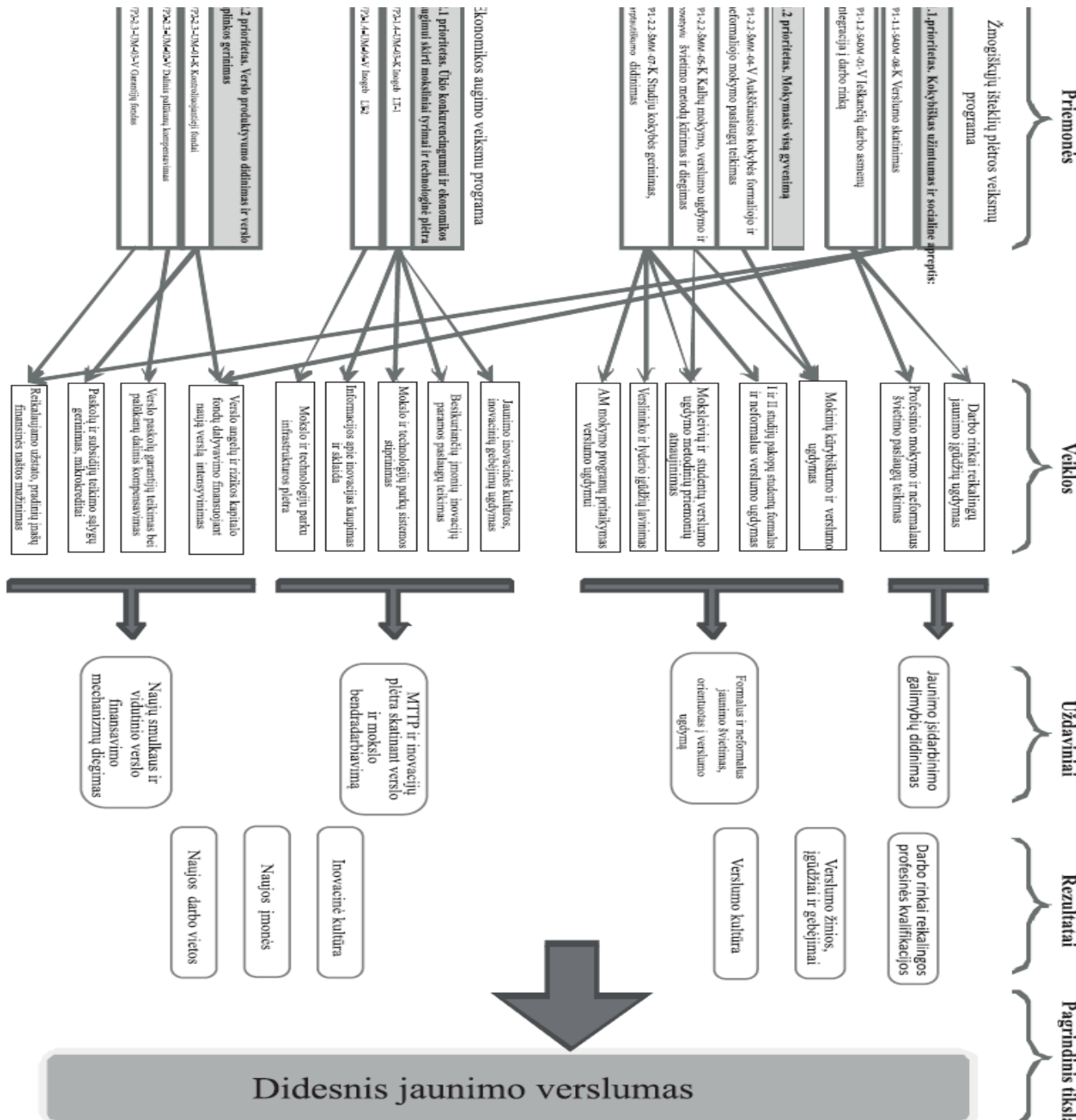
Priemonės tipas	Priemonė	Sąsajos su jaunimo verslumo skatinimu	Sąsajos su Geru valdymu
ES struktūrinė parama	Kalbų mokymo, verslumo ugdymo ir inovatyvių švietimo metodų kūrimas ir diegimas“	Priemonė skirta plėtoti bendrojo lavinimo mokyklų programas. Viena iš veiklos krypčių – naujų verslumo ugdymo programų diegimas.	Inovacijos
	„Studijų kokybės gerinimas, tarptautiškumo didinimas“	Tai platų veiklų spektrą apimanti priemonė, kuria siekiama gerinti aukštojo mokslo studijų programas, teikti studentams kokybiškas mokymo paslaugas. Viena iš veiklos sričių – studentų verslumo ugdymas.	Reagavimas į visuomenės poreikius
	„Verslumo skatinimas“	Tai finansinės inžinerijos (mikrokreditų) priemonė, kurią įgyvendinant taip pat organizuojami verslumo mokymai,	Veiksmingumas ir efektyvumas

		jaunimas – viena iš prioritetinių grupių.	
	Asistentas-3“	Pagal priemonę finansuojami viešųjų įstaigų „Investuok Lietuvoje“ ir „Versli Lietuva“ įgyvendinami projektai. Jaunimo verslumo skatinimo kontekste svarbesnė yra „Versli Lietuva“. Ši įstaiga įgyvendina platų spektrą verslumo skatinimo veiklų.	Atvirumas ir skaidrumas Veiksmingumas ir efektyvumas
	„Inogeb LT-1“	Priemonė skirta plėtoti Lietuvos inovacijų sistemą. Tarp įgyvendintų veiklų dalyje projektų akivaizdus jaunimo verslumo skatinimas (naujų įmonių steigimas, verslumo mokymai, turnyrai).	Inovacijos
	Ieškančių darbo asmenų integracija į darbo rinką“	Pagal priemonę įgyvendinama didžioji dalis Lietuvos darbo biržos plėtojama aktyvių užimtumo skatinimo veiksmų, tarp kurių atskirais aspektais galima išskirti veiklas, prisidedančias prie jaunimo verslumo skatinimo (iš viso trys tematiką atitinkantys projektai).	Reagavimo į visuomenės poreikius Veiksmingumo ir efektyvumo
ES lėšomis (ne Struktūrinės paramos) finansuojamos priemonės	Programa „Veiklus jaunimas“	Pagal programą skiriamos finansinės subsidijos Europos šalių jaunimo inicijuotiems ir įgyvendinamiems projektams, skatina tarptautinį bendradarbiavimą. Programoje pabrėžiamas neformalusis ugdymas ir esminių kompetencijų (tarp kurių yra ir verslumas) kėlimas.	Veiksmingumas ir efektyvumas
	Bendradarbiavimo per sieną programos	Vieni svarbiausių regioninės plėtros programų prioritetų yra ekonominė plėtra ir bendradarbiavimo stiprinimas. Pareiškėjai gali palyginti lanksčiai planuoti projektus ir jų veiklas. Jaunimo verslumo skatinimo veiklos gana dažnos.	
Nacionalinio biudžeto ir savivaldybių lėšomis finansuojamos priemonės	JRD įgyvendinama mažos vertės jaunimo verslumo skatinimo projektų programa	Tai mažos vertės projektų konkursas, kuriame pabrėžiamas praktinis mokymas ir įgūdžių suteikimas.	Reagavimas į visuomenės poreikius Veiksmingumas ir efektyvumas
	Savivaldybių verslumo skatinimo fondai	Tai įvairios verslo rėmimo iniciatyvos, įgyvendinamos pačių savivaldybių, dažniausiai nukreiptos į naujų verslų plėtrą, jaunimo iniciatyvų rėmimą. Skiriamos lengvatinės paskolos arba dotacijos.	Reagavimo į visuomenės poreikius Veiksmingumas ir efektyvumas

Šaltinis: Jaunimo verslumą skatinančių priemonių vertinimo galutinė ataskaita, (2012).

Kaip jau buvo minėta, jaunimo verslumo skatinimas – horizontalioji sritis, todėl šiame procese dalyvauja daug atsakingų institucijų, kurios rengia ir įgyvendina įvairias jaunimo

verslumo skatinimo priemonės. Tačiau kyla klausimas, ar tos priemonės atitinka poreikius ir ar jų pakanka. Jaunimo verslumąataskaitoje (2012), jaunimo verslumą skatinančios priemonės pirmiausia vertinamos ne pagal finansavimo srautą, bet pagal įvairovę. Šioje ataskaitoje prieita išvados, kad jaunimo verslumo skatinimo priemonių įvairovė santykinai maža, o priemonės dažnai nepasiekia arba nepakankamai pasiekia jaunimą.

1.12 pav. Intervencijos logikos rekonstrukcija

Šaltinis: Židonis, (2012).

Viešosios politikos intervencija ES paramos priemonėmis vykdoma per Žmogiškųjų išteklių plėtros ir Ekonomikos augimo veiksmų programas. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos priemonėmis siekiama šalinti /švelninti rinkos netobulumus, susijusius su jaunų žmonių profesinių kompetencijų neatitiktimi darbo rinkai, verslumo žinių ir gebėjimų įgijimo kliūtimis, nepakankama informacija apie verslo kūrimo galimybes ir privalumus. Ekonomikos augimo veiksmų programos priemonėmis siekiama šalinti / švelninti rinkos netobulumus, susijusius su tiek jaunų žmonių, tiek ir kitų asmenų, siekiančių kurti savo verslą, kapitalo, verslumo ir inovacijų diegimo žinių, gebėjimų, infrastruktūros trūkumu bei nepakankama informacijos sklaida.

Kalbant apie viešosios politikos tikslus ir priemones verslumui skatinti reikia pabrėžti, kad jis laikomas vienu pagrindiniu šalies ekonominio augimo, inovatyvumo ir konkurencingumo veiksniumi (Židonis, 2008). Per 2007-2013 m. Europos Sąjungos (ES) struktūrinių fondų finansavimo laikotarpį Lietuvoje jaunimo verslumo skatinimo projektams įgyvendinti panaudota per 388,5 mln. Lt., tačiau nustatyta, kad jaunimo nedarbo mažinimui šios investicijos įtakos neturėjo.

Atsižvelgiant į Europos Komisijos rekomendacijas dėl jaunimo užimtumo didinimo ir siūlymus parengti naujas programas jaunimo nedarbui mažinti, Ministro Pirmininko 2012 m. vasario 10 d. potvarkiu Nr. 41 buvo sudaryta Tarpžinybinė darbo grupė iš Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo, Ūkio, Žemės ūkio, Finansų, Užsienio reikalų ministerijų, Ministro Pirmininko tarnybos, Lietuvos statistikos departamento, Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos darbo biržos, Valstybinės darbo inspekcijos, Lietuvos jaunimo organizacijų tarybos atstovų parengti siūlymus dėl jaunimo nedarbo mažinimo ir Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšų panaudojimo jaunimo nedarbo problemoms spręsti. Minėta darbo grupė, vadovaujama Ministro Pirmininko tarnybos, parengė siūlomų priemonių jaunimo užimtumui didinti planą, kuriam pritarta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. kovo 19 d. pasitarime (protokolo Nr. 18, 7 klausimas). Siūlomose priemonėse pagrindinis dėmesys yra skiriamas šioms sritims:

- švietimo sistemos pasiūlos ir darbo rinkos poreikio subalansavimui;
- jaunimo darbo įgūdžių formavimui švietimo sistemoje;
- paramai jaunimui, pradedančiam verslą;

- aktyvioms darbo rinkos priemonėms;
- lankstesniai darbo santykių reguliavimui;
- valstybės institucijų ir nevyriausybinių sektoriaus bendradarbiavimui didinant jaunimo užimtumą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 228 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo” (Žin., 2013, Nr. 29-1406) yra patvirtintos šios prioritetinės priemonės jaunimo politikos srityje:

- Numatyti priemones ir veiksmus jaunimo užimtumui didinti ir verslumui skatinti;
- Apibrėžti darbą su jaunimu ir jo vykdymo principus, tobulinti institucijų, dirbančių jaunimo srityje, veiklą ir funkcijas;
- Stiprinti jaunimo nedarbo prevenciją: plėsti ir gerinti profesinį informavimą, orientavimą ir konsultavimą, supažindinti jaunuolius su šiuolaikinės visuomenės socialinės bei ekonominės plėtros tendencijomis ir įsidarbinimo galimybėmis.

Siekiant švietimo sistemos pasiūlos ir darbo rinkos poreikio subalansavimo, numatoma sukurti vidutinės trukmės žmogiškųjų išteklių poreikio prognozavimo sistemą, kuri sudarys galimybes identifikuoti darbo jėgos pasiūlos ir paklausos neatitikimo darbo rinkoje aspektus, geriau prognozuoti darbo rinkos poreikius, taip pat planuojama sukurti žmogiškųjų išteklių kvalifikacijos sąsają su darbo vietomis stebėsenos sistemą, kuri leis sukurti darbo vietų žemėlapią pagal profesijų grupes bei darbdavio keliamus reikalavimus kvalifikacijai.

Nemažai priemonių skirta paramai jaunimui, pradedančiam verslą. Numatoma skirti daugiau dėmesio jaunų žmonių verslumo ugdymui, veiksmingam jaunimo verslo pradžios bei verslo plėtros rėmimui, informacijos sklaidai apie verslo finansavimo galimybes, ypač skatinant jaunimo kontaktus su neformaliais investuotojais. Numatoma kurti mobilias su jaunimu dirbančių specialistų komandas, kurios teiks informacines ir konsultacines paslaugas jaunimui, jų lankomose vietose, plėtoti jaunų žmonių galimybes įgyti asmeninių, socialinių, profesinių kompetencijų per savanorystę, vykdyti socialinės atskirties mažinimo projektus, siekiant gražinti jaunas žmones į darbo rinką ir arba švietimo sistemą. 2013 m. vasario 15 dienos ministro pirmininko potvarkiu buvo sudaryti darbo grupė užimtumo didinimo klausimams. Šiuo metu joje yra rengiama Užimtumo didinimo 2014-2020 m. strategija. Šia strategija bus siekiama didinti moterų ir vyrų, jaunimo, vyresnio amžiaus žmonių užimtumą, taip pat sudarant sąlygas į darbo rinką integruotis socialinės atskirties grupėms – neįgaliesiems, vaikus auginantiems ir

kitiems nuo darbo rinkos nutolusiems asmenims. Viena iš Užimtumo didinimo strategijoje įtvirtintų tikslinių grupių – jaunimas. Šia strategija bus siekiama užtikrinti, kad baigus formaliojo mokymo įstaigas, jaunuoliai per 4 mėnesius būtų įdarbinti arba jiems pasiūlyta kokybiška gamybinė praktika ar stažuotė, galimybės įgyti profesijos praktinių įgūdžių konkrečioje darbo vietoje. Užimtumo didinimo 2014-2020 strategija bus įgyvendinama vadovaujantis jos įgyvendinimo priemonių planais, kurie rengiami 3 metų laikotarpiui. Vienas iš Užimtumo didinimo strategijos įgyvendinimo planų – jaunimo užimtumo didinimo priemonių planas, kuriame bus įtvirtintos ir „Jaunimo garantijų“ iniciatyvą įgyvendinančios priemonės.

Apibendrinant galima teigti, kad analizuotuose dokumentuose ir priemonėse, kuriose numatomas jaunimo politikos įgyvendinimas ir verslumo skatinimas, remiamasi Gero valdymo principais. Itin svarbi tampa jaunimo verslumo skatinimo proceso stebėseną, nes sprendimų priėmimo kokybei labai svarbus informacijos valdymas, jos naudojimas ir tinkamas interpretavimas. Informacijos srautų valdymas, jų panaudojimas yra svarbiausias efektyvių sprendimų rengimo ir įgyvendinimo veiksnys.

1.2.2. Gero valdymo principų raiška jaunimo verslumo skatinimo sistemoje

Pagrindinis viešojo valdymo reformų tikslas – tiesiogiai paveikti sprendimų rengimą ir įgyvendinimą, planavimo, kontrolės ir vertinimo galimybes, t.y. svarbiausiu strateginiu uždaviniu tampa viešojo valdymo ir viešojo sektoriaus veiklos efektyvumas (Raipa, 2009). Šaparnienės (2010) išskirtus gero valdymo principus savivaldoje galima įžvelgti ir jaunimo verslumo skatinimo sistemoje.

1.5 lentelė

Gero valdymo principai vietos savivaldoje

Gero valdymo principai	Apibūdinimas
Sąžiningas rinkimų organizavimas, atstovavimas ir piliečių dalyvavimas	Piliečiai turi realias galimybes dalyvauti valstybės valdyme, gali išreikšti savo nuomonę dėl jiems rūpimų valdymo problemų.
Reagavimas į gyventojų poreikius	Tiksiai, taisyklės, struktūros ir procedūros yra pritaikytos piliečių poreikiams ir lūkesčiams tenkinti, vietinės valdžios nuolatos stengiasi reaguoti į visuomenės poreikius.
Veiksmingumas ir efektyvumas	Tiksiai yra įgyvendinami kiek įmanoma geriausiai panaudojant turimus išteklius; rezultatai patenkina iš anksto sutartus tikslus.
Atvirumas ir skaidrumas	Visuomenės galimybė naudotis viešąja informacija yra garantuota, formuojant piliečių suvokimą, kaip yra valdomos savivaldos problemos; sprendimai yra priimti ir vykdomi remiantis taisyklėmis ir nuostatomis.
Įstatymų viršenybė	Užtikrinama, kad vietinės valdžios tvirtai laikysis įstatymų ir teismo sprendimų; taisyklės ir nuostatos yra priimanamos remiantis procedūromis, kurias numato įstatymai ir jos yra vykdomos teisingai.

Etiškas elgesys	Pabrėžiama visuomenės gerovė, kuri turi būti žymiai svarbesnė nei individualūs interesai.
Kompetencija ir gebėjimai	Užtikrinama, kad vietinių valdžių atstovai, viešieji pareigūnai geba vykdyti savo tarnybines pareigas profesionaliai, nuolatos tobulina savo kompetencijas ir pateikia geresnius rezultatus.
Inovacijos ir atvirumas pokyčiams	Siekiama naujų, modernių ir efektyvių problemų sprendimo būdų, rodomas atvirumas pokyčiams bei pasiruošimas mokytis iš gerosios patirties.
Tvarumas (darna, subalansuotumas) ir ilgalaikė orientacija	Bendruomenės tvarumas, atsižvelgiama į ateities kartų poreikius ir interesus.
Patikimas finansų valdymas	Vietinės valdžios užtikrina tinkamą viešųjų išteklių naudojimą, įgyvendinamas efektyvus finansų valdymas.
Žmogaus teisės, kultūrinė įvairovė ir socialinė sanglauda	Pasitelkiant vietinės valdžios įtakos sferas, žmogaus teisės turi būti gerbiamos ir saugomos, stengiamasi įveikti bet kokio lygio diskriminaciją; kultūrinė įvairovė yra laikoma vertybe, socialinė sanglauda tarp įvairių sluoksnių piliečių yra visada remiama.
Atskaitomybė	Užtikrinama, kad vietinė valdžia yra atsakinga už vykdomus sprendimus, sugeba išklausti piliečių nuomonę ir lūkesčius.

Šaltinis: Šaparnienė, (2010).

Būtina pažymėti, kad Gero valdymo principai kol kas nėra privalomi Europos Sąjungos šalims narėms, jie yra tarsi rekomendacijos, esminiai akcentai nusakantys, koks turėtų būti valdymas, kuris apibrėžiamas Gero valdymo sąvoka. Siekiant gilesnės analizės, tikslinga remiantis gero valdymo principais ir jaunimo verslumo skatinimo programomis išskirti gero valdymo principus jaunimo verslumo skatinimo sistemoje. Europos jaunimo įdarbinimo tinklo studijoje išskiriami šie rodikliai, atskleidžiantys, kad jaunimo verslumo skatinimo sistema yra tinkama ir veiksminga, kai:

- jaunimas yra verslumo skatinimo politikos įgyvendinimo centre; programų tikslai, procesai ir produktai nukreipti į klientą.
- politikos formuotojų įsipareigojimai atitinka nacionalines strategijas, programos įgyvendinamos vietos lygmeniu.
- taikomas integruotas požiūris: nuo idėjos iki verslo.
- įvertinama verslumo kelių įvairovė.
- veiksmai derinami siekiant įvertinti sėkmę.
- kompleksiškai taikoma mokymo ir verslo parama.
- formuojami norai, ambicijos ir įrankiai.
- supažindinama su rizikinga verslo aplinka.
- supažindinama su esamomis priemonėmis ir ištekliais.
- vyksta žinių ir gerosios patirties perdavimas.

- suteikiama prieiga prie informacijos ir finansų išteklių (Jaunimo verslumo ataskaita, 2012).

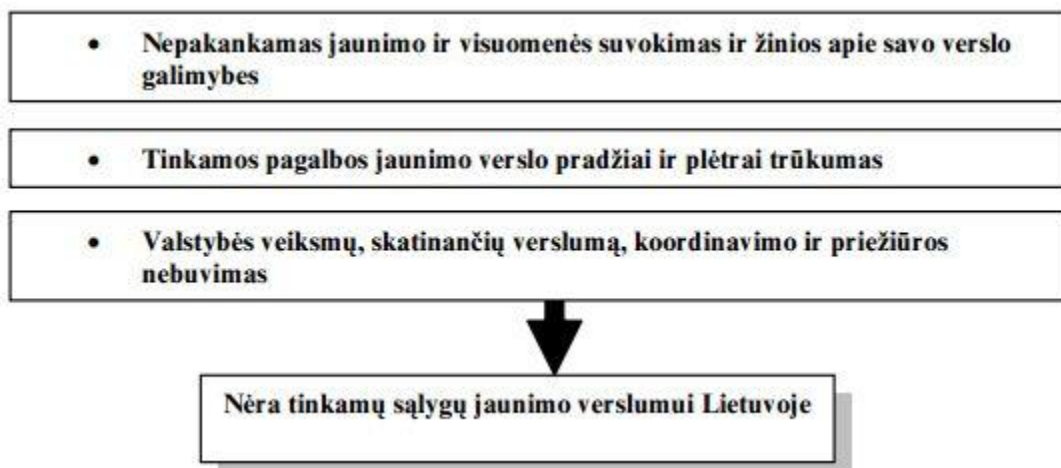
Galima išvelgti, kad Europos jaunimo įdarbinimo tinklo studijos išskirti rodikliai jau mini gero valdymo principus, tokius kaip dalyvavimas, atvirumas ir skaidrumas, veiksmingumas ir efektyvumas, atskaitomybė, reagavimas į gyventojų poreikius. Krupavičius (2013) cituodamas O. Rotberg, teigia, kad valdymas yra „geras“, kai jis skiria ir valdo išteklius, reaguodamas į kolektyvines problemas, t.y. procesai ir produktai nukreipti į klientą, o mokymo ir verslo parama taikoma kompleksiskai.

Įvairiuose valstybės norminiuose dokumentuose, susijusiuose su jaunimo verslumo skatinimo yra taikomi pagrindiniai gero valdymo principai. Nacionalinėje jaunimo politikos 2011-2019 metų plėtros programa siekiama sukurti darnią aplinką ir prielaidas plėtoti tęstinę jaunimo politiką Lietuvoje. Tęstinė jaunimo politika Plėtros programoje suprantama kaip esamų priemonių plėtojimas ir naujų priemonių, sudarančių palankias sąlygas formuoti jauno žmogaus asmenybei, jo sėkmingam integravimuisi į visuomenės gyvenimą ir šiuolaikinę socialinę ekonominę aplinką, sukūrimas, užtikrinantis jaunimo politikos organizavimo ir valdymo tobulinimą ir nuostatų, numatytų Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatyme (Žin., 2003, Nr. 119-5406), įgyvendinimą. Vienas šios programos tikslų - užtikrinti žinybų ir sektorių bendradarbiavimą plėtojant darnią, faktais ir žiniomis grįstą jaunimo politiką. Šiuo tikslu pabrėžiama, kad jaunimo politika apima daugelį sričių, todėl ją plėtojant svarbu užtikrinti žinybų ir sektorių bendradarbiavimą, kad valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos bendrautų ir bendradarbiautų tarpusavyje, spręsdamos su jaunimu susijusius klausimus, juos derindamos su jaunais žmonėmis ar jaunimo organizacijomis. Būtent čia minima, kad labai svarbu į politikos formavime ir įgyvendinime jaunimo aktyvus dalyvavimas. Dalyvavimo principo įgyvendinimas pirmiausia remiasi piliečių galimybe dalyvauti valdyme. Remiantis Krupavičiumi (2013), kad tam tikros politikos įgyvendinimas priklauso nuo plataus dalyvavimo visoje politikos grandinėje. Siekiant, kad šis principas būtų įgyvendinamas, visos institucijos atsakingos už verslumo skatinimą turi tarpusavyje bendradarbiauti, kartu ieškoti šios sistemos tobulinimo galimybių. Raipos, Buškevičiūtės, Giedraitytės (2012) teigimu, modernių sprendimų priėmimas pirmiausia yra atvira procedūra, siekianti sujungti skirtingas veikėjų vertybines orientacijas, nuomones bei tikslus Anksčiau sprendimai būdavo priimami aukščiausiam valdymo lygmenyje, o dabar itin akcentuojamas piliečių įsitraukimas ir dalyvavimas priimant sprendimus. Vienas iš svarbiausių tiesiogiai į jaunimo verslumo skatinimą nukreiptų dokumentų

- Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008-2012 metams programa apima kelis pagrindinius verslumo vystymo ir skatinimo etapus:

- verslumo ugdymą formaliojo švietimo sistemoje;
- realaus verslo pradžios ir plėtros skatinimą finansinėmis injekcijomis ir kita į verslo pradžią nukreiptą pagalbą;
- informacijos apie verslumo sklaidą. Tačiau šioje programoje nurodoma, kad Lietuvoje nėra visa apimančio požiūrio į jaunimo verslumo skatinimą, t. y. švietimo, darbo rinkos, žemės ūkio, profesinio orientavimo, smulkiojo ir vidutinio verslo skatinimo priemonės nėra suderintos taip, kad galėtų stiprinti viena kitos poveikį – valstybės institucijos dirba skirtingomis kryptimis. Jaunimo verslumas turi būti skatinamas nuosekliai: nuo švietimo, profesinio orientavimo iki konsultacijų. Todėl skirtingos valstybės taikomos priemonės turi būti kryptingos ir suderintos.

Nagrinėjant jaunimo verslumo stiprinimą, svarbus tampa ir *skaidrumo principo* įgyvendinimas, kuris remiasi laisvu informacijos skleidimu. Atvirumas ir skaidrumas yra vieni iš pagrindinių principų demokratinėje valstybėje ir gero viešojo valdymo sistemoje. Visuotinai pripažįstama, kad skaidrumas suponuoja informacijos sklaidą ir komunikavimą, atvirumą ir viešumą (tiek, kiek tai nekenkia kitoms teisės saugomoms vertybėms), atskaitingumą atitinkamai bendruomenei ir sprendimus priimančių pareigūnų atsakomybę už tuos sprendimus, taip pat tai, kad priimami sprendimai turi būti pagrįsti, aiškūs, kad juos, iškilus reikalui, būtų galima racionaliai motyvuoti; kiti asmenys turi turėti galimybę tuos sprendimus nustatytą tvarka ginčyti. Skaidrumas suprantamas kaip demokratinį procesų atvirumas, kuris remiasi informavimu ir grįžtamoju ryšiu, aiškiai apibrėžtais procesais bei procedūromis ir valdžia turinčių bei sprendimus priimančių asmenų elgesiu ir veiksmais. Tuose procesuose turi būti taikomi suprantami piliečiams informacijos pateikimo standartai. Nacionalinėje jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008-2012 programoje, remiantis Lietuvoje atliktais tyrimais ir faktiniais duomenimis, užsienio šalių (ypač Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų Europos ekonominės komisijos) rekomendacijomis ir valstybių, turinčių didelę jaunimo verslumo skatinimo praktiką, patirtimi, pažymima, kad vis tik Lietuvoje vyrauja nepakankamas jaunimo ir visuomenės supratimas apie verslą, jo galimybes, žinių ir įgūdžių jį pradėti stoka. Svarbu pažymėti, kad būtent šios prielaidos ir lėmė Nacionalinės jaunimo verslumo skatinimo programos atsiradimo prielaidas.

1.13 pav Nacionalinės jaunimo verslumo skatinimo programos atsiradimo prielaidos
Šaltinis: Palčiauskienė, Virketytė (2009).

Jaunimo verslumo srityje atlikti tyrimai rodo, kad verslumo skatinimo sistema nėra pakankamai aiški ir suprantama visiems visuomenės nariams. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikėje strategijoje nurodoma, kad verslo plėtrą stabdo dideli mokesčiai, finansų šaltinių pradiniam kapitalui ir verslo veiklai finansuoti trūkumas, nepakankamai išplėtotas paramos institucijų tinklas, *neveiksmingas informavimas* ir konsultavimas verslo klausimais, nepakankama verslininkų kompetencija, per didelės administracinio ir teisinio reguliavimo kliūtys, taip pat nepakankami ryšiai tarp įmonių ir netolygi verslo plėtra regionuose. Valstybėje sukurta verslo informavimo sistema, tačiau nėra duomenų, kiek jaunų žmonių pasinaudoja verslo konsultavimo ir inkubavimo paslaugomis, vis dar labai *stokojama informacijos* apie pagalbą verslui ir lengvatas.

Atskaitingumas. Laikoma, kad atskaitomybė yra pagrindinė demokratijos ir gero valdymo atrama, priverčianti valstybę, privatųjį sektorių ir pilietinę visuomenę apsibrėžti aiškius tikslus ir strategijas, orientuotis į rezultatus, stebėti įgyvendinimą ir įvykdymą. Semonavičienė (2012) pabrėžia, kad atskaitomybė turėtų būti suformuota taip, kad atitiktų atskirų skyrių, organizacijų, institucijų, kuriems yra atskaitinga, identiškumą ir tikslus. Šis principas reiškia, kad institucijos, formuojančios ir įgyvendinančios jaunimo verslumo skatinimo politiką, yra atskaitingos visuomenei. Jaunimo verslumo skatinimo sistemos atskaitomybė vykdoma per įgyvendinamą programą, priemonių ir atsakingų institucijų veiklos ataskaitas (Žin., 2010, Nr. 142-7299).

Jautrus atsakas į klientų pageidavimus. Šio principo įgyvendinimas reikalauja, kad teikiamos viešosios paslaugos, atsakymai į gyventojų prašymus bei skundų nagrinėjimas pagrįstai užtruktų tam tikrą laikotarpį (Inovacijų ir Gero..., 2008, p. 3). Visos institucijos privalo

jautriai reaguoti į gyventojų poreikius ir keliamus reikalavimus (Pivoras, Visockytė, 2011). Piliečiai, kaip valdžios institucijų teikiamų paslaugų vartotojai, yra jautresni visuomenės poreikiams ir tiesiogiai susidurdami su tam tikra problema gali geriau įvertinti situaciją bei pasiūlyti savo sprendimo variantą. Kuriant jaunimo verslumo skatinimo sistemą ypač svarbu atsižvelgti ir į tikslinės grupės (jaunimo) poreikius.

Veiksmingumas ir efektyvumas. Principas reikalauja, kad rezultatai atitiktų iš anksto išskeltus bei numatytus tikslus, o ištekliai jiems pasiekti turi būti naudojami geriausiu įmanomu būdu. Institucijose turi vyrauti tokia veiklos valdymo sistema, kuri leistų įvertinti bei pagerinti paslaugų veiksmingumą ir efektyvumą. J. Buškevičiūtė ir A. Raipa (2011, p. 18) teigia, kad efektyvumo ir racionalumo sąvokos yra labai panašios, tačiau akcentuotina, kad efektyvumas daugiau siejamas su veiklos rezultatais, o racionalumas – su priemonėmis tiems rezultatams pasiekti. Tad efektyvumas viešosiose įstaigose dažnai suprantamas kaip efektyvi viešoji politika, efektyvūs sprendimai, racionalus išteklių naudojimas, pozityvūs organizacijos veiklos rezultatai ir stipri organizacinė kultūra. Todėl prioritetu tampa kuo efektyvesnis ir racionalesnis turimų išteklių panaudojimas. LR Nacionalinėje jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008-2012 metų programoje ypač akcentuojamas šis principas. Šios Programos tikslas – sukurti nuoseklią, efektyviai veikiančią jaunimo atsakingo verslumo ugdymo ir skatinimo sistemą. Siekiant įgyvendinti šį tikslą, programoje pažymima, kad itin didelis dėmesys turi būti skiriamas jaunimo verslumo situacijos ir verslumo skatinimo stebėsenai, valstybės institucijų ir visuomenės informavimui apie verslumo skatinimą Lietuvoje.

Inovacijos ir atvirumas pokyčiams. Principas reikalauja, kad būtų siekiama naujų, modernių ir efektyvių problemų sprendimo būdų, rodomas pasiruošimas valdyti bei eksperimentuoti įgyvendinant naujas programas ir noras mokytis iš kitų (šalių, institucijų ir pan.) gerosios patirties. Svarbu pabrėžti, kad institucijoje turi būti kuriama palanki pokyčiams atmosfera, norint pasiekti geresnių veiklos rezultatų (Inovacijų ir Gero..., 2008, p. 4).

Tvarumas (darna, subalansuotumas) ir ilgalaikė orientacija. Šis principas numato, kad politikos veiksmai turi būti nuoseklūs ir lengvai suprantami. Anot Krupavičiaus (2013), nuoseklumo poreikis Europos Sąjungoje didėja, nes išaugo tikslų diapazonas. Darnos principas taip pat reikalauja politinio vadovavimo ir didelės atsakomybės iš institucijų tam, kad užtikrinti nuoseklius sprendimus sistemoje. Analizuojant su jaunimo verslumo skatinimu susijusius dokumentus ir programas, pastebima, kad juose akcentuojamas nuoseklios ir subalansuotos verslumo skatinimo sistemos nebuvimas. Dėl šios priežasties galima teigti, kad šis principas nėra įgyvendinamas jaunimo verslumo skatinimo sistemoje.

Apibendrinant galima teigti, kad geras valdymas yra vis labiau įsigalintis konceptas viešojo valdymo institucijose. Prie gero viešojo valdymo tobulinimo prisideda Europos Sąjungos gerosios praktikos pavyzdžiai, kurie suteikia naujų žinių, idėjų, kaip galima pagerinti esamą padėtį. Nuoseklus, užtikrintas ir kryptingas darbas viešojo valdymo srityje, padeda siekti geresnių rezultatų, piliečių įtraukimo, naujų metodų diegimo bei problemų sprendimo būdų. Europos Komisija 2001m. patvirtino Baltąją knygą dėl Europos valdymo, kurioje buvo nurodyti pagrindiniai gero valdymo principai: atvirumas, dalyvavimas, atsakomybė, veiksmingumas ir nuoseklumas. Viešojo valdymo institucijos, kurios remiasi skaidrumu, atvirumu, atsakingumu, bendradarbiaudamos su piliečiais, privačiu sektoriumi, nevyriausybinėmis organizacijomis yra pajėgios kurti gerą viešąjį valdymą.

2. GERO VALDYMO PRINCIPŲ RAIŠKOS PLUNGĖS RAJONO JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMO SISTEMOJE METODOLOGINIS PAGRINDIMAS

2.1. Tyrimo metodologija

Siekiant ištirti Gero valdymo principų įgyvendinimą jaunimo verslumo skatinimo sistemoje Plungės rajone, buvo atlikta Lietuvos bei užsienio autorių mokslinių publikacijų, Tarptautinių organizacijų programų, Lietuvos Respublikos teisės aktų, strategijų, verslumo skatinimo programų, Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos, statistinių duomenų analizė, sisteminimas ir lyginimas. Taip pat išanalizuotas Plungės rajono strateginis veiklos planas, Tarybos sprendimai, jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės 53 Lietuvos savivaldybėse lyginamosios analizės ataskaita. Tyrimui pasirinkti kokybiniai tyrimo metodai, kurie suteikė galimybę įvertinti Gero valdymo principų įgyvendinimą jaunimo verslumo skatinimo sistemoje Plungės rajone bei numatyti šių principų diegimo galimybes.

Tyrimo *metodologija* pagrįsta:

- Lietuvos ir užsienio autorių išvalgomis apie Gero valdymo koncepciją įvairiais aspektais: viešojo administravimo modernizavimo aspektu (A. Raipa, 2007, 2009, 2010; V. Smalskys ir E. Skietrys, 2008; Barcevičius, 2008, Krupavičius, 2013), akcentuojami apskritai *valdymo* bei *Gero valdymo* ypatumai, skirtumai (Domarkas, 2005; Pivoras, Visockytė, 2011).

- Tarptautinių organizacijų Gero valdymo apibūdinimu: Jungtinių Tautų vystymo programa (JTVP) (angl. *United Nations Development Programme, UNDP*), 1997; Pasaulio Bankas (angl. *World Bank*), 2004; Tarptautinis Valiutos Fondas (angl. *International Monetary Fund*), 2005.
- Gero valdymo principų išskyrimu bei apibūdinimu: Inovacijų ir Gero valdymo vietos lygmeniu strategija (angl. *The Strategy for Innovation and Good Governance at Local Level*), 2008; V. Domarkas, V. Juknevičienė, 2007; E. Barcevičius, 2008; V. Juknevičienė, 2008; L. Marcinkevičiūtė, R. Petrauskienė, 2008; D. Šaparnienė, 2010; J. Buškevičiūtė ir A. Raipa, 2011; S. Pivoras, E. Visockytė, 2011; A. Raipa, 2011, Drechsler, 2004).
- Viešosios politikos formavimas: (Šerikova, 2013; Krupavičius, 2013).
- Lietuvos ir užsienio autorių įžvalgomis apie verslumą: (Ž. Židonis, 2008;2012; R. Adamonienė ir V. Šilingienė, 2008; Atkočiūnienė, V., Slavickienė, A., Zinkevičienė, D., Petruilienė, D., Gelačiūtė, R., Subačiūtė, V., Juodenytė, R.,2011; 8. Clark, C., Brennan, L.,2012).
- Lietuvos Respublikos teisės aktais, strategijomis, veiklos programomis, ataskaitomis, nuostatais: LR Finansų ministerijos jaunimo verslumą skatinančių priemonių vertinimo galutinė ataskaita, 2012; Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų raidos strategija; Ekonominio raštingumo ir verslumo ugdymo strategija, 2004; Jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės 53 Lietuvos savivaldybėse lyginamosios analizės ataskaita, 2012; Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008-2012 programa; Jaunimo politikos ataskaita, 2012.
- Statistinių duomenų analizė.
- Socialiniuose moksluose naudojamo kokybinio tyrimo metodologija Tidikis, 2003; Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008.

2.2. Tyrimo instrumento pagrindimas

Siekiant išsiaiškinti gero valdymo principų raišką Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje, buvo remiamasi Šaparnienės (2010) išskirtais gero valdymo principais savivaldoje. Verslumo skatinimo sistemos įvertinimui pasirinkti šie principai: dalyvavimo, reagavimo į visuomenės poreikius, veiksmingumo ir efektyvumo, atvirumo ir skaidrumo, inovacijų ir atvirumo pokyčiams bei atskaitomybės. Kitų principų raiška darbe nenagrinėjama

atsižvelgiant į tai, kad nėra galimybės tiksliai įvertinti rodiklių, kurie parodytų, kaip tie gero valdymo principai įgyvendinami Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje.

Siekiant kuo didesnio tyrimo reprezentatyvumo, taikyti ir tarpusavyje konstruoti du tyrimo instrumentai: dokumentų turinio ir ekspertų metodas. Tikslinga kiekvieną metodą aprašyti detaliau.

Dokumentų turinio analizė. Siekiant iširti gero valdymo principų raišką Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje buvo analizuota: Plungės rajono savivaldybės strateginis veiklos planas, rajono jaunimo reikalų tarybos nuostatai ir funkcijos, rajono savivaldybės jaunimo politikos koncepcija, jaunimo tarybos veiklos ataskaitos, Plungės rajono savivaldybės Tarybos 2012-2013 metų posėdžių darbotvarkių klausimai.

Ekspertų metodas. Kardelio (2002) teigimu, interviu – tai viena iš apklausos rūšių, integruotų į stebėjimo metodų grupę. Z. Norkus ir V. Morkevičius (2011) papildydami K. Kardelį (2002) teigia, kad pagrindinis kokybinio tyrimo pranašumas – „gylis“. Interviu siekiama suvokti informantų patirtį, sužinoti nuomones tiriamu klausimu, kurias jie išsako savais žodžiais (Bitinas, Rupšienė, Židžiūnaitė, 2008). Pagrindiniai kokybinio tyrimo privalumai:

- nereikalauja didelių materialinių sąnaudų;
- leidžia praplėsti tiriamą problemą, nagrinėti ją platesniu aspektu;
- leidžia matyti reiškinio vystymosi dinamiką;
- leidžia gauti įvairiapusę informaciją (Tidikis, 2003).

Šio metodo tikslas - iširti ir įvertinti Gero valdymo (angl. Good Governance) principų raišką, skatinant Plungės rajono jaunimo verslumą ir išsiaiškinti galimas jų įgyvendinimo tobulinimo galimybes. Interviu klausimų pobūdis apima tris pagrindines tyrimo sritis, kurias apibūdina žemiau pateikti klausimai:

- Kokių lygiu yra įgyvendinami Gero valdymo principai skatinant jaunimo verslumą Plungės rajone?
- Kokie rodikliai nusako, kad gero valdymo principai įgyvendinami skatinant jaunimo verslumą Plungės rajone?
- Kokios yra pagrindinės Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemos problemos bei kaip turėtų būti tobulinamas jaunimo verslumo skatinimas Plungės rajone?

Gero valdymo principų raiškos Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje įvertinimui bei įgyvendinimo problemų/ priežasčių identifikavimui buvo pasirinkti 2 uždaro tipo klausimai bei galimybių tobulinti nustatymui suformuluoti 2 atviro tipo klausimai.

2.3. Tyrimo imties charakteristika

Atliekant kokybinius tyrimus imties dydžio problema nėra labai svarbi (Bitinas, Rupšienė, Židžiūnaitė, 2008). Autorių teigimu, kur kas svarbiau, kaip surinkti informatyvius duomenis, kurie nuo imties nepriklauso. Kadangi šiame darbe siekiama išsiaiškinti ir įvertinti gero valdymo principų raišką jaunimo verslumo skatinimo sistemoje, informatyvumo principas apsprendė, kad ekspertais buvo nuspręsta pasirinkti asmenys, kurie priima ir įgyvendina sprendimus, tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauja verslumo skatinimo sistemoje. Pusiau struktūruotas interviu buvo rengiamas ir atliekamas iš anksto parengus klausimus, o interviu metu ar po jo, iškilus neaiškumams, papildomai prašoma atsakyti į patikslinančius klausimus.

Kokybiniame tyrime dalyvavo aštuoni ekspertai. Laikantis tyrimo etikos svarbu akcentuoti, jog visų asmenų vardai ir pavardės nebus atskleidžiamos ir jie tyrimo ataskaitoje bus įvardijami taip: „Ekspertas 1“ (E1); „Ekspertas 2“ (E2); „Ekspertas 3“ (E3); „Ekspertas 4“ (E4); „Ekspertas 5“ (E5); „Ekspertas 6“ (E6); „Ekspertas 7“ (E7); „Ekspertas 8“ (E8). Taip pat elektroniniu paštu buvo nusiųstas laiškas su klausimynu į Jaunimo reikalų departamentą prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, tačiau atsakymas negautas.

2.1 lentelėje pateikti bendrieji duomenys apie ekspertus: pareigos, darbo patirtis užimamose pareigose (metais), darbo patirtis viešajame sektoriuje (metais), išsilavinimas.

2.1 lentelė

Bendrieji duomenys apie ekspertus

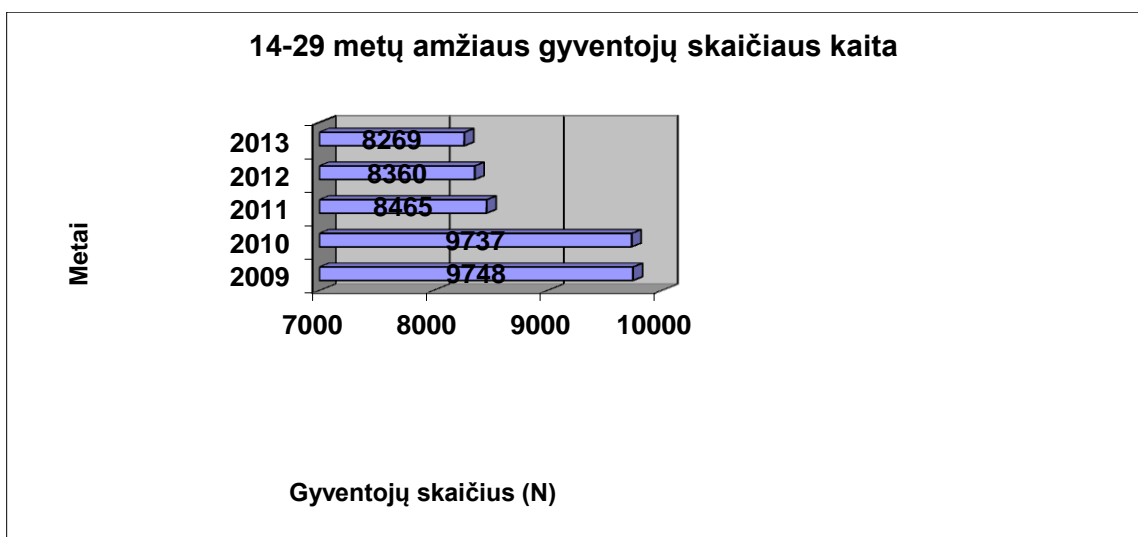
Ekspertas	Pareigos	Darbo patirtis užimamose pareigose (metais)	Darbo patirtis viešajame sektoriuje (metais)	Išsilavinimas
E1	Jaunimo reikalų tarybos pirmininkė	3	-	Vidurinis
E2	Plungės rajono savivaldybės strateginio planavimo ir investicijų skyriaus vyriausioji specialistė	8	8	Aukštasis universitetinis
E3	Plungės rajono savivaldybės atstovė Lietuvos mokinių parlamente	-	-	Vidurinis
E4	Vicemerai (Jaunimo reikalų tarybos narys)	3	7	Aukštasis universitetinis
E5	Užimtumo rėmimo skyriaus vedėja (TDB)	8	8	Aukštasis universitetinis
E6	Jaunimo reikalų koordinatore	6	8	Aukštasis

E7	Atviro jaunimo centro direktorė	1,5	8	Aukštasis universitetinis
E8	VšĮ „Versli Lietuva“ atstovė Plungės rajone	3	8	Aukštasis universitetinis

3. GERO VALDYMO PRINCIPŲ RAIŠKA PLUNGĖS RAJONO JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMO SISTEMOJE

3.1. Dabartinės jaunimo verslumo skatinimo situacijos Plungės rajone analizė

Statistikos departamento duomenimis 2013 metų pradžioje Plungės rajono savivaldybės teritorijoje gyveno 8269 jauni žmonės nuo 14 metų iki 29 metų ir tai sudarė apie 25 proc. visų rajono gyventojų.

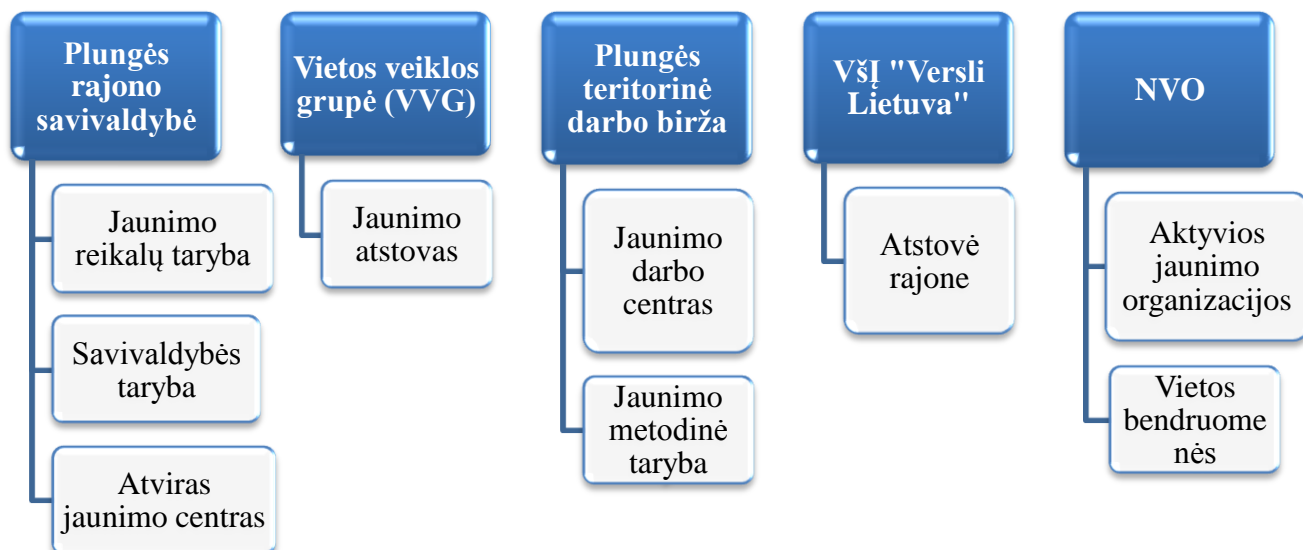
3.1 pav. 14-29 metų amžiaus gyventojų skaičius kaita Plungės rajone 2009-2013 metais

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės pagal Statistikos departamento duomenis

Iš pateiktos diagramos pastebima tendencija, kad jaunų žmonių skaičius mažėja. Galima daryti prielaidą, kad šios tikslinės grupės skaičiaus mažėjimą įtakoja globalizacijos, vietinės ir tarptautinės emigracijos procesai, nepalankios sąlygos jaunimui rajone. Plungės rajono savivaldybės jaunimo problematikos tyrimo ataskaitoje (2012) pažymima, kad su verslumo politika nėra susipažinę net 74 proc. jaunuolių (N=400). 12 proc. mano, kad Lietuvoje sudarytos sąlygos jauniems žmonėms plėtoti savo verslą. Šioje ataskaitoje Plungės rajono savivaldybei rekomenduotina stiprinti jaunimo profesinį orientavimą visuose lygmenyse, ypatingą dėmesį

skiriant moksleiviams. Specialūs užsiėmimai turėtų skatinti moksleivius pažinti savo pomėgius, patrauklias veiklos sritis, taip pat analizuoti ir atrasti savąsias kompetencijas. Taip pat rekomenduotina didinti jaunimo verslumo skatinimo programų žinomumą ir prieinamumą.

Šiame kontekste itin didelis vaidmuo tenka jaunimo politiką formuojančios ir įgyvendinančios institucijoms. Dėl šios priežasties naudinga išsamiai panagrinėti esamą jaunimo politikos situaciją rajone.

3.2pav. Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistema

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės

Plungės rajono savivaldybės jaunimo politika – savivaldybės institucijų veikla, kuri padeda spręsti jaunimo problemas ir siekia sudaryti palankias sąlygas jauno žmogaus asmenybės formavimuisi bei integracijai į visuomenės gyvenimą (Plungės rajono savivaldybės.....konceptija, 2007).

Vienas svarbiausių jaunimo politikos formavimą ir įgyvendinimą Plungės rajono savivaldybėje reglamentuojančių dokumentų yra Plungės rajono savivaldybės tarybos patvirtinta Plungės rajono savivaldybės jaunimo politikos koncepcija (Jaunimo politikos įgyvendinimo..., 2011). Plungės rajono savivaldybės jaunimo politikos koncepcija remiasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Jungtinių Tautų Organizacijos vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymu, kitais Lietuvos Respublikos įstatymais, Vyriausybės nutarimais, Plungės rajono savivaldybės tarybos sprendimais ir kitais teisės aktais jaunimo politikos srityje.

Plungės rajono savivaldybės jaunimo politikos koncepcijoje numatyti šie tikslai:

- sudaryti jaunimui sąlygas formotis moraliai, intelektualiai, pilietiškai ir demokratiškai asmenybei;
- padėti jaunimui integruotis į politinį, ekonominį, socialinį ir kultūrinį šalies bei rajono gyvenimą;
- skatinti dvasinių vertybių formavimąsi, ugdant pareigą Tėvynei ir šeimai;
- užtikrinti jaunų žmonių pilietines, socialines ir politines teises;
- rūpintis rajono jaunimo socialinių, kultūrinių problemų sprendimu, jaunimo žalingų įpročių ir nusikalstamumo prevencija, užimtumu, būstu ir kitomis aktualiomis jaunimo problemomis;
- didinti savivaldybės institucijų, dirbančių su jaunimu, jaunimo organizacijų bei neformalių jaunimo grupių veiklos efektyvumą ir kokybiškumą (Plungės rajono savivaldybės.....koncepcija, 2007).

Analizuojant pagrindinius Plungės rajono savivaldybės jaunimo politikos koncepcijoje pateiktus principus galima pastebėti, kad juose minimi ir gero valdymo principai. Subsidiarumo (veiksmingumo ir efektyvumo principas) principas nurodo, kad siekiama veiksmingų, su jaunimo problemomis susijusių, sprendimų, poreikius tenkinančių rezultatų panaudojant turimus išteklius. Dalyvavimas – vienas svarbiausių gero valdymo principų, nurodo, kad jaunimui turi būti sudarytos sąlygos dalyvauti priimant sprendimus, susijusius su šia tiksline grupe. Informavimo principu akcentuojama, kad informacija turi būti skleidžiama laisvai, pakankamai ir jaunimui prieinama forma. Labai svarbu, kad jaunimas būtų informuojamas apie jaunimo politiką formuojančių ir įgyvendinančių institucijų veiklą, sprendžiamas problemas, galimybes integruotis į socialinį, ekonominį ir politinį gyvenimą (Žr. 3.3 pav.).

3.3 pav. Plungės rajono savivaldybės jaunimo politikos koncepcijoje apibrėžti principai
 Šaltinis: Sudaryta darbo autorės remiantis Plungės rajono savivaldybės jaunimo politikos koncepcija, 2007.

Plungės rajono savivaldybės jaunimo politikos koncepcijoje nurodomos ir savivaldybės institucijų paramos formos jaunimo organizacijoms ir tarnyboms. Koncepcijoje pažymima, kad savivaldybės institucijos visapusiškai skatina jaunimo organizacijų, kaip savanoriškos laisvos narystės pagrindu veikiančių jaunų žmonių susivienijimą, tenkinančių jaunimo poreikius bei sprendžiančių jaunimo problemas, ir jaunimo tarnybų, kaip įmonių, įstaigų ir organizacijų, teikiančių jaunimui informacinę, socialinę, psichologinę, juridinę ir kitokią pagalbą bei

organizuojančių jaunimo užimtumą ir laisvalaikį, kūrimąsi ir veiklos projektus. Jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės....., ataskaitoje (2012) „Pusiau kaimo“ savivaldybių įvertinimas pagal kriterijų „Prielaidos jaunimo politikos įgyvendinimui“ Plungės rajonas vertinamas vidutiniškai. Tokiu vertinimu pažymima, kad Jaunimo politika į savivaldybės strateginius dokumentus įtraukta labai maža apimtimi ir / arba jaunimo politikos strateginiai ir įgyvendinimo dokumentai neišsamūs, o jaunimo politikos įgyvendinimo klausimai neišskiriami savivaldybės struktūrinių padalinių veiklos planuose. Savivaldybės struktūriniai padaliniai mažai įsitraukia į jaunimo politikos įgyvendinimą.

2013 metų lapkričio 28 d. Plungės rajono savivaldybės tarybos posėdyje svarstytas klausimas „Dėl veiklų, kuriomis gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, fiksuotų pajamų mokesčio ir lengvatų dydžių nustatymo“. Šis klausimas tiesiogiai susijęs ir su jaunimo verslumo skatinimu, nes priimtu sprendimu siekiama rajone sukurti palankias sąlygas imtis verlo ir jį plėtoti. Remiantis šiuo tarybos sprendimu, „mokiniai (studentai) jeigu jie: mokosi mokyklose pagal bendrojo ugdymo, profesinio mokymo programas grupinio mokymosi forma kasdieniu, nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdais, pavienio mokymosi forma savarankišku, nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdais, pagal studijų programas nuolatine (dienine) studijų forma“ verslo liudijimą gali įsigyti su 50 proc. lengvata (Plungės rajono savivaldybės tarybos posėdžių duomenys). 2013 metų vasario 14 d. tarybos posėdyje svarstytas Plungės rajono savivaldybės 2013-2015 metų strateginis veiklos planas. Šiame veiklos plane numatoma „Ugdymo kokybės ir modernios aplinkos užtikrinimo“ programa, kurios vienas iš tikslų – „Inicijuoti ir koordinuoti Plungės rajono savivaldybės jaunimo politikos formavimą ir jaunimo veiklos organizavimą rajone“. Šiuo tikslu siekiama sudaryti sąlygas kiekvienam jaunam asmeniui tapti aktyviu visuomenės nariu, galinčiu imtis atsakomybės už savo ir valstybės gyvenimą, siekiančių naujų žinių ir patirties, puoselėjančių kultūrinę ir tautinę tapatybę bei bendražmogiškąsias vertybes:

- Sudaryti sąlygas kiekvienam rajono jaunam asmeniui aktyviai ir pilnavertiškai dalyvauti visuomenės pilietiniame, ekonominiame, socialiniame, kultūriniame bei dvasiniame gyvenime.
- Sudaryti kuo palankesnes sąlygas asmenims organizuoti kultūros ir sporto renginius mieste ir rajono seniūnijose.
- Skatinti jaunimo iniciatyvas, siekiant savirealizacijos, geresnių rezultatų ir tuo garsinti Plungės kraštą. Inicijuoti ir remti rajono jaunimo bendravimą ir bendradarbiavimą tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu.

- Skatinti jaunimo verslumą, pilietiškumą, patriotiškumą.
- Sudaryti sąlygas lengvatinėmis sąlygomis naudotis savivaldybės visuomeniniu turtu.

Siekiant šio tikslo numatoma skatinti ir remti Plungės rajono jaunimo veiklos programas. Šio uždavinio įgyvendinimui numatoma priemonė - „Jaunimo veiklos programa“, kurioje teigiama, kad Plungės rajono savivaldybės jaunimo politikos formavimo ir įgyvendinimo ateities planai, perspektyvos yra orientuoti į tai, kad jaunas žmogus būtų išgirstas ir jam būtų padedama spręsti rūpimus klausimus.

Savivaldybės administracija pagal patvirtintas projektų rengimo, finansavimo ir kontrolės taisykles, pagal galimybes finansuoja jaunimo organizacijų ir tarnybų veiklos projektus. Aiškiai apibrėždama finansavimo teikimo kriterijus ir prioritetus, apie dalinį projektų finansavimą sprendžia Plungės rajono savivaldybės jaunimo reikalų taryba, o rezultatus tvirtina Plungės rajono savivaldybės administracijos direktorius. Savivaldybės finansinės paramos jaunimo organizacijų ir tarnybų veiklos projektams teikimo būdus ir tvarką Plungės rajono savivaldybės jaunimo reikalų tarybos teikimu nustato savivaldybės taryba. Kiekvienais metais savivaldybės taryba skiria lėšų jaunimo veiklos programai, kuri teikia finansinę paramą jaunimo organizacijų ir tarnybų veiklos projektams, taip pat nustato šios programos lėšų naudojimo tvarką. Savivaldybės institucijos jaunimo organizacijoms ir tarnyboms, jų tikslams įgyvendinti sudaro lengvatines sąlygas naudotis savivaldybei priklausančiomis patalpomis, technine įranga, kitomis materialinėmis vertybėmis. Lengvatinės sąlygos turi būti teisiškai įformintos. Savivaldybės institucijos pagal savo galimybes remia jaunimo organizacijų narių, galinčių kvalifikuotai vykdyti ir koordinuoti jaunimo organizacijų ir tarnybų veiklos projektus, ir jaunimo darbuotojų (pedagogų), t. y. asmenų, galinčių kvalifikuotai teikti jaunimui informacinę, socialinę, psichologinę, juridinę ir kitokią pagalbą bei organizuoti jaunimo užimtumą ir laisvalaikį, rengimą. (Plungės rajono savivaldybės.....konceptija, 2007). Jaunimo politikos įgyvendinimo Plungės rajono savivaldybėje kokybės vertinimo ataskaitoje (2011) pažymima, savivaldybės finansinė ir kita parama jaunimo veiklai pastaraisiais metais dėl ribotų finansinių galimybių yra sumažėjusi, o jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės....., ataskaitoje (2012) „Pusiau kaimo“ savivaldybių įvertinimas pagal kriterijų „Parama jaunimui“, Plungės rajono savivaldybė vertinama silpnai (2,5 balo iš 5 balų). Ataskaitoje pažymima, kad skiriama labai ribota finansinė, materialinė ir / ar kitokia parama, o finansinės paramos skyrimo tvarka nereguliuota (pvz., nepriimti projektų atrankos konkurso nuostatai, lėšos jaunimo politikos įgyvendinimui nenumatytos savivaldybės strateginiuose ar veiklos planavimo dokumentuose).

Labai retai įgyvendinami bendri savivaldybės ir jaunimo bei su jaunimu dirbančių organizacijų projektai, o jaunimo organizacijos retai kreipiasi dėl finansinės ar materialinės paramos skyrimo.

Būtina akcentuoti, kad savivaldybės biudžeto asignavimų plane pastaruosius keletą metų nebuvo eilutės jaunimo iniciatyvoms finansuoti, tačiau 2012 metais atstatytas Plungės rajono savivaldybės jaunimo veiklos programos finansavimas ir programos įgyvendinimui skirta 5000 Lt.

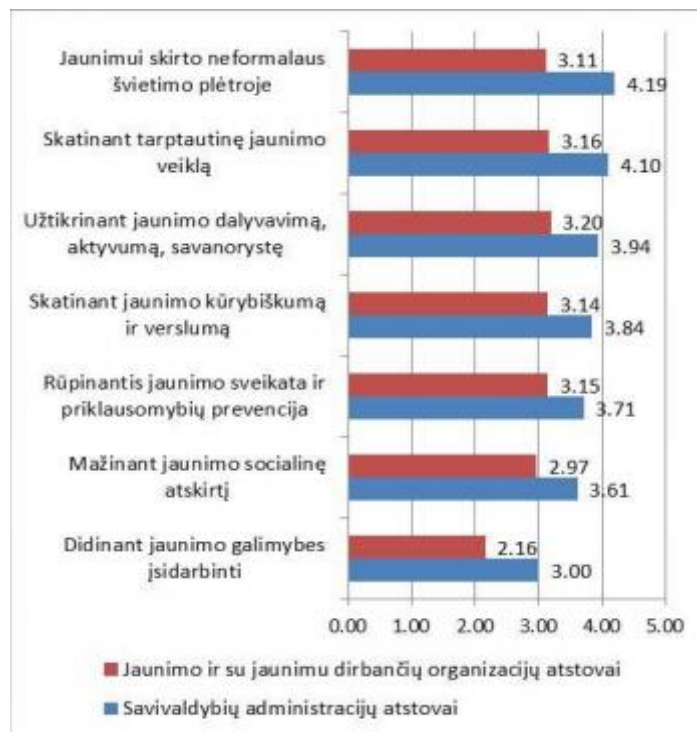
Jaunimo įtraukimas į savivaldybės jaunimo politikos formavimą ir įgyvendinimą savivaldybėje yra būtina jaunimo politikos įgyvendinimo prielaida (Jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės....., ataskaita, 2012). Taip užtikrinama, kad įgyvendinama jaunimo politika remiasi realiu jaunimo problemų žinojimu, priimant sprendimus yra atstovaujama jaunimo nuomonė, yra ugdomi jaunimo lyderiai, kurie vėliau gali tapti savivaldybės visuomeniniais, politiniais ar verslo lyderiais. Plungės rajono savivaldybėje formaliai yra sudarytos sąlygos jaunimui dalyvauti formuojant ir įgyvendinant jaunimo politiką per JRT, kuri atstovauja jaunimo interesus savivaldybėje. Jaunimo reikalų taryboje jaunimą atstovauja šeši asmenys. Jaunimo organizacijų atstovų teigimu, pastaraisiais metais ryšys su savivaldybės institucijomis jaunimo politikos įgyvendinimo klausimais sustiprėjo. Jaunimo atstovai gali dalyvauti pasitarimuose ir posėdžiuose, kuriuose sprendžiami jaunimui aktualūs klausimai (Jaunimo politika, 2011).

Jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės....., ataskaitoje (2012) „Pusiau kaimo“ savivaldybių įvertinimas pagal kriterijų „Jaunimo dalyvavimas“ Plungės rajono savivaldybė vertinama silpnai (2,5 balo iš 5). Šiuo vertinimu pažymima, kad sudaromos sąlygos jaunimui dalyvauti vietos bendruomenių, vietos bei su jaunimu dirbančių organizacijų savivaldoje, tačiau jaunimas retai naudojami galimybėmis dalyvauti vietos bendruomenių, vietos organizacijų savivaldoje. Jaunimo atstovai neįtraukiami į savivaldybės komisijų, darbo grupių veiklą sprendžiant jaunimui aktualius klausimus. Šiuo metu įgyvendinama savivaldybės jaunimo politika daugiausiai pasiekia aktyvų jaunimą, kuris pats identifikuoja aktualias problemas ir jų sprendinių ieško rajono savivaldybėje – jaunimo atstovai kreipiasi į jaunimo reikalų koordinatorių ar kitus savivaldybės tarnautojus. Problemos svarstomos bei sprendžiamos Jaunimo reikalų tarybos posėdžiuose. Nors jaunimo reikalų koordinatorės darbo krūvis didelis (ji dar yra atsakinga už sporto plėtros programą), problemų identifikavimui ir sprendimui yra skiriama pakankamai dėmesio. Jaunimo reikalų koordinatorės veikla didžiąja dalimi orientuota į ir su jaunimu susijusių miesto renginių koordinavimą ir priežiūrą, švietėjiškas, kultūros ar

turizmo iniciatyvas, taip pat mokymus, nacionalinio bei tarptautinio lygmens projektų dalies savivaldybėje kuravimą ir pan. Ji įgyvendina plataus spektro priemonės, pati inicijuodama jaunimo problemų sprendimą tiek Plungės mieste, tiek visame rajone.

Savivaldybė, atsižvelgdama į jaunimo atstovų nuomonę, kad savivaldybės tarybos posėdžiuose jaunimo problemos turi būti sprendžiamos dalyvaujant jauniems žmonėms, sudaro pakankamai palankias sąlygas jaunimo atstovams įsitraukti savivaldybės tarybos, komitetų, komisijų ir darbo grupių veiklą. Tai yra vienas iš būdų jaunimui geriau deklaruoti poreikius ir atstovauti savo interesus. Jaunimo organizacijų atstovų nuomone, savivaldybė turėtų geriau atsižvelgti į jaunimo situaciją (dažnas jaunas žmogus išvažiuoja į didmiesčius arba emigruoja) ir jaunimo organizacijų lygį rajone planuodama jaunimo politikos įgyvendinimo priemones. Didžioji dalis jaunimo reikalų koordinatorės nurodomų tarptautinio bendradarbiavimo, tarptautinės savanorystės ir panašių priemonių galimai aktualios aktyviam jaunimui, tačiau daugiau projektų ir priemonių turėtų būti nukreipta į jaunimo aktyvinimą, savanorystės skatinimą rajone, ir vietinių jaunimo nevyriausybinių organizacijų (NVO) stiprinimą. Pati jaunimo reikalų koordinatorė kasmet atlieka jaunimo situacijos tyrimą Plungės rajono savivaldybėje ir analizuoja duomenis.

Jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės....., ataskaitoje (2012) vertinant jaunimo politikos rezultatų pasiekimus „Pusiau kaimo“ savivaldybėse, pabrėžiama, kad per pastaruosius trejus metus savivaldybėse įgyvendinama jaunimo politika nepasiekė itin ženklių rezultatų, o pažanga daugiau susijusi su jaunimo politikos prielaidų kūrimu nei realia įtaka jaunimo situacijai. Žemiau pateiktoje diagramoje matyti, kad jaunimo politika skatinant jaunimo kūrybiškumą ir verslumą įgyvendinama tik vidutiniškai (jaunimo ir su jaunimu dirbančių organizacijų atstovai).

3.4 pav. Jaunimo politikos rezultatų pasiekimo vertinimas (1 – visiškai nesutinkate, o 5 – sutinkate, kad buvo pasiekti ženklūs rezultatai) „Pusiau kaimo“ savivaldybėse

Šaltinis: Jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės 53 Lietuvos savivaldybėse lyginamosios analizės ataskaita, 2012

Nagrinėjant jaunimo galimybes dalyvauti rajono viešajame valdyme, būtina paminėti, kad asociacijos „Plungės rajono savivaldybės Vietos veiklos grupė“ valdybos sudėtyje yra vienas jaunimo atstovas. Pastarajam dalyvaujant Vietos veiklos grupės valdybos posėdžiuose, yra svarstomos ir su išskirtinai jaunimu susijusios iniciatyvos. Tradiciškai tai yra jaunimo projektų idėjos arba svarstymai, kokiais būdais ir priemonėmis jaunimą galima paskatinti aktyviau dalyvauti bendruomenės ir projektinėje veikloje (Jaunimo politikos.....ataskaita, 2011).

Plungės teritorinė darbo birža. Nuo sausio 1 dienos Lietuvos darbo birža pradeda įgyvendinti „Jaunimo garantijų“ iniciatyvą, siekdama padėti jaunimui sėkmingiau pereiti iš švietimo sistemos į darbo rinką ir prisitaikyti prie jos pokyčių. Visiems nedirbantiems ir nesimokantiems 15–29 metų jaunuoliams, netekus darbo ar išėjus iš formaliojo švietimo sistemos, per keturis mėnesius nuo pirmos darbo biržoje registracijos dienos bus pateiktas kokybiškas darbo, tolesnio mokymosi ar praktikos pasiūlymas. Numatoma, kad įgyvendinant „Jaunimo garantijų“ iniciatyvą 2014-2020 m. laikotarpiu ESF finansuojamuose projektuose dalyvaus 65 tūkst. jaunuolių. Jaunimo garantijomis siekiama suaktyvinti jaunimą per kuo

trumpesnę laikotarpį įsilieti ar sugrįžti į darbo rinką arba suteikti tolesnio mokymosi galimybę. Lietuvos darbo birža jaunimo įtraukčiai į darbo rinką ar švietimo sistemą paspartinti parengė paslaugų jaunimui paketą, kuris apima aktyvinimo ar motyvacijos profesijai įsigyti skatinimo, darbo paieškos metodų valdymo ugdymo, aktyvios darbo rinkos politikos taikymo priemonės. Nuo 2013 m. spalio 1 d. pradėtos diegti naujos intervencinės priemonės jaunimui motyvuoti ir aktyvinti bei individualiam darbui su jaunimu tobulinti. Teritorinių darbo biržų konsultantai praktikoje jau taiko naujas bedarbių konsultavimo metodikas – Darbo klubas, mentorystė, „Mano pasiekimų aplankas“, konsultavimas grupėms „Aš galiu“. Nuo šių metų siekiant užtikrinti ankstyvą intervenciją ir aktyvinimą stiprinamas darbo biržos tarpininkų ir konsultantų individualus darbas su jaunais darbo ieškančiais žmonėmis.

Lietuvos darbo birža sukūrė atitinkamas struktūras „Jaunimo garantijų“ iniciatyvos įgyvendinimo proceso valdymui visuose lygiuose. Siekiant įtraukti socialinius partnerius į paslaugų jaunimui gerinimą prie visų teritorinių darbo biržų buvo suformuotos Jaunimo metodinės tarybos, į kurių sudėtį įtraukti švietimo įstaigų, darbdavių, savivaldybių, vietos bendruomenių, nevyriausybinių organizacijų ir kitų įvairių jaunimo interesus atstovaujančių organizacijų atstovai.

Jaunimo metodinė taryba - visuomeniniais pagrindais veikiantis kolegialus organas, kurio teikiami sprendimai, pasiūlymai yra patarimojo, rekomendacinio pobūdžio Lietuvos darbo biržai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, teritorinėms darbo biržoms ir jų struktūriniais padaliniais – jaunimo darbo centrams. Šios tarybos tikslas – skatinti užimtumo ir jaunimo politiką formuojančių ir įgyvendinančių institucijų bendradarbiavimą bei jaunimo dalyvavimą, rengiant ir įgyvendinant programas ir priemones, padedančias jaunimui sėkmingai integruotis į darbo rinką, užtikrinant teritorinių darbo biržų teikiamų paslaugų prieinamumą, atitikimą įvairių jaunimo grupių poreikiams (Jaunimo metodinės tarybos nuostatai, 2011). Galima pastebėti, kad jaunimo metodinės tarybos tikslas remiasi keliais gero valdymo principais: dalyvavimu, orientaciją į jaunimo poreikius, ieškant inovatyvių problemų sprendimų būdų. Būtina pažymėti, kad ši metodinė taryba rajone atkurta (2013 09 12) siekiant glaudesnio vyriausybinių bei nevyriausybinių jaunimo ir su jaunimu dirbančių organizacijų ir jaunimo atstovų bendradarbiavimo, sprendžiant jaunimo užimtumo problemas. Jaunimo metodinė taryba prie Plungės Darbo biržos susirinko gruodžio 9 dieną aptarti aktualiausias klausimus. Pirmiausia, buvo pristatytas Europos socialinio fondo finansuojamas Lietuvos darbo biržos projektas prie LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos „Pasitikėk savimi“. Šio projekto tikslas – skatinti 16 – 25 metų jaunuolių integraciją į darbo rinką ar švietimo sistemą, teikiant

socialinės reabilitacijos ir paruošimo užimtumui darbo rinkoje paslaugas, pasitelkiant nevyriausybinių organizacijų patirtį. Siekiama sukurti sistemą, kuri skatintų motyvaciją integruotis į darbo rinką/ švietimo sistemą, didintų jaunimo savivertę ir atsakomybę, padėtų atkurti, ugdyti ir palaikyti socialinius ir savarankiško gyvenimo įgūdžius, o taip pat didintų tokių paslaugų prieinamumą ir mobilumą, kokybę bei skatintų įvairių valstybės ir savivaldos institucijų, nevyriausybinių organizacijų ir verslo subjektų bendradarbiavimą. Projekto metu bus sudaromos programoje dalyvausiančio jaunimo grupės, teikiamos 3 ir 6 mėn. trukmės mobilios paslaugos, kurios apima individualų darbą su jaunuoliu, jo situacijos analizę, stiprybių, silpnybių, grėsmių ir galimybių identifikavimą, informavimą, konsultavimą, profesinį orientavimą, darbo paieškos įgūdžių formavimą, socialinių ir asmeninių kompetencijų ugdymą, neformaliojo ugdymo metodų taikymą. Programose dalyvavusiam ir ją baigusiam jaunimui bus užtikrinamas adaptacijos laikotarpis ir tolesnės pagalbos teikimas.

Apibendrinant galima teigti, kad Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemai įtakos turintys veiksniai tiesiogiai skatina Gero valdymo principų diegimą koordinuojančių institucijų veikloje, o atlikta esamos situacijos rajone analizę galima teigti, jog atsakingos institucijos turi pakankamus vidinius pajėgumus juos įgyvendinti ir vykdyti jų plėtrą.

3.2 Gero valdymo principų raiška Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje ekspertinio vertinimo rezultatai

Siekiant nustatyti, kaip yra įgyvendinami Gero valdymo principai Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje, ekspertų buvo prašoma penkiabalėje sistemoje (1-2 – žemas; 3 – vidutiniškas; 4-5 – aukštas) įvertinti pateiktus principus.

3.1 lentelė

Gero valdymo principų raiška jaunimo verslumo skatinimo sistemoje ekspertų vertinimų vidurkiai, (N=8)

Gero valdymo principai		Vertinimo balų vidurkis
1	Dalyvavimo	4
2	Reagavimo į visuomenės poreikius	3
3	Veiksmingumo ir efektyvumo	3
4	Atvirumo ir skaidrumo	4
5	Inovacijų ir atvirumo pokyčiams	3
6	Atskaitomybės	3

Iš pateiktos lentelės matyti, kad visi išskirtieji Gero valdymo principai buvo ekspertų vertinami pakankamai gerai, du principai – *dalyvavimo* ir *atvirumo ir skaidrumo* – vertinami aukštu balu. Būtina pažymėti, kad beveik visi ekspertai pažymėjo, kad dalyvavimo principas yra pilnai įgyvendinamas jaunimo verslumo skatinimo sistemoje. Eksperto 2 nuomone, šis principas įgyvendinamas vidutiniškai, nes trūksta intereso iš pačios tikslinės grupės (jaunimo). Visi ekspertai nurodė, kad kiti pateikti principai verslumo skatinimo sistemoje įgyvendinami tik vidutiniškai. Aiškinantis, kaip įgyvendinamas reagavimo į visuomenės poreikius principas, ekspertas 1 nurodė, kad šio principo įgyvendinimas yra žemas. Nors bendru ekspertų vertinimu veiksmingumo ir efektyvumo principas verslumo skatinimo sistemoje yra pakankamai įgyvendinamas, ekspertas 2 teigia, kad šis principas išvis nėra įgyvendinamas. Jo teigimu, nėra balanso tarp kuriamų programų/projektų ir jų finansavimo. Vieninga ekspertų nuomonė apie atvirumo ir skaidrumo principo įgyvendinimą. Jų vertinimų vidurkis parodė, kad jis principas įgyvendinamas pakankamai, tačiau nurodo, kad pateikiama informacija ne visada yra pakankamai aiški ir prieinama jaunimui. Eksperto 7 nuomone, atvirumo ir skaidrumo principo įgyvendinimas formuojant ir įgyvendinant jaunimo verslumo skatinimo sistemą yra vidutiniškas, nes egzistuoja korupcija ir asmeninis skaidrumas. Remiantis ekspertų nuomone, trūksta vieningos informacijos sistemos, kurioje visos jaunimo verslumą koordinuojančios institucijos išsamiai pateiktų informaciją apie galimą įsitraukimą į socialinį, ekonominį ir politinį rajono gyvenimą. Vadinasi, tikslinga ieškoti šių principų diegimo tobulinimo galimybių.

Iš lentelės matyti, kad žemais balais įvertintų principų nebuvo, todėl pateikiama vidutiniškai įgyvendinamų principų ekspertų nuomonių analizė.

Dalyvavimo principas: Remiantis ekspertų nuomonių analize, galima išskirti šias pagrindines priežasčių grupes, kurios apibūdina principo įgyvendinimo problemas.

- *Tikslinės grupės (jaunimo) apatiškumas.* Visi apklausti ekspertai akcentavo, kad galimos jaunimo dalyvavimo, su šia tiksline grupe susijusių problemų sprendimų procese, formos oficialiai yra įtvirtintos, tačiau pats jaunimas nerodo jokios iniciatyvos. Ekspertas 1 pažymėjo, kad jaunimo dalyvavimas jaunimo reikalų tarybos posėdžiuose yra labai retas reiškinys. Jau tapo įprasta, kad jaunimo organizacijos į jaunimo reikalų taryba kreipiasi tik dėl kokio nors renginio finansavimo. Ekspertas 7 pažymėjo, kad jaunimui rajone tikrai sudarytos visos sąlygos dalyvauti savivaldoje ir už jaunimo politiką atsakingų institucijų veikloje. „Aktyvus

jaunimas domisi ir randa galimybę dalyvauti ir realizuoti save tiek socialiniame, tiek visuomeniniame, tiek ekonominiame rajono gyvenime. Tačiau neretai pasitaiko, kad jaunimas siekdamas spręsti su jaunimu susijusias problemas rajone, susiduria su atsakingų institucijų abejingumu“. Jo nuomone, „jaunimo organizacijos susidurusios su problemomis ir atsakingų institucijų abejingumu tiesiog nemato prasmės reikšti savo nuomonę ir atsitraukia. Dažnas atvejis, kai sprendžiamos tokios nereikšmingos problemos, kaip ne vietoj pakabintas plakatas, o tokios problemos kaip patalpos, kuriose jaunimo organizacijos renkasi ir imasi kažkokių iniciatyvų, paliekamos nuošalyje“.

- *Nepakankamas informacijos prieinamumas.* Tiek apklausti ekspertai, tiek įvairiose ataskaitose pažymima, kad informaciją apie jaunimo verslumo galimybes pasiekia tik aktyvųjį jaunimą. Kitiems šios grupės atstovams informacija yra nepasiekiamo arba neaiški.

Jaunimo reikalų departamento pateiktoje jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės 53 Lietuvos savivaldybėse lyginamosios analizės ataskaitoje pagal kriterijų „Jaunimo dalyvavimas“, Plungės rajono savivaldybė vertinama silpnai (2,5 balo iš 5). Šiuo vertinimu pažymima, kad:

- Sudaromos sąlygos jaunimui dalyvauti vietos bendruomenių, vietos bei su jaunimu dirbančių organizacijų savivaldoje.
- Formaliojo ir neformaliojo švietimo ir ugdymo įstaigose formaliai veikia mokinių savivaldos struktūros.
- Jaunimas retai naudojasi galimybėmis dalyvauti vietos bendruomenių, vietos organizacijų savivaldoje.
- Jaunimo organizacijos ir /ar formalios jaunimo grupės mažai aktyvios.
- Nesuformuota arba mažai aktyvi JRT, jaunimo atstovai neteikia pasiūlymų savivaldybės institucijoms dėl jaunimo politikos tobulinimo arba teikia jų labai mažai. Į teikiamus pasiūlymus atsižvelgiama retai.
- Jaunimo atstovai neįtraukiami į savivaldybės komisijų, darbo grupių veiklą sprendžiant jaunimui aktualius klausimus.

Reagavimo į visuomenės poreikius principas: Remiantis ekspertų nuomonių analize, galima išskirti šias pagrindines priežasčių grupes, kurios apibūdina principo įgyvendinimo problemas.

- *Politiniai nesutarimai, intrigos, asmeniniai interesai.* Keturi ekspertai iš aštuonių reagavimo į visuomenės poreikius principo įgyvendinimo trūkumą rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje siejo su politiniais nesutarimais, intrigomis bei asmeninių interesų siekimu. Ekspertas 2 mano, kad išvis nėra ryšio tarp jaunimo ir jaunimo politiką formuojančių ir įgyvendinančių institucijų. Kitaip tariant, nėra atsižvelgiama į jaunimo poreikius, o jaunimo politiką formuojančių institucijų sprendimai yra veikiami asmeninių interesų. Ekspertas 7 pažymėjo, kad kalbant apie jaunimo verslumo skatinimą rajone, reagavimo į visuomenės poreikius principas įgyvendinamas tik vidutiniškai. Pagrindinėmis to priežastimis ekspertas įvardijo asmeninių interesų siekimą ir palankios aplinkos rajone verlui nebuvimą.

Veiksmingumo ir efektyvumo principas: Analizuojant Plungės rajono jaunimo verslumo situaciją, pastebėta, kad rajone nėra aiškiai apibrėžtos, dokumentuose įformintos jaunimo verslumo skatinimo sistemos. Šią sritį formuojančios ir koordinuojančios institucijos pavieniui teikia informaciją apie galimas jaunimo verslumo formas. Kitaip tariant, labai trūksta šių institucijų bendradarbiavimo.

- *Nepakankamas finansavimas.* Ekspertas 1 ir Ekspertas 2 nurodė, kad jų manymu veiksmingumo ir efektyvumo principas išvis nėra įgyvendinamas. Ekspertas 1 akcentavo, kad kasmet mažėja Plungės rajono savivaldybės parama jaunimui per jaunimo reikalų tarybą. Jis pažymėjo, kad pastaraisiais metais parama jaunimo iniciatyvoms savivaldybės biudžete nebuvo išvis numatyta, o 2013 metais Plungės rajono savivaldybė skyrė 5 tūkst. litų jaunimo organizacijų iniciatyvoms remti. Ekspertas 4 pažymėjo, kad nėra balanso tarp tiek nacionaliniu, tiek vietiniu lygiu kuriamų jaunimo verslumo programų ir jų finansavimo. Jo nuomone, sistema būtų daug efektyvesnė, jei programų būtų kuriama mažiau, bet tikslingiau, net ir turint nedidelius finansinius išteklius.
- *Painūs įstatymų rinkiniai.* Ekspertas 7 pažymėjo, kad jaunimo verslumo skatinimo sistemą formuojančios ir įgyvendinančios institucijos daugiau susikoncentravusios į įstatymų, nuostatų ir kitų taisyklių kūrimą, tačiau yra labai nutolusios nuo realių problemų sprendimų. „Jaunas žmogus, kuriam dažniausiai trūksta žinių ir įgūdžių,

pasimeta gausybėje įstatymų, programų ir kitų formalių dokumentų. Tokiu atveju dažnai iniciatyvos yra prislopinamos“.

Atvirumo ir skaidrumo principas:

- *Informacijos sklaidos jaunimui nepakankamumas.* Keturi ekspertai iš aštuonių mano, kad atvirumo ir skaidrumo principo įgyvendinimui trukdo aiškios, konkrečios, viešiemis prieinamos informacijos trūkumas bei ne visos informacijos pateikimas. Kaip teigia Ekspertas 1, „principas įgyvendinamas tik vidutiniškai, nes trūksta lengvai prieinamos ir aiškiai suprantamos informacijos jaunimui“. Ekspertas 4 pažymėjo, kad trūksta informacijos apie atsakingų institucijų priimtus sprendimus, įgyvendinamas programas. Ekspertas 7 išvelgė ir kitas priežastys, trukdančias šio principo įgyvendinimui. Tai korupcija ir asmeninis skaidrumas. Eksperto nuomone „dalis informacijos lieka „popieriuje“, nėra viešai prieinama vien todėl, kad darbuotojams, atsakingiems už institucijų internetines svetaines, trūksta žinių, o programos yra pasenusios“.

Ekspertų išsakyta nuomonė apie atvirumo ir skaidrumo principo įgyvendinimą Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje atsispindi ir Jaunimo reikalų departamento pateiktoje jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės 53 Lietuvos savivaldybėse lyginamosios analizės ataskaitoje. Šioje, kaip ir 2011 metų ataskaitoje, pažymima, kad jaunimo informavimas (skaidrumo principas) vertinamas silpnai. Teigiama, kad:

- Jaunimui iš esmės pakanka informacijos apie savivaldybės vykdomą jaunimo politiką jaunimo veiklos galimybes.
- Savivaldybės bei jaunimo organizacijų tinklalapiuose skelbiama informacija yra ribota, neatnaujinama.
- Informacija pasiekia tik aktyvųjį jaunimą.
- Neišnaudojami visi informacijos sklaidos kanalai.

Inovacijų ir atvirumo pokyčiams principas: Atlikta ekspertų nuomonių analizė leido išskirti pagrindines priežastis, kurios trukdo įgyvendinti principą Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje.

- *Konservatyvumas, stagnacija, finansinių išteklių trūkumas.* Trys ekspertai iš aštuonių akcentavo būtent stagnacijos aspektą. Kaip teigia Ekspertas 1, „inovacijų ir atvirumo pokyčiams principas yra įgyvendinamas tik vidutiniškai, nes bijoma naujovių. Eksperto 2 nuomone, „dažnai būna taip, kad kažkokios inovacijos reikalauja tam tikrų finansinių išteklių, kurių dažniausiai trūksta. Eksperto 4 manymu, kad šio principo įgyvendinimas

labai priklauso ir nuo asmeninių žmogaus savybių. Ekspertui 4 antrino ir Ekspertas 7, kurio nuomone inovacijų ir atvirumo pokyčiams principas įgyvendinamas tik vidutiniškai. Kaip pagrindines to priežastis jis įvardijo atsakingų institucijų specialistų amžių. „Daugelis valstybės institucijose dirbančių specialistų vyresnio amžiaus ir konservatyvaus požiūrio, kuris trukdo imtis naujovių, inovatyvių problemų sprendimo būdų“.

- *Iniciatyvų trūkumas.* Ekspertas 1 pažymėjo, kad inovacijų ir atvirumo pokyčiams principo įgyvendinimui trukdo atsakingų institucijų darbuotojų ir pačios tikslinės grupės (jaunimo) iniciatyvų trūkumas.

Atskaitomybės principas: Remiantis ekspertų analize, galima išskirti šias pagrindines priežastis, kurios trukdo tinkamai įgyvendinti atskaitomybės principą Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje.

3.1 lentelė

Atskaitomybės principo įgyvendinimo problemų priežastys, (N=8)

Priežastis	Ekspertas	Pagrindimas
Privalomas formalumas, nepagrindžiantis atliktų darbų kokybės	E7	„Yra pateikiamos Mero, savivaldybės tarybos, Jaunimo reikalų tarybos, Plungės teritorinės darbo biržos ir kitų atsakingų institucijų, tačiau kiek tose ataskaitose realiai nuveiktų darbų suvokti sunku“.
	E2	„Pažadų ar formalių popierinių ataskaitų nepakanka siekiant efektyvaus jaunimo verslumo skatinimo“.
	E4	„Manau, kad ataskaitos yra daugiau formalumas, o ne realių atliktų darbų ataskaita, nes jose didelė dalis veiklos nepagrindžiama jokiais rodikliais, nurodomi fiktyvūs pasiekti rezultatai.“
Gyventojų domėjimosi trūkumas	E1	„Ataskaitos yra pristatomos viešai, tačiau jomis pati visuomenė nesidomi, nes, pvz. per paskutiniuosius metus jaunimo reikalų tarybos posėdžiuose nedalyvavo nei vienas jaunimo atstovas (ne jaunimo reikalų tarybos narys)“.
	E4	„Atviruose savivaldybės tarybos posėdžiuose, kuriuose galima išsakyti savo nuomonę, praktiškai išvis nedalyvauja vietos gyventojai“.
	E7	„Teko ne kartą įsitikinti, kad daugelis duomenų ataskaitose yra suklastojami „nurašomi“, šabloniški, tačiau visuomenė to nepastebi, nes nesidomi“.
Dialogo tarp atsakingų institucijų ir jaunimo trūkumas	E7	„Atskaitomybės principas įgyvendinamas vidutiniškai, nes trūksta viešumo, atvirumo, dialogo su jaunimu. Būtų galima padaryti viešus susirinkimus arba virtualius forumus, kur tikslinė grupė išsakytų savo nuomonę, problemas, o atsakingos institucijos tai išgirstų ir padėtų jas išspręsti“.
	E2	„Mano nuomone išvis nėra dialogo tarp atsakingų institucijų ir jaunimo. Pastaruoju metu institucijoms svarbiausia atlikti pagrindinę savo veiklą, tačiau mažai atsižvelgiant į jaunimo poreikius“.

Iš 3.2 lentelės matyti, kad buvo išskirtos trys pagrindinės priežasčių grupės, kurios trukdo tinkamai įgyvendinti atskaitomybės principą skatinant jaunimo verslumą Plungės rajone. Trys iš aštuonių ekspertų mano, kad įvairių ataskaitų pateikimas yra tik formalumas, kurį privaloma atlikti, tačiau juose sunku įžvelgti atliktų darbų kokybę, nes dažniausiai pateikiami tik faktai, trūksta atliktų veiklų analizės, strateginės vizijos ateities planams.

Tai pat trys ekspertai teigia, jog prie atskaitomybės principo įgyvendinimo galėtų ir turėtų prisidėti pats jaunimas, kuris turi teisę dalyvauti mero, tarybos narių ataskaitų pristatymuose, įvairiuose mokymų ir konsultavimo renginiuose, užduoti klausimus, tačiau dalyvavimas yra labai neaktyvus. Tai rodo, kad jaunimas nėra pakankamai pilietiškas, nesidomi atliekamomis veiklomis bei nereikalauja įvykdytų veiklų pagrindimo.

Du ekspertai iš aštuonių teigia, jog trūksta dialogo tarp atsakingų institucijų ir jaunimo dėl jaunimui svarbių klausimų, problemų nagrinėjimo, sprendimų priėmimo ir pan.

Apibendrinant ekspertų nuomones apie Gero valdymo principų įgyvendinimą Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje, galima teigti, jog už šią sistemą atsakingos institucijos nepakankamai (vidutiniškai) įgyvendina keturis iš šešių analizei pasirinktus principus: veiksmingumo ir efektyvumo; atvirumo ir skaidrumo; inovacijų ir atvirumo pokyčiams bei atskaitomybės. Ekspertų įvardintos priežastys, kurios trukdo tinkamai įgyvendinti minėtus principus buvo labai įvairios bei specifinės. Pastebėta, kad dviejų iš šešių (veiksmingumo ir efektyvumo; inovacijų ir atvirumo pokyčiams) principų įgyvendinimo trūkumą lemia strateginio mąstymo, planavimo, prioritetinių sričių išskyrimo stoka.

Siekiant tiksliau nustatyti ir įvertinti Gero valdymo principų raišką skatinant jaunimo verslumą Plungės rajone, ekspertų buvo prašoma įvertinti, kokie rodikliai nurodo, kad analizei pasirinkti Gero valdymo principai yra įgyvendinami formuojant ir įgyvendinant jaunimo verslumo skatinimo sistemą.

2.3 lentelė

Gero valdymo principų raiškos Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje veiksmų vertinimas, (N=8)

Gero valdymo principai	Veiksniai, kurie įrodo, kad principas yra įgyvendinamas	Vertinimo balų vidurkis
Dalyvavimo	Savivaldybės tarybos posėdžių skaičius, kuriuose buvo keliami jaunimo verslumo problemų klausimai	2
	Aktyvus jaunimo dalyvavimas savivaldybės valdymo reikaluose, susijusiuose su jaunimo problemomis	3
	Jaunimo organizacijų dalyvavimas identifikuojant jaunimo problemas	3

	Savivaldybės ir nacionaliniu lygmeniu rengiamų ir įgyvendinamų projektų ir programų skaičius, kuriuose dalyvauja jaunimas	4
	Projektų skaičius, kuriuos rengia ir įgyvendina jaunimas	4
Reagavimas į gyventojų poreikius	Atsakingų institucijų tiksliai, nuostatos ir procedūros pritaikytos jaunimo poreikių ir lūkesčių tenkinimui.	3
	Sudarytos sąlygos jaunimui išsakyti savo nuomonę klausimais, susijusiais su šia tiksline grupe.	4
	Tyrimų skaičius, kuriais siekiama išsiaiškinti su kokiomis problemomis susiduria jaunimas Plungės rajone.	3
Veiksmingumas ir efektyvumas	Pakankama finansinė parama jaunimo verslumo skatinimui	2
	Programų ir projektų strateginiai tikslai atitinka rezultatus.	2
	Jaunimo verslumo skatinimo programa subalansuota ir efektyvi.	2
	Didelis dėmesys rajono jaunimo verslumo stebėsenai.	2
Atvirumas ir skaidrumas	Už jaunimo verslumo skatinimą atsakingos institucijos įvairiomis priemonėmis siekia užtikrinti atskaitomybę už savo veiklą ir priimamus sprendimus bendruomenei ir visuomenei.	3
	Siekiant skaidrumo ir didesnės atskaitomybės informacija apie priimamus sprendimus skelbiama aiškiai ir viešai	3
Inovacijos ir atvirumas pokyčiams	Siekiami naujų ir modernių problemų, susijusių su jaunimo reikalais, sprendimų būdų.	3
	Ieškant problemų sprendimų būdų mokomasi iš gerosios patirties pavyzdžių.	3
Atskaitomybė	Institucijos, formuojančios ir įgyvendinančios jaunimo verslumo skatinimo politiką yra atskaitingos visuomenei.	3
	Institucijos, formuojančios ir įgyvendinančios jaunimo verslumo skatinimo politiką viešai pateikia savo veiklos ataskaitas.	3

Remiantis ekspertų nuomonių analize, galima teigti, jog vertinant dalyvavimo principo įgyvendinimą aukštu balu, labiausiai buvo akcentuojami du rodikliai: savivaldybės ir nacionaliniu lygmeniu rengiamų ir įgyvendinamų projektų ir programų skaičius, kuriuose dalyvauja jaunimas bei projektų skaičius, kuriuos rengia ir įgyvendina jaunimas. Būtina pažymėti, kad remiantis rodikliu „Savivaldybės tarybos posėdžių skaičius, kuriuose buvo keliami su jaunimo verslumo susiję klausimai“, dalyvavimo principas įgyvendinamas žemu balu. Tai patvirtina ir atlikta dokumentų analizė. Išanalizavus 2012-2013 metų savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkes, paaiškėjo, kad tik viename posėdyje buvo sprendžiamas klausimas susijęs su jaunimo verslumu. Šiame posėdyje buvo sprendžiamas klausimas „Dėl veiklų, kuriomis gali būti verčiamasi turint verslo liudijimą, fiksuotų pajamų mokesčio ir lengvatų dydžių nustatymo“. Remiantis šiuo tarybos posėdžio sprendimu, jaunimui, įsigyjantiems verslo liudijimą, taikoma 50 proc. lengvata. Daugiau jaunimo verslumo klausimų nebuvo įtraukta į Plungės rajono savivaldybės tarybos posėdžių darbotvarkes. Eksperto 7 nuomone, „savivaldybės taryba nesprenžia akivaizdžių jaunimo problemų, tokių kaip pvz.

patalpų skyrimas atviram jaunimo centrai, tad ką galima kalbėti apie problemų, tokių kaip verslumas, sprendimą“.

Reagavimo į visuomenės poreikius. Atlikta ekspertų pasisakymų analizė, leidžia įvardinti įstatymų laikymosi, e. valdžios, operatyvumo veiksnius, atsakingų institucijų veiklos kryptis, viešąsias prieigas, kurie būtent ir parodo, kad principas yra pakankamai įgyvendinamas rajone skatinant jaunimo verslumą. Atsižvelgiant į rodiklį „Tyrimų skaičius, kuriais siekiama išsiaiškinti su kokiomis problemomis susiduria jaunimas Plungės rajone“, reagavimo į visuomenės poreikius principas įgyvendinamas tik vidutiniškai. Ekspertas 7 pažymėjo, kad „būtina rajono rinkos analizė, kuri padėtų priimti tinkamus sprendimus, susijusius su jaunimo verslumo skatinimu“.

Veiksmingumo ir efektyvumo principas. Ekspertų prašant įvertinti, koku lygiu įgyvendinamas veiksmingumo ir efektyvumo principas, paaiškėjo, kad jis įgyvendinamas tik vidutiniškai. Siekiant gilesnės šio principo įgyvendinimo analizės, ekspertų buvo klausama, kaip įvardyti rodikliai atspindi veiksmingumo ir efektyvumo principo įgyvendinimą skatinant jaunimo verslumą Plungės rajone. Pagal nurodytų rodiklių vertinimą, ekspertų manymu, šis principas beveik visiškai nėra įgyvendinamas. Tai įrodo ir atsakingų institucijų veiksmai. Kaip jau buvo anksčiau minėta, pastaraisiais metais parama jaunimo iniciatyvoms iš savivaldybės biudžeto buvo išvis nutraukta ir tik 2013 metais vėl atgaivinta. Eksperto 8 nuomone, „jaunimui yra daug galimybių pradėti ir plėtoti verslą, tačiau pradinis kapitalas tampa sulaikančiąja jėga kuriant verslą. Pradedantiesiems labai padeda Europos Sąjungos teikiama parama, tačiau ne paslaptis, kad jauniems žmonėms šiuo klausimu vis dar trūksta informacijos, o ir pačią paraišką pildyti jiems sekasi sunkiai. Ką jau kalbėti apie projektų rašymą“. Ekspertas 2 pažymėjo, kad visi nurodyti rodikliai įrodo, jog veiksmingumo ir efektyvumo principas nėra įgyvendinamas jaunimo verslumo skatinimo sistemoje.

Atvirumo ir skaidrumo principas. Kaip parodė dokumentų turinio analizė, informavimas tampa dideliu trugdžiu įgyvendinant jaunimo politiką. Tą patvirtino ir ekspertų nuomone. Eksperto 1 teigimu, „jaunimui sunku suprasti už jaunimo politikos formavimą ir įgyvendinimą atsakingų institucijų pateikiamą informaciją. Būtų daug veiksmingiau jei visos atsakingos institucijos bendradarbiautų ir visą informaciją pateiktų aiškiai, koncentruotai ir vienoje vietoje“.

Inovacijų ir atvirumo pokyčiams principas. Siekiant išsiaiškinti koku lygiu įgyvendinamas šis principas, ekspertų vertinimui buvo pateikti du rodikliai - naujų ir modernių problemų, susijusių su jaunimo reikalais, sprendimų būdų siekimas ir gerosios patirties

pavyzdžių perėmimas, ieškant problemų sprendimų būdų. Eksperto 5 nuomone, „nuolat ieškoma naujų ir modernių problemų sprendimų būdų, susijusių su jaunimo verslumo skatinimu. Kaip pavyzdį galima įvardinti jaunimo metodinių tarybų prie teritorinių darbo biržų atgaivinimą. Tikimasi, kad šios tarybos, nors turinčios tik patariamąjį, rekomendacinį balsą, tačiau savo pasiūlymais prisidės prie verslumo sistemos tobulinimo“. Jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės 53 Lietuvos savivaldybėse lyginamosios analizės ataskaitoje (2012), vertinant Plungės rajono savivaldybės jaunimo politiką pagal kriterijų „jaunimo politikos tobulinimas ir inovacijos“ nurodoma, kad įdiegta naujovių nemažai: įsteigta Jaunimo reikalų taryba, įsteigtas atviro darbo su jaunimu centras. Savivaldybės administracija vykdo pavienes jaunimo poreikių apklausas, jaunimo ir su jaunimu dirbančios organizacijos renka duomenis apie jaunimą, vykdo veiklos įsivertinimus. Tačiau pabrėžiama, kad neįdiegta jaunimo situacijos stebėsenos ir poreikių tyrimų sistema, o tyrimų rezultatai viešai neskelbiami, sunkiai prieinami suinteresuotiems asmenims. Savivaldybėje nė karto per pastaruosius trejus metus nebuvo atliktas jaunimo politikos įgyvendinimo vertinimas, turintis tinkamumo, efektyvumo, rezultatyvumo vertinimo elementų ir kol kas neplanuojama tokį atlikti. Eksperto 1 nuomone, vyrauja konservatyvumas ir stagnacija, bijoma naujų, nepatikrintų metodų.

Atskaitomybės principas. Septyni iš aštuonių ekspertų akcentavo, kad atsakingos institucijos pakankamai atskaitingos visuomenei, nors pažymi, jog galėtų būti labiau atskaitingesnės. Eksperto 2 nuomone, „institucijos formaliai yra pakankamai atskaitingos, tačiau kai pagalvoji, jog ataskaitos yra nukopijuojamos, šabloniškos, realus atskaitingumas kažkur dingsta“. Ekspertai pažymi, kad institucijų veiklos ataskaitos pateikiamos viešai, tačiau patys gyventojai jomis nesidomi, neatvyksta į ataskaitų pristatymo posėdžius.

Ekspertų nuomonių analizė leido išskirti pagrindinius veiksnius, kurie nurodo, kad Gero valdymo principai – reagavimo į visuomenės poreikius, dalyvavimo, – yra pakankamai gerai įgyvendinami jaunimo verslumo skatinimo sistemoje. Reagavimo į visuomenės principo įgyvendinimas siejamas su e. valdžios principu. Dalyvavimo principo įgyvendinimas siejamas projektais, kuriuos rengia jaunimas bei nacionaliniu ir vietos lygmeniu rengiamų ir įgyvendinamų programų ir projektų skaičiumi, kuriuose dalyvauja jaunimas.

3.3 Jaunimo verslumo skatinimo Plungės rajone tobulinimo galimybės

Remiantis literatūros bei dokumentų analize, konkretaus kokybinio tyrimo rezultatais įvertinta gero valdymo principų raiška Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje ir

siekiant suformuoti jaunimo verslumo skatinimo tobulinimo galimybių modelį, atlikta SG analizė.

3.3 lentelė

Galimybių diegti Gero valdymo principus Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje SG analizė

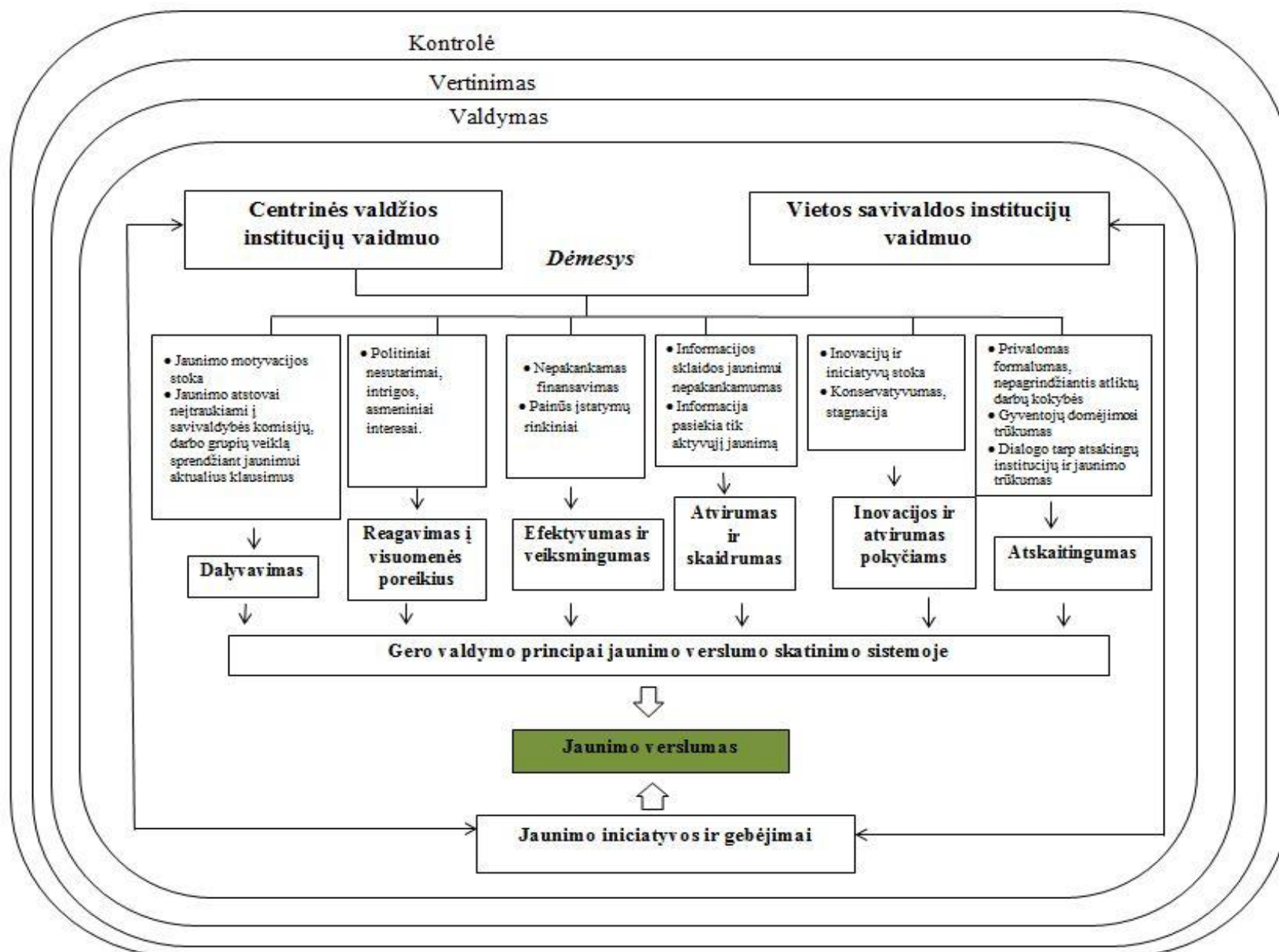
Stiprybės	Galimybės
<ul style="list-style-type: none"> • Kadangi savivaldybė turi teisę laisvai ir savarankiškai tvarkytis pagal LR Konstituciją ir įstatymus per administracinio vieneto nuolatinių gyventojų tiesiogiai išrinktų atstovų savivaldybės tarybą bei jos sudarytą vykdomąją ir kitas institucijas, ji turi galimybes inicijuoti Gero valdymo principų diegimą savivaldybėje. • Aktyvia vietos veiklos grupės (VVG) veikla palaikomas jaunimo noras dalyvauti projektinėje veikloje, skatinama iniciatyvą „iš apačios“. • Vykdomi ir įgyvendinami jaunimo verslumo sistemos tobulinimo projektai. Tai rodo realias galimybes ir norą dar labiau skatinti jaunimo iniciatyvas teikiant kokybiškas paslaugas, tokias kaip konsultavimas, seminarai, informavimas apie finansavimo šaltinius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lietuvos Respublikoje galiojantys teisės aktai netrukdo Plungės rajono jaunimo verslumo sistemą formuojančioms ir įgyvendinančioms institucijoms taikyti Gero valdymo principus. • Matomos informacinių technologijų panaudojimo valstybės ir savivaldybės įstaigose augimo tendencijos, kurios tiesiogiai prisidėtų prie Gero valdymo principų įgyvendinimo verslumo skatinimo sistemos rajone. • Teisės aktais ir strategijomis apibrėžtos sąlygos jaunimui dalyvauti vietos bendruomenių bei su jaunimu dirbančių organizacijų savivaldoje. Toks dalyvavimas tiesiogiai prisidėtų prie jaunimo verslumo skatinimo sistemos tobulinimo. • ES struktūrinės paramos projektai jaunimo verslumui skatinti.

Remiantis tyrimo rezultatais, buvo identifikuoti visi šeši ekspertams vertinti pateikti Gero valdymo principai, kurie reikalauja aktyvesnio jų įgyvendinimo Plungės rajono jaunimo verslumo skatinime: dalyvavimo, veiksmingumo ir efektyvumo; atvirumo ir skaidrumo; inovacijų ir atvirumo pokyčiams, atskaitomybės ir atsakomybės principas.

Buvo išskirti pagrindiniai veiksniai, kurie trukdo įgyvendinti minėtus principus jaunimo verslumo skatinimo sistemoje. Nors dalyvavimo principo įgyvendinimas ekspertų nuomone yra pakankamas, tačiau pastebima, kad egzistuoja jaunimo dalyvavimo motyvacijos trūkumas, o jaunimo atstovai neįtraukiami į savivaldybės komisijų, darbo grupių veiklą, sprendžiant jaunimui aktualius klausimus. Vidutiniško veiksmingumo ir efektyvumo principo įgyvendinimas siejamas su nepakankamais finansavimo šaltiniais bei painiais įstatymų rinkiniais. Atvirumo ir skaidrumo principo problemos siejamos su informacijos sklaidos jaunimui nepakankamumu. Ekspertų nuomonių analizės metu išryškėjo, kad su verslumo susijusi informacija jaunimui yra nepakankamai aiški ir ji pasiekia tik aktyvųjų jaunimą. Inovacijų ir atvirumo pokyčiams principo įgyvendinimo problemos siejamos su konservatyvumu ir pasipriešinimu pokyčiams. Atskaitomybės principo įgyvendinimo

problemos siejamos su pateikiamų ataskaitų formalumu (kuris nepagrindžia atliktų darbų kokybės arba veiklų įgyvendinimą/ neįgyvendinimą), dialogo tarp atsakingų institucijų ir jaunimo atstovų trukumu.

Jaunimo iniciatyvoms įgyvendinti svarbu sudaryti galimybes/ sąlygas – sudaryti efektyvią verslumo skatinimo aplinką. Jaunimo iniciatyvumas daug priklauso ir nuo to, ar jaunimui prieinamais metodais pateikiama informacija apie skatinimą, galimybes gauti paramą. Būtina pažymėti, kad už tinkamų iniciatyvoms vykdyti sąlygų sudarymą atsakingos savivaldybės ir, svarbiausia, valstybė. Nuo jaunimo verslumo skatinimo neatsiejamas valdymas, vertinimas ir kontrolė – t. y. ne tik sistemos sukūrimas, bet ir stebėseną, sistemingas vertinimas bei koregavimas. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, šioms priemonėms skiriama nepakankamai dėmesio.

0.1 pav. Jaunimo verslumo skatinimo Plungės rajone tobulinimo modelis

IŠVADOS

Išanalizavus Gero valdymo koncepciją bei jaunimo verslumo sistemos aspektus, pateikiamos šios **teorinės tyrimo išvados**:

- Vienareikšmiškai apibrėžti Gerą valdymą yra ganėtinai sudėtinga. Geras valdymas suvokiamas kaip tikslingas ir būtinas darnios plėtros įgyvendinimo aspektas. Jo realizavimas remiasi institucijomis, kurios savo veikloje taiko tinkamus viešojo valdymo principus, formuoja lygiomis teisėmis pagrįstą prieigą prie viešųjų gėrybių ir valstybės išteklių.
- Gero valdymo principai jaunimo verslumo skatinimo sistemoje (dalyvavimas, reagavimas į piliečių poreikius, veiksmingumas ir efektyvumas, atvirumas ir skaidrumas, inovacijos ir atvirumas pokyčiams, atskaitomybė) yra tarpusavyje glaudžiai susiję, jie vaidina svarbų vaidmenį šioje sistemoje. Būtina akcentuoti, kad vienu principų įgyvendinimas (arba neįgyvendinimas) turi įtakos kitų principų raiškai.
- Jaunimo verslumas patenka į dviejų valstybės intervencijos sričių – jaunimo politikos ir verslumo politikos – apimtį ir kartu į kelių valstybės institucijų veiklos ir interesų lauką, dėl ko kyla neaiškumų ir veiksmų derinimo problemų.
- Tiesiogiai į jaunimo verslumo skatinimą orientuotuose strateginiuose dokumentuose skiriamos trys pagrindinės jaunimo verslumo problemų grupės: nepakankamas jaunimo ir visuomenės supratimas apie verslą, jo galimybes, žinių ir įgūdžių jį pradėti stoka; tinkamos pagalbos jaunimo verslo pradžiai ir plėtrai stoka; veiksmų, skatinančių verslumą, koordinavimo ir priežiūros nebuvimas.

Dokumentų turinio analizė bei ekspertų nuomonių tyrimas, leido suformuluoti tokias **praktines tyrimo išvadas**:

- Tyrimo dalyvių nuomone, keturi iš šešių pateiktų Gero valdymo principų jaunimo verslumo skatinimo sistemoje yra įgyvendinami vidutiniškai, todėl galima manyti, kad rajone skiriamas nepakankamas dėmesys efektyvios jaunimo verslumo sistemos kūrimui ir įgyvendinimui.
- Plungės rajono jaunimo verslumo skatinimo sistemoje dalyvavimo principas yra įgyvendinamas pakankamai. Ekspertų nuomonių ir įvairių ataskaitų analizė parodė, kad yra teisiškai reglamentuotas jaunimo dalyvavimas sprendimų priėmimo procese. Jaunimas turi visas galimybes išreikšti savo nuomonę kuriant strateginius planus,

susijusius su jaunimo probleminiais klausimais, dalyvauti atsakingų institucijų įgyvendinamose programose. Atlikus dokumentų turinio ir ekspertų nuomonių analizę paaiškėjo, kad dalyvavimo principo įgyvendinimui jaunimo verslumo skatinimo sistemoje trukdo pačios tikslinės grupės (jaunimo) pasyvumas, abejingumas priimamiems sprendimams.

- Ekspertų nuomonių analizė leido išskirti priežastis, kurios apibūdina Gero valdymo principų jaunimo verslumo skatinimo sistemoje įgyvendinimo problemas. *Dalyvavimo principo* įgyvendinimo problemos siejamos su jaunimo motyvacijos dalyvauti sprendimų priėmimo procese stoka. *Reagavimo į visuomenės poreikius* principo problemos atsiranda dėl politinių nesutarimų, intrigų, asmeninių interesų siekimo. *Efektyvumo ir veiksmingumo* principo įgyvendinimo problemos – nepakankamas finansavimas, nevertinamos ir neturinčios tęstinumo jaunimo verslumo skatinimo programos ir projektai, painūs įstatymų rinkiniai. *Atvirumo ir skaidrumo* principo įgyvendinimo problemos siejamos su jaunimo informavimu. Interviu turinio analizė leidžia teigti, kad su verslumo skatinimu susijusi informacija jaunimui nėra visiškai suprantama ir aiški, be to, ji dažniausiai pasiekia tik aktyvųjį jaunimą. *Inovacijų ir atvirumo pokyčiams* principo įgyvendinimo problema – konservatyvumas, stagnacija. *Atskaitomybės principo* nepakankamas įgyvendinimas siejamas su pateikiamų ataskaitų formalumu, tikslinės grupės (jaunimo) domėjimosi stoka bei dialogo nebuvimu tarp atsakingų institucijų ir jaunimo atstovų.
- Parengtas jaunimo verslumo skatinimo Plungės rajone tobulinimo modelis, kuris akcentuoja trijų pagrindinių institucijų sąveiką ir interesų suderinamumą: centrinės valdžios, vietos savivaldos institucijų ir jaunimo bei verslumo skatinimo sistemos valdymo, vertinimo ir kontrolės reikšmingumą.

REKOMENDACIJOS

Remiantis kokybinio tyrimo duomenų analizės rezultatais ir juos apibendrinančiomis išvadomis galima rekomenduoti:

Valstybės institucijoms, atsakingoms už jaunimo politikos ir verslumo politikos koordinavimą ir įgyvendinimą (Teritorinė darbo birža, VšĮ „Versli Lietuva“, Jaunimo reikalų departamentas):

- Siekiant efektyvesnių rezultatų jaunimo verslumo skatinimo sistemoje būtina geresnė **koordinacija ir veiksmų derinimas**. Jaunimo verslumas patenka į dviejų valstybės intervencijos sričių – jaunimo politikos ir verslumo politikos – apimtį ir kartu į kelių valstybės institucijų veiklos ir interesų lauką, dėl ko kyla neaiškumų ir veiksmų derinimo problemų. Visų dalyvaujančių institucijų bei visų taikomų priemonių derinimas, atsakingos už jaunimo verslumą institucijos nustatymas ir veiksmų koordinavimas, įtraukiant ir priemonių tęstinumo užtikrinimą, prisidėtų prie vieningos ir subalansuotos jaunimo verslumo skatinimo sistemos.
- Remiantis sukurtu ir pagrįstu jaunimo verslumo skatinimo Plungės rajone tobulinimo modeliu, siūloma centrinės valdžios, vietos savivaldos institucijoms bei jaunimo atstovams atkreipti dėmesį į išskirtų principų įgyvendinimo problemas, kurios trukdo, įgyvendinant Gero valdymo principus, sukurti vieningą ir subalansuotą jaunimo verslumo skatinimo sistemą.

Vietos savivaldos institucijoms:

- **Sistemos jaunimo situacijos stebėsenos ir vertinimo sistemos įdiegimas**. Kai savivaldybėje nėra įdiegta sisteminga jaunimo situacijos stebėsenos ir jaunimo politikos vertinimas, tai lemia blogai informuotą sprendimų priėmimą, svarbios jaunimo problemos gali likti nepastebėtos, ištekliai gali būti nukreipti neefektyvios priemonės įgyvendinti.
- **Jaunimo įtraukimas į sprendimų priėmimą**. Jaunimo įtraukimas į sprendimų priėmimą lemia ne tik geresnį informuotumą apie jaunimo problemas ir siūlomas sprendimų alternatyvas, bet kartu ir kuria konsensą, kuris reiškia, kad įgyvendinamos priemonės bus geriau vertinamos, stiprės pasitikėjimas tarp savivaldybės administracijos ir joje veikiančių organizacijų.

Plungės rajono savivaldybės jaunimo organizacijoms:

- **Sukurti jaunimo organizacijų inkubatorių**, kurio pagrindinis tikslas - informavimas ir konsultavimas. Dokumentų turinio ir ekspertų nuomonių analizė parodė, kad jaunimo verslumą stabdo nekankama arba aiškiai nesuprantama pateikiama informacija apie galimybes kurti socialinę ar ekonominę pridėtinę vertę ir nepakankami gebėjimai.
- **Motyvuoti** jaunimą aktyviau įsitraukti į savivaldos veiklą, dalyvauti verslumo skatinimo seminaruose ir renginiuose.

Tikslinei grupei – jaunimui:

- Aktyviau įsitraukti į savivaldos veiklą, domėtis vykstančiais pokyčiais. Aktyviai dalyvauti NVO veiklose. Domėtis galimybėmis dalyvauti projektinėse veiklose, gauti paramą, aktyviai ieškoti galimybių save realizuoti. Organizuoti iniciatyvas, susijusias galimybėmis kurti socialinę ar ekonominę pridėtinę vertę.

LITERATŪRA

1. Adamonienė, R.; Šilingienė, V. (2008). *Lietuvos kaimo gyventojų verslumo ypatumai*. Prieiga per internetą: <<http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/12/6.pdf>>
2. Arimavičiūtė, M., Astrauskas, A., Bakaveckas, A., Baltušnikienė, J., Davulis, G., Išoraitė, M., Masiulis, K., Paulikas, K., Paulikas, V.K., Puškorius, S., Raišienė, A.G., Vanagas, R. (2006). *Savivaldos institucijų socialinis politinis veiksmingumas*. Monografija. MRU, Vilnius.
3. Astromskienė, A., Gargasas, A. (2012). *Asmeninių – vertybinių savybių svarba kaimo gyventojų versliniam aktyvumui*. Management theory and studies for rural business and infrastructure development, Nr. 1 (30).
4. Atkočiūnienė, V., Navasaitienė, S. (2013). *Kaimo bendruomenių vaidmuo skatinant jaunimo verslumą*. Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje, 1(5).
5. Backūnaitė, E. (2006). *Administracinių reformų viešajame sektoriuje raida: konvergencijos ir divergencijos paieškos*. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 18.
6. Barcevičius, E. (2008). Viešasis valdymas ir informacinės technologijos. Naujo institucinio modelio link? *Politologija*, 1, 85-120. Prieiga per internetą: <<http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Politologija/49/85-120p.pdf>>.
7. Bitinas, Rupšienė. Žydžiūnaitė (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. Klaipėda.
8. Ceinoriūtė, A. (2012). *Jaunimo verslumo skatinimo priemonės Lietuvoje*. Vol 4, No 1 (2012): Geriausi Kauno kolegijos studentų tiriamieji/kūrybiniai darbai 2012 [interaktyvus] [žiūrėta- 2013-11-26]. Prieiga per internetą: <https://ojs.kauko.lt/index.php/stmd/article/view/255/254>
9. Chlivickas, E. Papšienė, P., Papšys, A. (2009). *Žmogiškieji ištekliai: strateginio valdymo aspektai*. Verslas, vadyba ir studijos.
10. Chlivickas, E., Domarkas, A., ir kt. (2010). *Įvadas į viešąjį valdymą*. Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.
11. Commitment to good governance, development and poverty reduction: methodological issues in the evaluation of progress at national and local levels A Paper Prepared for the Sixth Session of the Committee on Development Policy March 29 – April 2, 2004 by Suchitra Punyaratabandhu National Institute of Development Administration Bangkok, Thailand, p.2-3.

12. Čiburienė, J. Guščinskienė, J. (2009). *Jaunimo verslumas: lyčių aspektas*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, Nr. 1 (14).
13. Dapkus, R. (2008). *Verslo plėtra kaimiškuosiuose regionuose*. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai 14(3).
14. Dess, G., G., Lumpkin, G., T., Eisner, A. B. (2010). *Strateginis valdymas: tekstas ir atvejai*
15. Domarkas V., Juknevičienė, V. (2007). *Viešojo administravimo paradigmos kaitos iššūkiai šio sektoriaus žmoniškųjų išteklių raida*. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 19. KTU.
16. Domarkas, V (2005). *Viešojo administravimo raidos aktualijos*. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 13, p. 7-14.
17. Domarkas, V. (2004) *Naujieji viešojo administravimo raidos akcentai//Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 7
18. Domarkas, V. (2012). *Institucinės dimencijos vaidmuo darnaus vystymosi koncepcijoje*. Viešoji politika ir administravimas, T. 11, Nr. 3 , p. 461–472.
19. Domarkas, V., Juknevičienė, V., Kareivaitė, R. (2012). *Institucinės dimensijos vaidmuo darnaus vystymosi koncepcijoje*. Viešoji politika ir administravimas. / 2012, Vol. 11, No 3, p. 461–472.
20. Doornbos, M., (2004). *Good governance: the pliability of a policy concept*. Trames, Nr.4, p. 373.
21. Drechsler, W. (2004). *Governance, good governance, and government: the case for Estonian administrative capacity*. University of Tartu and PRAXIS Center for Policy Studies. Prieiga per internetą: <http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=556FgNRAPLQC&oi=fnd&pg=PA388&ots=3RVMxG7UI7&sig=7uMq6JM_F7phX_9gYYKBfx90csM#v=onepage&q&f=false>
22. Europos Komisija, (2013). *Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų Komitetui ir regionų komitetui*. Briuselis
23. Frolenko, Š. (2008). *Iššūkis jaunimo organizacijoms – besikeičiantys jaunimo poreikiai*. Po skėčiu, 1(70), 3–4.
24. Garuckas, R., Jatuliavičienė, G., Kučinskienė, M. (2007). *Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo konkurencingumo analizė Europos sąjungos kontekste*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Nr. 42.

25. Greblikaite, J. (2012). *Development of social entrepreneurship: challenge for Lithuanian researchers*. Kaunas University of Technology, Institute of Europe. ISSN 1822–8402 European Integration studies. 2012. No 6. [Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=4bba50f3-53e7-4262-be21-c1e750b4c5b5%40sessionmgr113&vid=2&hid=107>
26. Guogis, A., Gudelis, D. (2003). *Naujosios viešosios vadybos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai*. Viešojoji politika ir administravimas, Nr. 4.
27. Henrekson, M. (2005). *Entrepreneurship: a weak link in the welfare state*. Industrial and Corporate Change, Volume 14, Number 3. Prieiga per internetą: <http://swopec.hhs.se/hastef/papers/hastef0518.pdf>
28. Jaunimo metodinės tarybos nuostatai. Prieigą per internetą. <http://www.ldb.lt/jaunimui/apie/Documents/2011%2011%2017%20V-579%20Isakymas%20del%20jaunimo%20metodines%20tarybos%20nuostatu%20patvirtinimo.pdf>.
29. Jaunimo politika. Prieigą per internetą. <http://www.socmin.lt/index.php?131456104>
30. Jaunimo politikos įgyvendinimo kokybės 53 Lietuvos savivaldybėse lyginamosios analizės ataskaita, 2012. Prieiga per internetą http://ijpp.lt/file/LYGINAMOJI_ANALIZE_1.pdf
31. Jaunimo politikos įgyvendinimo Plungės rajono savivaldybėje kokybės vertinimo ataskaita, 2011. Prieiga per internetą: http://ijpp.lt/file/31_Plunges_r_ataskaita.pdf
32. Jaunimo reikalų departamentas. *Jaunimo politika nacionaliniu lygmeniu*. <http://www.jrd.lt/nacionaliniu-lygmeniu>
33. Jaunimo reikalų departamentas. *Jaunimo politika savivaldybėse*. Prieiga per internetą. <http://www.jrd.lt/savivaldybese>
34. Juknevičienė, V., Kareivaitė, R. (2012). *Good governance as the Instrument for the implementation of the sustainable development's conception*. Socialiniai tyrimai, Nr. 3 (28), p. 28-42.
35. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai
36. Kiurienė, V. (2012). *The legal aspects of participatory governance in local self-government*. Social research, Nr. 3 (28), p. 62-75.
37. Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų raidos strategija. Prieiga per internetą. <http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFj>

AA&url=http%3A%2F%2Fwww.ukmin.lt%2Fuploads%2Fdocuments%2FValstybes%2520ilgalai%2520strategijos%2FLT%2520Ukio%2520strategija%2Fgalutine040121.doc&ei=6ZheUMWiGsretAbn14Ag&usg=AFQjCNEdSM5p3C8KFarNG0hq4jKzROj7vg&sig2=7HIOH4Fi9Pi3T_s2_YmhRw>

38. Lietuvos darbo birža. Prieiga per internetą:
<<http://www.ldb.lt/jaunimui/ieskantiems/Puslapiai/verslumas.aspx>>
39. LR Finansų ministerijos jaunimo verslumą skatinančių priemonių vertinimo galutinė ataskaita, 2012. Prieiga per internetą:
<http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Ataskaitos_2011MVP/Jaunimo_verslumas_ataskaita.pdf>
40. Malecki, J.; Zoland, J. (2004). *Entrepreneurship in rural America: the big picture*. Prieiga per internetą:
<<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.194.4285&rep=rep1&type=pdf>>
41. Marcinkevičiūtė, L., Petrauskienė, R. (2008). *Piliečių dalyvavimo viešojo administravimo institucijų valdyme galimybės: Vilniaus ir Jurbarko rajonų savivaldybių pavyzdys*. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai. Nr. 3 (14)
42. Martinkus, B., Stoškus, S., Beržinskienė, D. (2009). *Changes of employment through the segmentation of labour market in the Baltic states*. Inžinerinė ekonomika, 3, p.41-48.
43. Mikulskienė B., (2011). *Sprendimų priėmimo metodai viešajam valdymui*. Vilnius: Mes
44. Moksleivių verslumo skatinimo projektai. Prieiga per internetą:
<http://www.ukmin.lt/web/lt/verslo_aplinka/smulkaus-ir-vidutinio-verslo-politika/verslumo-skatinimas/moksleiviu_verslumo_skatinimo_projektai>
45. Nacionalinė jaunimo politikos 2011-2019 metų plėtros programa. Prieigą per internetą:
< http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=396165>
46. Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008-2012 metų programa. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=318306&p_query=&p_tr2=>>
47. Nakrošis, V. (2011). *Viešojo valdymo reformos Lietuvoje: kodėl ir kuo reikia pakeisti naująją viešąją vadybą?*. Politology (Politologija), issue: 1, p. 65-98.
48. Norkus, Z., Morkevičius, V. Kokybinė lyginamoji analizė. Kaunas, 2011.

49. Palčiauskienė, R., Virketytė, R. (2009). *Verslumo skatinimas: kaip viena iš pagrindinių ekonomikos potencialo stiprinimo krypčių*. Studijos besikeičiančioje aplinkoje. Respublikinės mokslinės-praktinės konferencijos, įvykusios Alytaus kolegijoje 2009 m. balandžio 23 d., pranešimų medžiaga, Vilnius, p.28.
50. Palčiauskienė, R., Virketytė, R. (2009). *Verslumo skatinimas: kaip vienas iš pagrindinių ekonomikos potencialo stiprinimo krypčių*. Studijos besikeičiančioje verslo aplinkoje, Vilnius.
51. Penkioliktosios LR Vyriausybės programa. Prieigą per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=333778&p_query=&p_tr2=
52. Pettai, V., Illing, E. (2004). *Governance and Good governance*. Trames. 8(58/53), 4, 347–351
53. Pivoras, S., Visockytė, E. (2011). *Viešojo valdymo koncepcijos ir jų taikymas tiriant valstybės tarnybos reformas*. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 1, p.27-40.
54. Plungės rajono 2012-2014 metų strateginis veiklos planas. Prieiga per internetą: <<http://www.plunge.lt/go.php/lit/2012-2014-metu-strateginis-veiklos-planas/1159/1>>
55. Plungės rajono savivaldybės 2010-2017 metų strateginis plėtros planas. Prieigą per internetą. <http://www.plunge.lt/plunge/m/m_files/wfiles/file597.pdf>
56. Plungės rajono savivaldybės jaunimo politikos koncepcija. Prieigą per internetą. <<http://www.plunge.lt/go.php/lit/Jaunimo-politikos-koncepcija/874>>
57. Plungės rajono savivaldybės jaunimo problematikos tyrimo ataskaita, (2012). Prieiga per internetą: <<http://www.plunge.lt/go.php/lit/Plunges-rajono-savivaldybes-jaunimo-problemu-tyrimas/1336/1>>
58. Plungės rajono savivaldybės jaunimo reikalų taryba. Prieigą per internetą. <<http://www.plunge.lt/go.php/lit/Jaunimo-reikalu-taryba/578>>
59. Plungės rajono savivaldybės tarybos posėdžiai. Prieiga per internetą: <<http://plunge.lt/go.php/lit/POSEDZIAI/7>>
60. Plungės rajono savivaldybės tarybos posėdžių duomenys. Prieigą per internetą. <<http://plunge.lt/go.php/lit/2013-11-28-100000/8/32>>.
61. Plungės rajono savivaldybės vietos veiklos grupė. Prieigą per internetą. <www.plungesvvg.lt>
62. Puškorius, S., Raipa, A. (2002). *Teoriniai viešojo sektoriaus veiklos modernizavimo aspektai*. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 2.

63. Raipa ir kt. (2012). *Modernus viešasis valdymas*. Kolektyvinė monografija. Kaunas, Vitae Litera.
64. Raipa, A. (2009). *Šiuolaikinio viešojo valdymo pokyčių kryptys ir tendencijos*. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 30, p. 22–32
65. Raipa, A. (2010). Politikos ir administravimo sąveika viešajame valdyme. *Viešasis valdymas*, MRU, Vilnius.
66. Raipa, A., Backūnaitė, E. (2004). *Fiskalinis skaidrumas ir atskaitomybė viešojo valdymo metodologijoje*. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 8
67. Raipa, A., Buškevičiūtė, J. (2011). *Sprendimai šiuolaikinio viešojo valdymo evoliucijoje*. Viešoji politika ir administravimas, T. 10, Nr. 1, p. 17–26
68. Raipa, A., Buškevičiūtė, J., Giedraitytė, V. (2012). *Inovatyvus socialiai orientuotų sprendimų pobūdis viešajame valdyme*. Social work, 11 (1), p. 47-58.
69. Raipa, A. (2010). *Viešojo valdymo turinys ir modernizavimo tendencijos*. Technologija p. 27-35
70. Rondinelli, D. A. Governments Serving People: The Changing Roles of Public Administration in Democratic Governance. In: Public Administration and Democratic Governance: Governments Serving Citizens. 7th Global Forum on Reinventing Government Building Trust in Government, Vienna, Austria, 26-29 June 2007. United Nations, 2007, p. 1–28.
71. Salaman, G., Storey, J., Billsberry, J. knygos „Strateginis žmogiškųjų išteklių valdymas: teorija ir praktika“ pristatymas (Salaman, G., Storey, J., Billsberry, J. (2006). *Strategic human resource management: theory and practice*. 2nd edition. London: SAGE. 350 p.)
72. Siropolis, N. (1994). *Small business management*. A guide to entrepreneurship. 5th ed. USA: Houghton Mif-flin Company.
73. Smagurauskienė, L. (2008). *Teritorinė institucinė verslo skatinimo sistema Lietuvoje*. *Annales Geographicae* 41(1-2) t., 2008. Prieiga per internetą: http://opalas.geo.lt/geo/uploads/media/90-102_02.pdf
74. Smalskys, V., Skietrys, E. (2008). *Viešojo valdymo modernizavimo aspektai ir įgyvendinimo problemos*. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 24, p. 60-66.
75. Staponkienė, J. (2005). *Naujosios viešosios vadybos elementų identifikavimas*. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 13.
76. Staponkienė, J. (2005). *Naujosios viešosios vadybos elementų identifikavimas*. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 13, 83 – 91.

77. Stripeikis, O. (2008). *Antrepreneriškumo formavimas Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo įmonėse*. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai, Nr. 15 (4): Mokslo darbai, ISSN 1822-6760
78. Šaparnienė, D., 2010, *Principles of good governance in local self-government: Experience of the Baltic States*. *Journal of International Scientific Publication: Economy&Business*, Vol. 4, Part 3. Prieiga per internetą: <<http://www.economy-business.eu/volume-5/economy-5-7.swf>>
79. Šaparnienė, D., Valukonytė, I. (2012). *Implementation of Good Governance Principles in Local Self-government: the Case of Siauliai City*. *Social research*, Nr. 3 (28), p. 98-112
80. Šiaulių universitetas, (2013). *Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimencijos*. Mokslo studija. Vilnius: BMK leidykla. Redaktoriai Šaparnienė, D., Krupavičius, A.
81. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
82. Ulvidienė, E., Bučienė, R. (2009). *Jaunimo vertybinių nuostatų ir verslumo analizė*. Studijos besikeičiančioje verslo aplinkoje. Vilniaus, p. 40-45.
83. United Nations (1997). *Good governance – and sustainable human development*. [interaktyvus] [žiūrėta: 2013-11-03]. Prieiga per internetą: <<http://mirror.undp.org/magnet/policy/chapter1.htm>>.
84. White paper on governance. Prieiga per internetą: <http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/110109_en.htm>
85. Židonis, Ž. (2008). *Verslumo skatinimo politika Lietuvoje: produktyvi, neproduktyvi ir destruktvyi antreprenerystė*. MRU, ISSN 1648-2603 • VIEŠOJI POLITIKA IR ADMINISTRAVIMAS • 2008. Nr. 26
86. Židonis, Ž. (2008). *Verslumo skatinimo politika Lietuvoje: produktyvi, neproduktyvi ir destruktvyi antreprenerystė*. MRU. Viešoji politika ir administravimas.
87. Židonis, Ž. (2012). *ES struktūrinių fondų parama Lietuvos jaunimo verslumui skatinti: valstybės intervencijos logikos rekonstrukcija*. Viešoji politika ir administravimas, 2012, T. 11, Nr. 2 / 2012, Vol. 11, No 2, p. 222–234.
88. Žukauskas, P., Stripeikis, O. (2011). *Veiksniai įtakojantys asmens apsisprendimą pradėti verslą*. Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai.

89. Župerka, A. (2009). Župerka, A. (2009). *Smulkių ir vidutinių Lietuvos verslo organizacijų verslumą sąlygojančių aplinkos veiksnių analizė*. Vadyba, Journal of management, Nr. 2

PRIEDAI

**GERO VALDYMO PRINCIPŲ RAIŠKA JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMO
SISTEMOJE: PLUNGĖS RAJONO ATVEJIS**

Gerbiamas eksperte,

Tyrimo tikslas – ištirti ir įvertinti Gero valdymo (angl. *Good Governance*) principų raišką, skatinant Plungės rajono jaunimo verslumą ir išsiaiškinti galimas jų įgyvendinimo tobulinimo galimybes.

Tyrimu siekiama atsakyti į klausimus:

- Kokių lygiu yra įgyvendinami Gero valdymo principai skatinant jaunimo verslumą Plungės rajone?
- Kokie rodikliai nusako, kad gero valdymo principai įgyvendinami skatinant jaunimo verslumą Plungės rajone?
- Kokios yra galimybės diegti Gero valdymo principus skatinant jaunimo verslumą Plungės rajone?

Siekiant išsamiai ir objektyviai ištirti Gero valdymo principų įgyvendinimą skatinant jaunimo verslumą Plungės rajone, **Jūsų nuomonė yra itin svarbi ir reikalinga.**

BENDRI DUOMENYS APIE EKSPERTĄ:

Vardas Pavardė (nebūtina): _____
Pareigos: _____
Darbo patirtis užimamose pareigose (metais): _____
Darbo patirtis viešajame sektoriuje (metais): _____
Išsilavinimas: _____

APKLAUSOS LAPAS – KLAUSIMYNAS

- 1. Įvertinkite, kokių lygiu, Jūsų nuomone, yra įgyvendinami Gero valdymo principai skatinant jaunimo verslumą Plungės rajone ir nurodykite priežastis, kurios tam turi įtakos.** (penkiabalėje sistemoje: 1-2 – žemas; 3 – vidutiniškas; 4-5 – aukštas).

Žymėkite ✓ arba ✗.

Gero valdymo principai	Vertinimo balai					
	Principo apibrėžimas	1	2	3	4	5

1	Dalyvavimo	Visi piliečiai turi turėti balsą priimant sprendimus, tiesiogiai ar per atstovus. Svarbūs yra konstruktyvaus dalyvavimo gebėjimai ir jų ugdymas.					
Priežastys (nurodyti):							
2	Reagavimo į visuomenės poreikius	Tikslai, taisyklės, struktūros ir procedūros yra pritaikytos piliečių poreikiams ir lūkesčiams tenkinti, vietinės valdžios nuolatos stengiasi reaguoti į visuomenės poreikius.					
Priežastys (nurodyti):							
3	Veiksmingumo ir efektyvumo	Siekiami poreikius tenkinančių rezultatų, geriausiai panaudojant turimus išteklius					
Priežastys (nurodyti):							
4	Atvirumo ir skaidrumo	Remiasi laisvu informacijos skleidimu. Informacijos turi būti pateikiama pakankamai, kad būtų galima stebėti ir suprasti institucijų veiklą.					
Priežastys (nurodyti):							
5	Inovacijų ir atvirumo pokyčiams	Siekiami naujų, modernių ir efektyvių problemų sprendimo būdų, rodomas atvirumas pokyčiams bei pasiruošimas mokytis iš gerosios patirties.					
Priežastys (nurodyti):							
7	Atskaitomybės	Asmenys priimantys sprendimus vyriausybėje, privačiose ir nevyriausybiniuose organizacijose, yra atskaitingi visuomenei ir suinteresuotoms šalims.					
Priežastys (nurodyti):							

2. Įvertinkite, kokie rodikliai, Jūsų nuomone, nurodo, kad Gero valdymo principai įgyvendinami skatinant jaunimo verslumą Plungės rajono savivaldybėje.

(penkiabalėje sistemoje: 1-2 – žemas; 3 – vidutiniškas; 4-5 – aukštas). Žymėkite ✓ arba

×

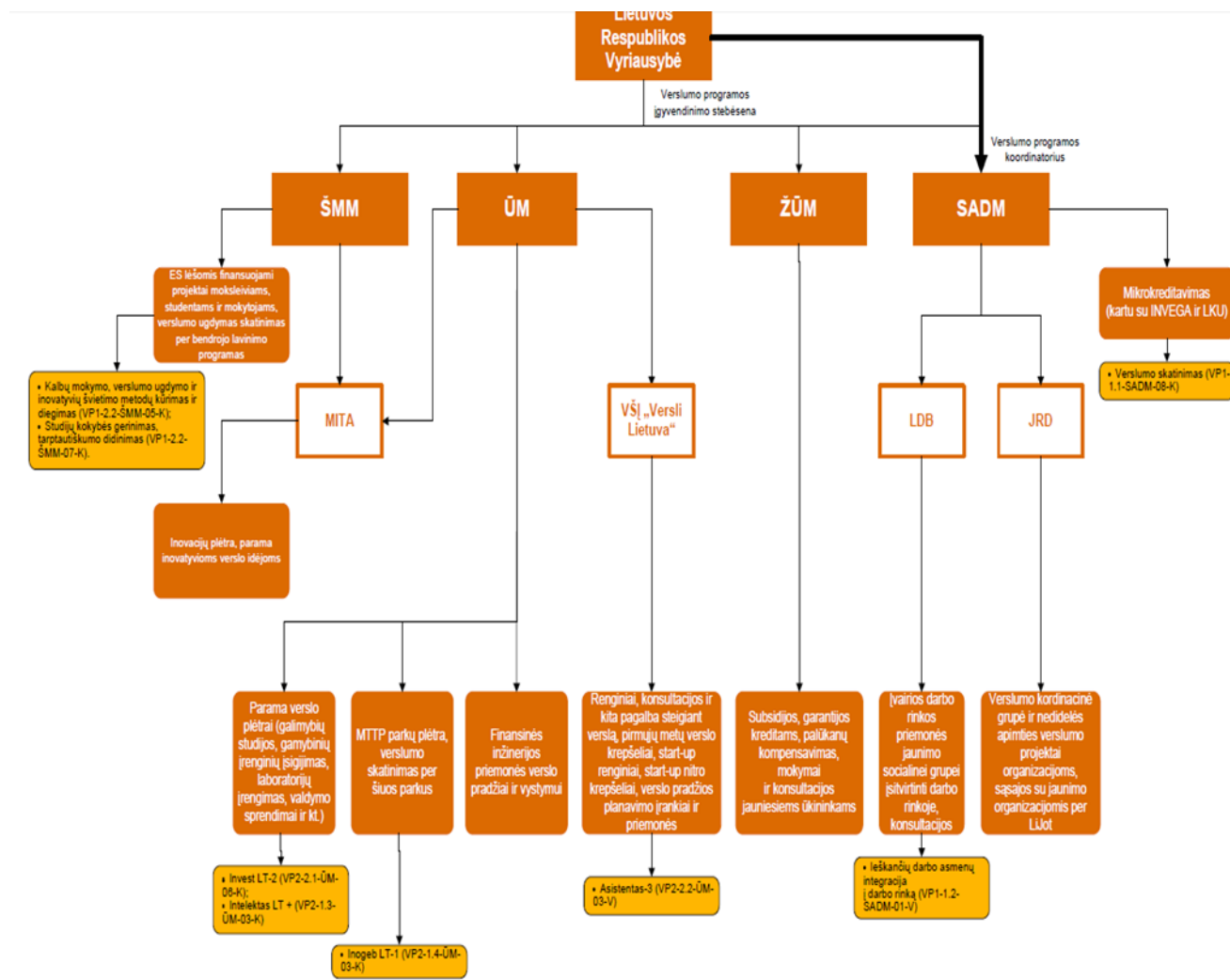
Gero valdymo principai	Rodikliai, kurie įrodo, kad principas yra įgyvendinamas	Vertinimo balai				
		1	2	3	4	5
Dalyvavimo	Savivaldybės tarybos posėdžių skaičius, kuriuose buvo keliami jaunimo verslumo problemų klausimai					
	Aktyvus jaunimo dalyvavimas savivaldybės valdymo reikaluose, susijusiuose su jaunimo problemomis					
	Jaunimo organizacijų dalyvavimas identifikuojant jaunimo problemas					
	Savivaldybės ir nacionaliniu lygmeniu rengiamų ir įgyvendinamų projektų ir programų skaičius, kuriuose dalyvauja jaunimas					
	Projektų skaičius, kuriuos rengia ir įgyvendina jaunimas					
Jūsų nuomone, kokie dar rodikliai nusako, kad šis principas yra įgyvendinamas skatinant jaunimo verslumą rajone						
Reagavimas į gyventojų poreikius	Atsakingų institucijų tiksliai, nuostatos ir procedūros pritaikytos jaunimo poreikių ir lūkesčių tenkinimui.					
	Sudarytos sąlygos jaunimui išsakyti savo nuomonę klausimais, susijusiais su šia tiksline grupe.					
	Tyrimų skaičius, kuriais siekiama išsiaiškinti su kokiomis problemomis susiduria jaunimas Plungės rajone.					
Jūsų nuomone, kokie dar rodikliai nusako, kad šis principas yra įgyvendinamas skatinant jaunimo verslumą rajone						
Veiksmingumas ir efektyvumas	Pakankama finansinė parama jaunimo verslumo skatinimui					
	Programų ir projektų strateginiai tikslai atitinka rezultatus.					
	Jaunimo verslumo skatinimo programa subalansuota ir efektyvi.					

	Didelis dėmesys rajono jaunimo verslumo stebėsenai.					
Jūsų nuomone, kokie dar rodikliai nusako, kad šis principas yra įgyvendinamas skatinant jaunimo verslumą rajone						
Atvirumas ir skaidrumas	Už jaunimo verslumo skatinimą atsakingos institucijos įvairiomis priemonėmis siekia užtikrinti atskaitomybę už savo veiklą ir priimamus sprendimus bendruomenei ir visuomenei.					
	Siekiant skaidrumo ir didesnės atskaitomybės informacija apie priimamus sprendimus skelbiama aiškiai ir viešai					
Jūsų nuomone, kokie dar rodikliai nusako, kad šis principas yra įgyvendinamas skatinant jaunimo verslumą rajone						
Inovacijos ir atvirumas pokyčiams	Siekama naujų ir modernių problemų, susijusių su jaunimo reikalais, sprendimų būdų.					
	Atvirumas pokyčiams					
	Ieškant problemų sprendimų būdų mokomasi iš gerosios patirties pavyzdžių.					
Atskaitomybė	Institucijos, formuojančios ir įgyvendinančios jaunimo verslumo skatinimo politiką yra atskaitingos visuomenei.					
	Institucijos, formuojančios ir įgyvendinančios jaunimo verslumo skatinimo politiką viešai pateikia savo veiklos ataskaitas.					
Jūsų nuomone, kokie dar rodikliai nusako, kad šis principas yra įgyvendinamas skatinant jaunimo verslumą rajone						

Atviri klausimai:

- Kokias pagrindines problemas išvelgtumėte jaunimo verslumo skatinimo sistemoje?.....

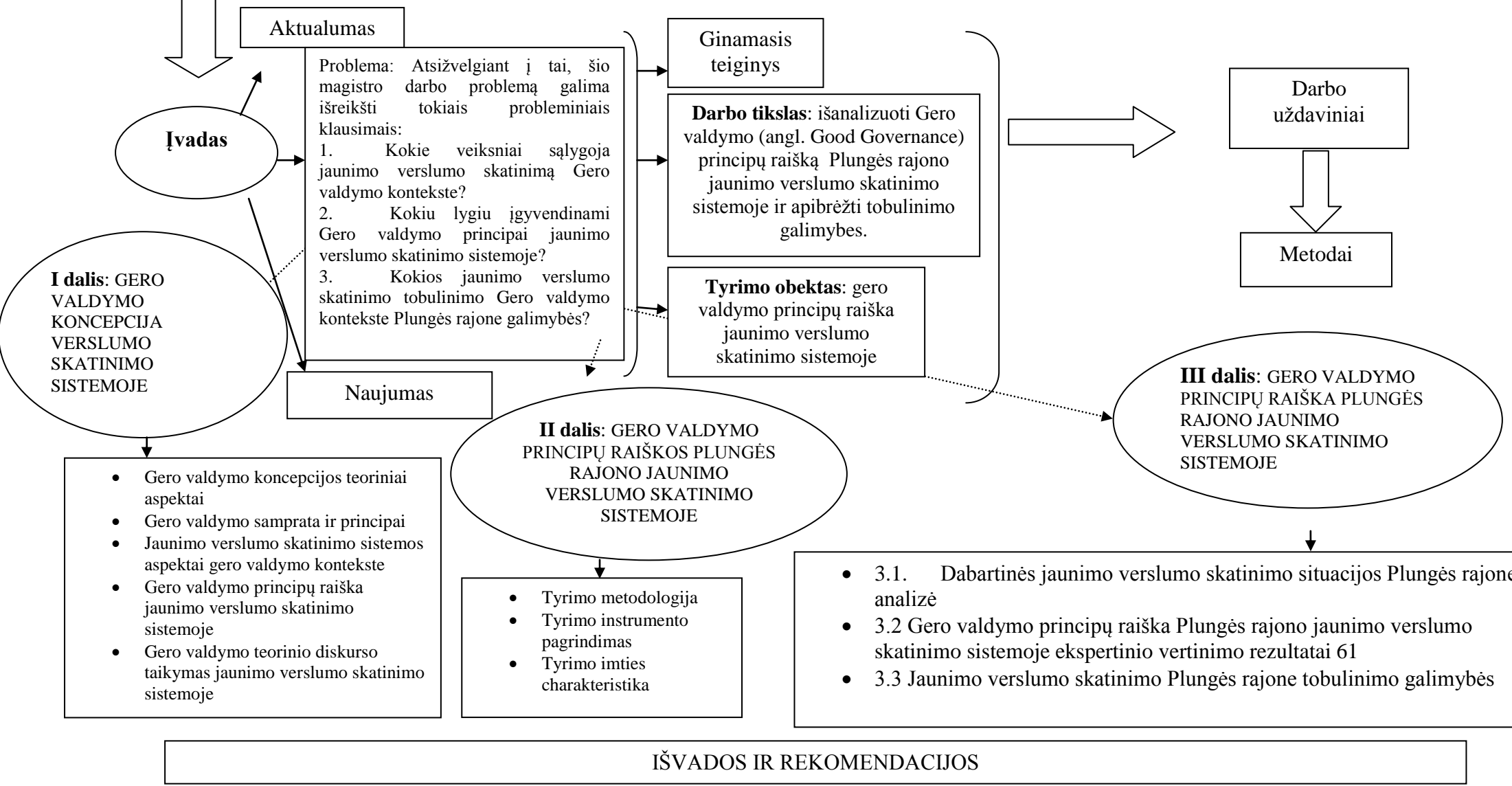
.....
.....
• Kokių priemonių reikėtų imtis problemų sprendimui? Kaip turėtų būti tobulinamas jaunimo verslumo skatinimas Plungės rajone?.....
.....
.....

1.14 pav. Už jaunimo verslumo skatinimą atsakingų institucijų žemėlapis

Šaltinis: LR Finansų ministerijos jaunimo verslumą skatinančių priemonių vertinimo galutinė ataskaita, 2012

GERO VALDYMO PRINCIPŲ RAIŠKA JAUNIMO VERSLUMO SKATINIMO SISTEMOJE: PLUNGĖS RAJONO ATVEJIS

Bendruomeninio verslumo socioekonominiai aspektai: Plungės rajono atvejis

Ernesta Poškutė, Šiaulių universitetas

Įvadas: Pastaraisiais metais skurdo, socialinės atskirties ir nedarbo problemos koncentravosi būtent kaimo vietovėse. Čia ne tik prastėjo demografinė situacija, bet ir augo visuomenės išlaikytinių skaičius. Nuo 2007 m. bedarbių skaičius kaime išaugo 5 kartus, o išlaikytinių – net 6 kartus. Kaimo problemų sprendimas visada turi savo socialinį aspektą, kurį lemia individo ir bendruomenės vertybės bei elgesys (Kaimo..., 2007). Pasak Jasaičio ir Kriaučiūnienės (2010), gebėjimas efektyviai panaudoti vietovės išteklius, dirbančiųjų skaičius, jų kvalifikacija bei aktyvumas, leidžia išlaikyti gyvenimo kokybės standartus bei vietovės konkurencingumą. Šiame kontekste ypač didelis dėmesys, sprendžiant atokesnių vietovių problemas, skiriamas pilietinės visuomenės stiprinimui, bendruomeniškumui, bendruomenių verslumui. Tiek ES, tiek ir nacionaliniu lygmeniu verslumas laikomas vienu pagrindinių šalies inovatyvumo, konkurencingumo ir ekonominio augimo užtikrinimo veiksmų – tai ne tik ekonominės, bet ir socialinės pridėtinės vertės kūrimas, tai galimybė realizuoti save, greitai ir efektyviai prisitaikyti prie aplinkos pokyčių, keisti savo gyvenimo kokybę. Pastebima, kad bendras gyventojų apatiškumas, bendruomenių narių kompetencijų trūkumas, vietinės valdžios dėmesio stoka tampa didelėmis kliūtimis bendruomeninėms iniciatyvoms.

Tyrimo objektas: bendruomeninio verslumo socioekonominiai aspektai

Tyrimo tikslas: išanalizuoti bendruomeninio verslumo socioekonominius aspektus

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, atvejo analizė, apibendrinimas, grafinis vaizdavimas

Bendruomeninis verslumas kaip socialinis ir visuomeninis reiškinys

Kaimo vietovė suvokiama ne vien kaip maisto ir jo žaliavų gamintoja, bet ir kaip visos šalies infrastruktūra, sukurianti daugybę neprekinį gėrybių (kraštovaizdžio grožį, erdves poilsiui ir kt.) (Kaimo..., 2007). Šiandien vietos bendruomenių veiklos suintensyvėjimą lemia šie motyvai: galimybė gauti finansinę paramą, bendrai leisti laisvalaikį, švęsti šventes ir drauge puoselėti kultūrinės vietos tradicijas, kooperuotais ištekliais ir darnia vadyba patiems spręsti vietovės socialines, ūkines, kultūrinės problemas, daryti viešą poveikį vietinei ir nacionalinei valdžiai, t.y. burti iniciatyvą „iš apačios“, dalyvauti valdžios institucijose, priimant vietovės plėtrai aktualius politinius sprendimus. Gyventojų įsitraukimas į vietos bendruomenės veiklą suteikia naują galimybę geriau pažvelgti į savo vietovės problemas, pamatyti savo aplinkoje daugiau stiprybių bei atrasti vis daugiau neišnaudotų tam tikro regiono vietovių galimybių. Šiame kontekste ypač aktualu tampa bendruomeninio verslumo skatinimas.

Bendruomeninis verslumas – tai poveikis į kiekybinį ir kokybinį objekto kaitos procesą, kurio rezultate, įgyvendinant sumanymus kuriama pridėtinė vertė, sudaranti galimybę investicijoms, garantuojančioms pragyvenimą, gyvensenos kokybę ir gyvenamosios vietovės ateitį, tiek socialine, tiek ekonomine, tiek kultūrine bei aplinkosaugine kryptimis (Pilipavičius, 2012). Šis procesas apima bendruomenių plėtrą, socialinės partnerystės ir bendradarbiavimo vystymą bei koncepcinės erdvės formavimą, grindžiamą iniciatyvų „iš apačios“ principu. J. Jasaitis (2006) pažymi, kad vietos bendruomenės tampa atsakingos už savo vietovės ekonominių ir socialinių problemų sprendimą. Kaimiškųjų bendruomenių keliami tikslai viena vertus, leidžia tikėtis, kad jos telks vietinius gyventojus bendruomeninei veiklai, skirtai bendroms socialinėms ir ekonominėms problemoms spręsti, kita vertus, individualizmo veikiamas gyventojų pasyvumas ir abejingumas tokiai veiklai yra rimta kliūtis.

Pastebima, kad daugelio visuomeninių organizacijų veikla paremta tik kelių aktyvistų pastangomis, o kiti, neįsitraukdami į visuomeninę veiklą, laukia palankių sau pokyčių gyvenvietėje.

Stonkutė (2005) pabrėžia, kad regionų ir kaimo bendruomenių plėtros galimybių studijoje numatoma daug plėtros galimybių, tačiau jų taikymas ir įgyvendinimas gali priklausyti tik nuo pačių kaimo gyventojų, kaimo bendruomenių aktyvumo. Ieškant kaimo darnios plėtros kelių labai svarbus proceso dėsningumą suvokimas, bendra atsakomybė, kuria dalijasi įvairios visuomenės grupės. Kaimo plėtros veikėjų tarpusavio sąveika ir bendri novatoriški, integruoti veiksmai, aktyvus skatinimas, vietos bendruomenės mokymas, vietovių tarpusavio bendradarbiavimas, iniciatyvų „iš apačios į viršų“ ir „iš viršaus į apačią“ balansas yra kaimo vietovių konkurencingumo stiprinimo veiksniai (Atkočiūnienė, 2008).

Bendruomenių verslumą sąlygojančios prielaidos

Bendruomeninė veikla regionuose turi būti orientuota tvarios regiono plėtros linkme, užtikrinant partnerystę ir bendradarbiavimą tarp namų ūkio, valstybinių ir savivaldos institucijų, švietimo ir mokslo įstaigų, verslo ir paslaugų bei bendruomeninių organizacijų. R. Adamonienės ir V. Šilingienės (2007) teigimu, kaimo verslo potencialo didinimui svarbūs vidiniai kaimo gyventojų verslumą, skatinantys veiksniai. Vidiniai veiksniai – asmeninės žmogaus savybės, gebėjimai ir įgūdžiai. Verslumą ir jį sąlygojančias aplinkas negrinėję autoriai dažniausiai įvardija tokius vidinius veiksnius: aktyvumas, savimotyvacija, bendradarbiavimas, polinkis naujovėms, organizaciniai gebėjimai ir kt.

Kaimo gyventojų aktyvumas ir galimybės spręsti vietines problemas priklauso ir nuo išorinio palaikymo, nuo kaimo plėtros respublikinės strategijos ir Europos Sąjungos (ES) paramos. Remiant ES ir mūsų valstybei, kuriami ir įgyvendinami vietinės iniciatyvos projektai, skatinantys teigiamus socialinius ir ekonominius pokyčius kaimo vietovėse, kaimo bendruomenės tampa aktyviu partneriu, atsakingu tiek už šių vietovių ekonomiką, tiek už socialinių uždavinių sprendimą (Jasaitis, 2006). Vietos bendruomenės siekdamos gauti paramą susiduria su dideliais iššūkiais (žr. 1 lentelė).

1 lentelė

Bendruomenių verslumo vystymo regionuose iššūkiai

<i>Iššūkiai</i>		
<i>Proceso iššūkiai:</i>	<i>Išteklų iššūkiai:</i>	<i>Įgūdžių iššūkiai:</i>
➤ laikas;	➤ žmogiškieji;	➤ projekto valdymas;
➤ poreikių analizė;	➤ finansiniai.	➤ finansų valdymas;
➤ projekto planavimas;		➤ darbuotojų valdymas;
➤ projekto plėtra;		➤ priežiūra ir vertinimas;
➤ projekto įgyvendinimas.		➤ grupės dinamika.

Šaltinis. Žiliukaite (2007)

Svarbu efektyviai pasinaudoti bendruomenės socialiniu kapitalu, jį suprantant kaip ne tik kaip bendruomenės struktūrą (demografinės, išsilavinimo ar profesinės savybės), bet kaip kognityvų darinį, parodantį bendruomenės narių gebėjimą sąmoningai orientuoti savo santykius, požiūrius, vertybes į sutelktą veikimą (Kaimo..., 2007).

Plungės rajono vietos bendruomenių veiklos analizė

Funkcionali vietos bendruomenė anot Nefo (2007), grupė žmonių, gyvenančių apibrėžtoje teritorijoje ir atliekančių tam tikrus veiksmus tos vietos labai, dėl ko atsiranda bendri interesai ir vidinis

jausmas, jog jie priklauso tai pačiai žmonių grupei. Būtent vietos bendruomenėse galima pamatyti, kad vyksta tam tikras veiksmas – institucinis, kultūrinis, socialinis. Kitaip tariant, tokia bendruomenė yra veikli, darbinga, versli. Anot Pilipavičiaus ir Vilkevičiūtės (2011), bendruomenėms, siekiančioms ilgalaikių perspektyvų, gyvenamosios kokybės ir gerovės ateities kartoms gyvenamojoje vietovėje, veiklą privalo grįsti perspektyvumo (kaip programinio, projekcinio ir planinio darbo būdų įvaldymas ir naudojimas), kryptingumo (kaip ilgalaikiai siekiai užtikrinantys išgyvenimo, pagerinimo ir kaitos procesus) ir verslumo (veiklą grindžiant integracijos, kooperacijos, konkurencijos, funkcionavimo ir rezultatyvumo kriterijais) rodikliais. Tačiau įgyvendinti šiuos rodiklius savaime bendruomenės nėra pajėgios. Ekonomikoje tobulai nevyksta kapitalo persilieėjimas, o kaimo gyventojai, ilgą laiką buvę regionų ekonominės, socialinės, kultūrinės ir kt. plėtros rezultatų vartotojai, o ne potencialūs plėtros veikėjai (kūrėjai), yra nepakankamai aktyvūs ir besirūpinantys savimi. Atkočiūnienės (2008) teigimu, jei yra kaimiški regionai, reikalingas didesnis rėmimas, vadyba, konsultavimas, transferai iš miesto, šalies, užsienio. Lietuvos bendruomenių projektinės veiklos organizavimas ir įvairių fondų teikiamos paramos valdymas, sudaro sąlygas ir galimybes esamos būklės išsaugojimui ir atnaujinimui, tačiau negarantuoja perspektyvų, jeigu įgyvendinamų projektų rezultatai yra savitiksliai, neorientuoti į pridėtinės vertės sukūrimą gyvenamojoje vietovėje – regiono vystymosi kontekste.

2 lentelė

2011-2012 metų Plungės rajono vietos bendruomenių pateiktos paraiškos

Metai	Sritis	Paraiškų skaičius	Lėšos
2011	„Kaimo atnaujinimas ir plėtra“: <ol style="list-style-type: none"> 1. Istorinę, etninę kultūros, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamojo kultūros paveldo bei vietovių ir religinių objektų infrastruktūros kaimo vietovėse sutvarkymas ir pritaikymas visuomeninėms reikmėms - 4 2. Viešųjų turizmo pastatų ir statinių plėtra ir pritaikymas visuomeninėms reikmėms – 1 3. Kitų viešųjų pastatų ir statinių atnaujinimas ir pritaikymas bendruomeninėms reikmėms – 11 4. Viešųjų erdvių sutvarkymas ir pritaikymas sportinėms ir rekreacinėms veikloms – 17 5. Vandens tiekimo ir nuotekų infrastruktūros vystymas bei geriamo vandens kokybės užtikrinimas - 3 	36	7720172,53
	„Bendruomeninio judėjimo skatinimas, įtraukiant kaimo gyventojus į rajono viešąjį gyvenimą, stiprinant jų solidarumą“: <ol style="list-style-type: none"> 1. Bendruomeninio judėjimo skatinimas efektyviai dalyvauti rajono viešajame gyvenime – 1 2. Bendruomenių ir kitų NVO, esančių kaimo vietovėse solidarumo ir kultūrinių tradicijų puoselėjimas - 7 	8	

2012	„Kaimo atnaujinimas ir plėtra“	32	6767477
	„Bendruomeninio judėjimo skatinimas, įtraukiant kaimo gyventojus į rajono viešąjį gyvenimą, stiprinant jų solidarumą“	7	
	„Kaimo verslų ir užimtumo skatinimas“:(investiciniai projektai) 1. „Kaimo turizmo veiklos skatinimas ir plėtra“ – 1 2. Kaimo žmonių užimtumo gerinimas ir inovatyvių projektų rėmimas, teikiant būtiniausias paslaugas kaimo gyventojams - 4	5	1 704562,90

Plungės VVG, rajone diegianti LEADER metodą ir įgyvendinanti kaimo vietovių plėtros strategiją, 2012 m. su rajono kaimų bendruomenėmis pasirašė 39 paraiškas projektams įgyvendinti. 2012 m. pateikti ir penki investiciniai projektai, iš kurių naudos ir tinkamumo kriterijus atitiko keturi. Lyginant su 2011 m. duomenimis, analizuojamais metais paraiškų pateikta daugiau. Galima teigti, kad bendruomenės sustiprėjo, suaktyvėjo, įgijo daugiau žinių ir patirties projektų planavime ir valdyme.

Bendruomeninės veiklos rezultatyvumą pasak V. Pilipavičiaus (2009) apsprendžia kaimo bendruomenės veiklos strategiškumas, orientuotas išgyvenimo, pagerinimo ir busimybės formavimo kryptimis, kuris grindžiamas kokybiniu pokyčiu, kai pirminio veiklos akto rezultatas tampa pradine medžiaga kitam veiklos aktui. Remiantis minėtu autoriumi, bendruomeninės veiklos rezultatyvumui nustatyti atliktas atvejo tyrimas. Medžiaga – 2012 metų bendruomenių projektai - paraiškos valstybės paramai gauti. Paraiškų palyginamoji analizė atlikta pagerinimo, reformavimo ir projektinės-programinės strategijų kryptimis. Pagal numatomus rezultatus kiekvienai strateginiai kryptims išskirti rezultatyvumo kriterijai: sudaryta galimybė, numatoma panauda, projekto įgyvendinimu formuojami ištekliai tolesnei veiklai. Gauti tyrimo duomenys pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė

Plungės rajono vietos bendruomenių veiklos strategiškumo ir rezultatyvumo vertinimas (2012 m.)

Strategiškumas			Rezultatyvumas					
Kryptys	Kiekis		Pagerintos sąlygos		Sudaryta galimybė veikti		Formuojami ištekliai būsimums veikloms	
	vnt	%	vnt	%	vnt	%	vnt	%
Pagerinimo	31	79,5	17	43,6	7	17,9	7	10,3
Reformavimo	8	20,5	7	17,9	1	2,6	-	-
Projektinė - programinė	0	0	0	0	0	0	0	0
Viso:	39	100	26	66,7	9	23,1	4	10,3

Rezultatyvumo kriterijus. Autoriai teigia, kad šis kriterijus orientuotas į gyvenimo kokybės gerinimą, vietovės gyvybingumą bei pridėtinės vertės kūrimą. Tiek 2011 metais, tiek 2012 metais, vietos bendruomenės daugiausia dėmesio skiria rajono gyventojų gyvenimo kokybės gerinimui, vietovės gyvybingumui. Iš pateiktos 3 lentelės matyti, kad dauguma kaimo bendruomenių daugiausia dėmesio skiria patalpų, kurios naudotinos bendruomenės narių susijimo vietai ir laisvalaikiui praleisti, įrengimui. Kitaip tariant, daugelis rajono bendruomenių orientuojasi į esamos padėties išsaugojimą, stabilizavimą bei į tradicijų puoselėjimą ir jų tęstinimo užtikrinimą. Nedidelė bendruomenių dalis bando daryti poveikį tam, kad išsaugotų esamą padėtį, t.y. numato reformavimo galimybes.

Būtina pažymėti, kad 2012 metais keturios paraiškos (Slidinėjimo trasų įrengimas ir plėtra; Pastato Kulių miestelyje (Plungės r.) rekonstrukcija ir pritaikymas tradicinių amatų veiklai; Baldininkystės amato populiarinimas; „K. Daukinčio II „Jovaras“ plėtra ; Investicijos E. Klimienės kaimo turizmo sodybos patrauklumo didinimui) pateiktos, siekiant rajone kurti pridėtinę vertę efektyviai naudojant vietovės išteklius bei didinti rajono patrauklumą ir konkurencingumą.

Išvados:

1. Bendruomenių verslumą vienaip ar kitaip sąlygoja begalė veiksnių, tačiau šiandien sparčiai kuriantis žinių visuomenei, gebėjimai efektyviai panaudoti turimus išteklius, visuomeninis aktyvumas, atvirumas pokyčiams ir iššūkiams, tampa esminiais aspektais, didinančiais verslumą.
2. Vietos veiklos grupė, įgyvendindama LEADER metodą, daro esminį poveikį vietos bendruomenių aktyvumo bei verslumo skatinimui.
3. Išanalizavus 2011 – 2012 metų Plungės rajono vietos bendruomenių projektinę veiklą, galima teigti, kad ji labiau orientuota į socialinės pridėtinės vertės kūrimą.
4. Atlikus atvejo analizę galima teigti, kad aktyvios Plungės rajono bendruomenės orientuojasi į ilgalaikę perspektyvą, o savo veiklą grindžia verslumo rodikliais – funkcionalumo, integralumo, kooperacijos, rezultatyvumo ir konkurencingumo rodikliais.
5. Tiek 2011 metais, tiek 2012 metais, vietos bendruomenės daugiausia dėmesio skiria rajono gyventojų gyvenimo kokybės gerinimui, vietovės gyvybingumui, tradicijų puoselėjimui.
6. Svarbiausia bendruomenėms išmokti naudoti įvairias priemones, kurių tikslas sužadinti ir užtikrinti bendruomenės narių aktyvią bei suinteresuotą veiklą. Bendruomenės gyvybingumas bei priimamų sprendimų efektyvumas priklauso ir nuo bendruomenės gebėjimo palaikyti demokratijos dvasią, taip pat iškelti tikrus bendruomenės lyderius, galinčius mobilizuoti bendruomenę.

Literatūra:

1. Adamonienė, R., Šilingienė, V. (2007). Lietuvos kaimo gyventojų verslumo ypatumai. Kaunas: Kauno technologijos universitetas
2. Atkočiūnienė, V. (2008). Kaimo vietovės pokyčių valdymas pagal principą „iš apačios į viršų“. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (11), 50-62.
3. Jankauskienė, A., Ališauskas, V. (2008). Kaimo bendruomenių plėtra Plungės rajone. *ŠU SMF. Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 1 (17),
4. Jasaitis J., Kriaučiūnienė V. 2010. Alternatyvios veiklos plėtra kaimiškose vietovėse. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. Nr. 3(19). P. 75–84.
5. Jasaitis, J. (2006). Kaimo raidos tyrimų kompleksiško problema. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*,. 1 (6), 87-95.

6. LEADER programos mokymo metodinė priemonė. Kaimo vietovių ekonominio konkurencingumo stiprinimas. Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2007
7. LEADER programos mokymo metodinė priemonė. Kaimo vietovių socialinio konkurencingumo stiprinimas. Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2007
8. LR Ūkio ministerija. Verslumo skatinimas. Prieiga per internetą.: <http://www.ukmin.lt>
9. Nefas, S. (2007). Funkcionali vietos bendruomenė Lietuvos kaimuose ir miesteliuose. (Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas).
10. Pilipavičius, V., (2012). Bendruomeninio verslumo formavimas Lietuvos kaimo vietovėse. (Daktaro disertacija. Aleksandro Stulginskio universitetas)
11. Pilipavičius, V., Vilkevičiūtė, J. (2011). Bendruomenės veiklos strategiškumas kaimo plėtros kontekste. Lietuvos žemės ūkio universitetas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, N. 4 (24), 169-178.
12. Pungės rajono savivaldybės vietos veiklos grupė. Pateiktos paraiškos. Prieiga per internetą: <http://www.plungesvvg.lt>
13. Žiliukaitė R. Savanoriškų organizacijų veiklos efektyvumas: Lietuvos kaimiškųjų bendruomenių organizacijų atvejis. *Socialinis darbas*. Nr. 6 (1). Vilnius: VU, 2007

Socioeconomic aspects of the community entrepreneurship: the Case of Plunge District
Ernesta Poškutė, University of Siauliai
Summary

The issue entrepreneurship of communities is discussed as a public, social and economic phenomenon affecting the sustainable economic development, regional competitiveness, the quality of life of local communities and generating employment in rural area. Local communities play an important role in overcoming social exclusion in rural area. The article reviewed preconditions of community entrepreneurship. Using the case study method, analyzed the 2011-2012 project activities, and carried out its strategic focus and performance evaluation in local communities of Plunge district. A case study shows that the activities of local community focused on social added value, i.e. improving the quality of life of the population, resuscitation of the area, preservation of traditions.

Key words: entrepreneurship, the local community, community entrepreneurship.

PAŽYMĖJIMAS

Šis pažymėjimas liudija, kad

Ernesta Poškutė

2013 m. balandžio 18 d. dalyvavo Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto organizuojamoje
13-oje tarptautinėje studentų mokslo darbų konferencijoje „EKONOMIKOS IR VADYBOS AKTUALIJOS“.
Pranešimo tema:

„Bendruomeninio verslumo socioekonominiai aspektai: Plungės rajono atvejis“

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'G. Šaparnis', written over a large, faint watermark of the same name.

Socialinių mokslų fakulteto dekanas

doc. dr. Gintaras Šaparnis

Šiauliai
2013 m. balandžio 18 d.

Registracijos Nr. 2013 /SMIP 565

ŠIAULIŲ
UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ
FAKULTETAS

DIPLOMAS

Ernestai Poškutei

Šiaulių universiteto Socialinių mokslų fakulteto organizuotoje
13-ojoje tarptautinėje studentų mokslo darbų konferencijoje
„EKONOMIKOS IR VADYBOS AKTUALIJOS“
Viešojo sektoriaus paslaugų valdymas sekcijoje užėmusiai pirmąją
vietą.

Pranešimo tema: „Bendruomeninio verslumo socioekonominiai
aspektai: Plungės rajono atvejis“.

I. vieta

Socialinių mokslų fakulteto
Dekanas

2013-04-29

Gintaras Šaparnis

SMF STUDENTO MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ REGISTRAVIMO KORTELĖ

<i>Autoriaus pavardė ir vardo raidė (jei yra bendraautorai, anketą pildančio autoriaus pavardė ir vardo raidė–laužtiniuose skliaustuose)</i>	<i>Publikacijos antraštė</i>	<i>Leidinio (žurnalo) pavad., metai, tomas/nr., psl.</i>	<i>ISSN / ISBN numeris</i>	<i>Leidyklos pavadinimas</i>
Ernesta Poškutė	Bendruomeninio verslumo socioekonominiai aspektai: Plungės rajono atvejis	Ekonomikos ir vadybos aktualijos: studentų mokslo darbai, 2013; p.318-322	2029-1019	VšĮ šiaulių universiteto leidykla

SMF STUDENTO SKAITYTŲ PRANEŠIMŲ MOKSLINĖSE KONFERENCIJOSE REGISTRAVIMO KORTELĖ

<i>Autorius</i>	<i>Pranešimo pavadinimas</i>	<i>Sertifikato / pažymėjimo reg. nr.</i>	<i>Data</i>	<i>Konferencijos pavadinimas</i>	<i>Institucija, kurioje vyko konferencija</i>
Ernesta Poškutė	Bendruomeninio verslumo socioekonominiai aspektai: Plungės rajono atvejis	2013/SMIP 565	2013 m. balandžio 18 d.	13-oji tarptautinė studentų mokslo darbų konferencija „Ekonomikos ir vadybos aktualijos“	Šiaulių universitetas Socialinių mokslų fakultetas

860046256,
ernesta.poskute@gmail.com
 Autoriaus telefonas, el. paštas

 Parašas

 Ernesta Čubarienė
 Vardas, pavardė